

Voorjaarsnota 2019 - Kadernota 2020-2023

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Samenvatting.....	5
Voorwoord	7
Financieel Beeld Voorjaarsnota 2019 - Kadernota 2020-2023	9
Programmaplan	25
Programma 1 Groen, Waterrijk en Schoon.....	27
Doel 1-1 Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast	28
Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater	30
Doel 1-3 Recreatie en groenbeleving	33
Doel 1-4 Natuur en biodiversiteit	36
Doel 1-5 Duurzame landbouw	40
Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu.....	43
Programma 2 Bereikbaar en Verbonden	45
Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde	46
Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer	51
Programma 3 Aantrekkelijk en Concurrerend.....	55
Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie	57
Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie	63
Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied	67
Doel 3-4 Goede ruimtelijke kwaliteit	70
Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans	72
Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed	76
Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond.....	80
Programma 4 Bestuur en Samenleving	83
Doel 4-1 Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur	84
Doel 4-2 Cultuurparticipatie en bibliotheken	87
Doel 4-3 Borgen kennis sociaal domein	89
Doel 4-4 Afbouw taken jeugdzorg.....	90
Overzichten en Middelen	91
Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding	92
Overzicht Overhead.....	95
Paragraaf Bedrijfsvoering	99
Kijklijnen	107
Bijlagen.....	111
Bijlage 1 Voordracht en Besluit.....	113
Bijlage 2 Amendementen en Moties	115
Bijlage 3 Subsidie-overzichten.....	117

Samenvatting

Voorwoord

Voor u ligt de Voorjaarsnota 2019. De voorjaarsnota is een 'herijking' van de Begroting 2019 op basis van (recente) ontwikkelingen en de Jaarstukken 2018. Jaarlijks stellen PS de voorjaarsnota voor het zomerreces vast.

Conform de financiële verordening besluiten PS bij voorjaarsnota alleen over het jaar 2019. In de Kadernota 2020-2023 besluiten PS over structurele effecten voor verwerking in de Begroting 2020 en de jaren daarna. De voorjaarsnota en kadernota bevatten geen nieuw beleid in verband met de verkiezingen en de lopende college-onderhandelingen.

De kadernota gaat in op de vraag hoe de provincie er in financiële zin voorstaat en geeft de kaders aan waarbinnen de Begroting 2020 en de meerjarenbegroting 2021-2023 wordt opgesteld. De kadernota kijkt altijd vier jaar vooruit, conform de wettelijk voorgeschreven reikwijdte van de meerjarenbegroting. Aanvullend hierop geven we inzicht in de lange termijn ontwikkeling van de financiële positie (tot en met 2032). Deze periode komt overeen met de reikwijdte van het begrotingssysteem van de provincie Zuid-Holland. In dit systeem kan informatie voor een periode van 15 jaar worden vastgelegd zodat lange termijn ontwikkelingen beter kunnen worden gemonitord en beheerst.

De voorjaarsnota bestaat uit drie delen:

1. Het financieel beeld met daarin het effect op de algemene reserve.
2. Per programma en de paragraaf Bedrijfsvoering een toelichting op de:
 - Beleidsmatige en financiële bijstellingen.
 - Toevoegingen aan en onttrekkingen uit de reserves.
 - Voortgang op de extra investeringen in een slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland die bij Voorjaarsnota 2017 zijn ingezet.
3. Kijklijn: de extra investeringen en ambities uit de Begroting 2017, ingezet bij Voorjaarsnota 2017.

In de voorjaarsnota worden vier categorieën financiële bijstellingen onderscheiden:

- *op beleid*: dit betreft afwijkingen ten opzichte van door Provinciale Staten vastgesteld beleid;
- *op planning*: dit betreft afwijkingen in de planning. Het doel staat niet ter discussie, evenmin de omvang en het benodigde budget;
- *op budget*: dit betreft een autonome wijziging van het budget, niet veroorzaakt door bijstelling van beleid of planning;
- *administratief*: dit zijn financieel-technische verschuivingen van budgetten en de kostenverdeling.

Gebruikte afkortingen

De volgende afkortingen zijn gebruikt:

BAT: Baten (ontvangen van derden)

DP: Doorgeschoven Prestatie

FR: Financiële Ruimte

OVP: Overlopende passiva

RES: Reserves

Financieel Beeld Voorjaarsnota 2019 - Kadernota 2020-2023

Mutatie-overzicht Voorjaarsnota 2019 - Kadernota 2020-2023

Inleiding

Onderstaande tabel geeft inzicht in de mutaties vanuit de Voorjaarsnota 2019 en Kadernota 2020 - 2023.

Uit de mutaties blijkt dat in alle jaren een onttrekking uit de algemene reserve plaats zal vinden. Het effect op de algemene reserve en het begrotingsaldo wordt in de volgende paragrafen nader toegelicht.

(bedragen x € 1 mln)		i/s	Nieuwe collegeperiode					Nieuwe collegeperiode				
			2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
A	<u>Voorjaarsnota 2019</u>											
	<i>Verwerking jaarrekening</i>											
	Resultaat jaarrekening	i	12,9									
	<i>Beklemming</i>											
	DU MKB Innovatie topsectoren	i	-4,5									
	DU Waterstofbussen	i	-0,8									
	DU Hydrologische maatregelen	i	-0,2									
	DU Klimaatlimme landbouw	i	-1,6									
	DU Aanpak problematiek vakantieparken	i	-0,1	-0,1								
	DU SBIR Energietransitie	i	-0,3									
	DU Greendeal marktordening	i	-0,1									
	Cofinanciering Spoorzone Delft	i	-0,3	-0,2								
	Vliegende brigade	i	-0,1									
	Molenrestauratie	i	-0,3									
	Resultaat programma 1	i	-3,7									
	Uitvoering herstructurering bedrijventerreinen	i	-1,2									
	Subtotaal beklemming		-13,1	-0,2								
	Totaal verwerking jaarrekening		-0,2	-0,2								
B	<u>Exogene ontwikkelingen:</u>											
1	MRB: Ontwikkeling wagenpark	s	1,1	0,7	0,9	0,2	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4
2	MRB: effect vorming Vijfheerenlanden	s	-3,6	-3,6	-3,6	-3,6	-3,6	-3,6	-3,6	-3,6	-3,6	-3,6
3	Dividenduitkering BNG	s	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
4	Werkgeverslasten	s	-2,3	-5,9	-6,5	-6,4	-6,4	-6,4	-6,4	-6,4	-6,3	-6,3
5	Wijziging a.g.v. notitie BBV	s	0,6	0,6	0,7	0,7	3,7	2,6	1,5	1,5	1,5	1,5
6	Provinciefonds: effect vorming Vijfheerenlanden	s	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9
7	Vorming Vijfheerenlanden structurele afbouw lasten	s	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5	5,5
8	Vorming Vijfheerenlanden: eenmalige ontvlechtingskosten	s	-2,0									
9	Kapitaal lasten		2,8	1,3	-1,6	-2,8	-0,3	0,1	1,4	-2,1	-1,6	-2,1
	Totaal exogene ontwikkelingen		0,9	-2,7	-6,0	-7,9	-3,9	-4,6	-4,4	-7,8	-7,3	-7,8

(bedragen x € 1 mln)		i/s	Nieuwe collegeperiode					Nieuwe collegeperiode				
			2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
C	<u>Ontwikkelingen programma's:</u>											
1	Risicoreservering Warmteparticipatiefonds	i	-12,1									
2	Rente Warmteparticipatiefonds	i	-1,8	-1,8	-1,8							
3	Verwerking besluit Renovatie gebouw C	s	4,5	0,2	0,2	0,1	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
4	Bijdrage exploitatie projecten	i	0,0									
5	Overprogrammering mobiliteit 2018 uit de reserve Bereikbaarheid	i	2,0									
6	Representatief personenvervoer	s	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
7	Prinsjesfestival 2020	i	-0,3									
8	Beleidsondersteuning 75 jaar vrijheid	i	-0,1	-0,3								
9	Toekomstagenda	s	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
10	Digitalisering vergunningen	i	0,9	-1,9	-1,2	-1,2						
11	TNO Open Innovatie Centrum Well Technology en Warmte	i	-0,1									
12	Kosten IPO	i	-0,1	0,0	0,1							
13	Advieskosten Leiding over Oost	i	-1,5									
14	Baten provinciale recreatiegebieden	s	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
15	Vernieuwing IT-dienstverlening	s	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8
16	Beheer restgronden	s	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
17	Verbinding A13/A16-N20	i	4,0	-1,8	-0,8	-0,8	-0,6					
	Totaal Ontwikkelingen programma's		-6,9	-8,0	-5,9	-4,4	-2,4	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8
D	<u>Kadernota 2020-2023:</u>											
1	Prijscompensatie	s			-0,6	-1,0	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
2	Reserve begrotingsaldo 24/30	s					5,0	1,9	0,5	-4,0	-0,9	0,0
3	Vrijval reserve kapitaallasten bedrijfsvoering	s			0,3	2,2	2,2	2,3	2,5	3,1	3,2	4,2
4	Subsidie Equestrem 2021	i			-0,1							
	Totaal Kadernota 2020-2023		0,0	0,0	-0,4	1,2	6,0	3,0	1,7	-2,0	1,2	3,0
E	Subotaal (A+B+C+D)		-6,2	-10,9	-12,3	-11,0	-0,3	-3,4	-4,5	-11,7	-8,0	-6,6
F	Verrekening met algemene reserve**	i	6,2	10,9	12,3	11,0	0,3	3,4	4,5	11,7	8,0	6,6

** Een "min" is een toevoeging aan, een "plus" een onttrekking uit de algemene reserve.

Toelichting A: Verwerking jaarrekening

Onderdeel van de integrale afweging bij de Voorjaarsnota 2019 betreft het bestemmen van middelen waarvoor in 2018 of eerder wel juridische verplichtingen zijn aangegaan of bestuurlijke afspraken zijn gemaakt, maar die nog niet tot uitvoering zijn gebracht.

Het rekeningresultaat 2018 is € 12,9 mln. In totaal is bij de Jaarrekening 2018 € 13,3 mln als bekleemd beschouwd. Beklemming geldt voor de decentralisatie-uitkeringen uit de September- en Decemberciculaire en het gesloten systeem voor groen conform het Hoofdlijnenakkoord.

Bij de Voorjaarsnota 2019 wordt op deze middelen weer een beroep gedaan. Per saldo wordt er vanuit de jaarrekening een bedrag van € 0,2 mln onttrokken uit de financiële ruimte. Vanuit het gesloten systeem voor mobiliteit wordt bij de voorjaarsnota € 2 mln toegevoegd aan de financiële ruimte. Zie hiervoor C5.

Toelichting B: Voorjaarsnota, exogene ontwikkelingen

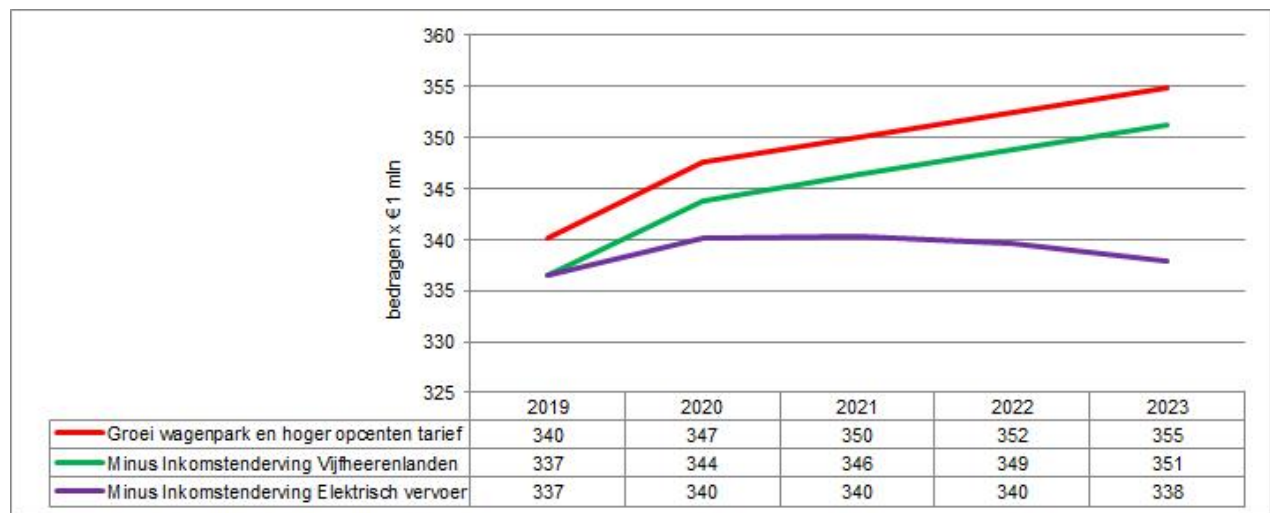
B1 + B2: Ontwikkelingen Motorrijtuigenbelasting (MRB)

Elk jaar is een stijging waarneembaar van het aantal belastingplichtige auto's binnen de provincie. Ten aanzien van de Begroting 2019 is op basis van cijfers van de Belastingdienst wederom een groei aan inkomsten tot 2023 te verwachten. In de berekening wordt ook rekening gehouden met de vrijstelling voor elektrisch vervoer.

De provincie Zuid-Holland hanteert bij de raming van de inkomsten een opcenten-tarief dat ruim onder het wettelijk maximum van 111 opcenten ligt.

Het voordeel tot 2023 wordt teniet gedaan door de vorming van de nieuwe gemeente Vijfheerenlanden. Dit zorgt voor een structureel nadeel van € 3,6 mln per jaar.

Grafisch kunnen de effecten als volgt weergegeven worden:

De rode lijn zijn de verwachte inkomsten op basis van de Begroting 2019 en de groei van het wagenpark en het hogere tarief na 2020.

De groene lijn laat de verwachte inkomsten zien van de rode lijn minus de gevolgen van de samenvoeging van Vijfheerenlanden.

De paarse lijn laat de verwachte inkomsten zien na de inkomstenderving uit elektrisch vervoer en is het niveau van de verwachte inkomsten in de Voorjaarsnota 2019.

B3: Dividenduitkering BNG

De dividenduitkering van de BNG zal in 2019 naar verwachting € 0,8 mln hoger uitkomen dan eerder geraamd. Tevens wordt voor de jaren 2020 en volgende een structureel hogere baat van € 0,5 mln verwacht.

B4: Ontwikkeling werkgeverslasten

Op 28 februari 2019 is een onderhandelaarsakkoord bereikt over de cao 2019 – 2020. De uitwerking van dit akkoord is in de Voorjaarsnota 2019 verwerkt, evenals de effecten van de mutaties in de sociale – en pensioenpremies. Dit leidt tot een toename van de loonkosten in 2019 met € 3,5 mln. Met de Begroting 2019 was reeds rekening gehouden met een stijging van de sociale- en pensioenpremies. Hiertoe was een bedrag van € 1,2 mln opgenomen. Met deze voorjaarsnota wordt nu ook de stijging van de cao verwerkt. Het additionele bedrag van € 2,3 mln wordt gedekt vanuit de algemene middelen.

B5: Wijzigingen a.g.v. notitie BBV

Naar aanleiding van de notitie structurele en incidentele baten en lasten van de commissie BBV is getoetst of de kwalificatie van budgetten als structureel of incidenteel juist waren. Uit het onderzoek bleken een aantal budgetten onterecht als structureel of incidenteel te zijn gekwalificeerd. Met deze mutatie worden deze budgetten goed gezet.

B6, B7 en B8: Effecten vorming Vijfheerenlanden

Door de vorming van de gemeente Vijfheerenlanden doen zich naast het effect op de MRB (zie B1) nog een aantal effecten voor die bij de Voorjaarsnota 2019 verwerkt worden conform het advies van commissie Janssen:

- Het effect op het provinciefonds is € 1,9 mln structureel nadelig.
- Ontvlechtingskosten voor gemeenschappelijke regelingen € 2 mln incidenteel nadelig.
- Structurele afbouw lasten € 5,5 mln.

B9: Kapitaallasten

De kapitaallasten bestaan uit de rentelasten en de afschrijvingslasten.

De rentelasten vallen lager uit, omdat de verwachte langlopende lening later wordt aangetrokken dan in de Begroting 2019 is opgenomen, omdat het eerste liquiditeitstekort wordt opgevangen met kortlopende leningen en daarom nog geen aanvullende langlopende lening hoeft te worden afgesloten. Daarnaast is er sprake van een negatieve rente op kortlopende geldleningen en “levert” de kortlopende lening geld op, in plaats van dat het geld kost.

Door verschuiving van de investeringen in de tijd wijzigen ook de afschrijvingen. Dit levert over de periode 2019-2023 incidenteel voordeel op. Over de total periode 2019 – 2033 stijgen de totale kapitaallasten (rente + afschrijvingen) met € 14,1 mln ten opzichte van de Begroting 2019. De stijging is een gevolg van de voorstellen zoals die zijn opgenomen in het Kaderbesluit Infra 2020. Zie voor meer informatie de [Kadernota 2020-2023](#).

Toelichting C: Voorjaarsnota, exogene ontwikkelingen

C1 en C2: Risicoreservering en rente Warmteparticipatiefonds (WPF)

In januari 2019 heeft PS het besluit genomen om de risicoreservering Houdstermaatschappij Zuid-Holland B.V. op te hogen met € 12,1 mln. Tevens wordt de risicoreservering opgehoogd met het bedrag aan rente voor de jaren 2019 t/m 2021 (€ 1,8 mln).

C3 Verwerking besluit Renovatie gebouw C

In het najaar 2018 heeft Provinciale Staten het besluit genomen om het gebouw C te renoveren (€ 48,6 mln). In dit besluit is aangegeven dat de financiële gevolgen in het eerstvolgend Planning & Control product wordt verwerkt.

C4 Bijdrage exploitatieprojecten

Als gevolg van de vrijval reserve kapitaallasten worden bijdragen van en naar de exploitatie voortaan via de financiële ruimte geboekt ter dekking van toekomstige kapitaallasten.

C5 Overprogrammering mobiliteit 2018

Het tekort in het resultaat 2018 binnen het gesloten systeem Mobiliteit van € 2 mln wordt bij de Voorjaarsnota 2019 vanuit de reserve Bereikbaarheid in de financiële ruimte gestort.

C6 Representatief personenvervoer

Dit betreft de hybride invulling van het representatief personenvervoer vanaf medio 2019. De hybride invulling is een gewogen geheel van eigen personeel en een flexibele schil ten behoeve van de kwaliteit van dienstverlening en kosten. Na de vaststelling van het nieuwe college zal worden bekeken of deze indeling voldoende kwaliteit biedt voor de GS-leden. Indien dit niet het geval is, zal er een wijziging bij de najaarsnota worden doorgevoerd.

C7 Prinsjesfestival

De provincie Zuid-Holland is strategisch partner van het Prinsjesfestival 2019. Het festival is een initiatief van de Stichting Prinsjesfestival. De strategische partner legt diverse accenten op het festivalprogramma. Zij doet dit op basis van de strategische agenda voor de provincie en met een scala aan presentaties en ontmoetingen. Daarnaast organiseert de deelnemende provincie zelf een aantal activiteiten. Bij een aantal vaste activiteiten van het Prinsjesfestival is een rol weggelegd voor GS en hebben we invloed op de invulling van het programma. Voor deze activiteiten van Prinsjesfestival wordt bij de voorjaarsnota een bijdrage van € 0,3 mln geclaimd. Dit is reeds gemeld bij de Begroting 2019.

C8 Beleidsondersteuning 75 jaar vrijheid

Voor het Project 75 jaar Vrijheid vragen we € 0,4 mln aan. Zo kunnen we een goede invulling geven aan het gastheerschap van de nationale 5 mei viering in 2020.

C9 Toekomstagenda

Ten behoeve van de Toekomstagenda is per abuis op twee verschillende plaatsen budget opgevoerd. Bij de voorjaarsnota wordt deze fout gecorrigeerd en het budget aangesloten met de geplande kosten. Het resterende deel van € 0,3 mln valt vrij ten gunste van de financiële ruimte.

C10 Digitalisering vergunningen

Naar aanleiding van motie 813 (versterking uitvoering vergunningverlening) is op 14 november 2018 amendement 649 (digitaliseren van vergunningen) aangenomen. In de Begroting 2019 is € 2,5 mln reeds vastgelegd voor het Programma Altijd Actuele Digitale Vergunning (VV2.0), met de afspraak het overige meerjarige budget van € 3,5 mln bij de Voorjaarsnota 2019 te verwerken. Dit beschikbare budget wordt verdeeld over de gehele looptijd (2019 t/m 2022).

C11 TNO Open Innovatie Centrum Well Technology en Warmte

In november 2018 is de provincie samen met Energie Beheer Nederland, gemeente Rijswijk en TNO met Shell overeengekomen om een innovatiecentrum well technology en warmte te starten in Kessler Park. Omdat Shell Kessler Park gaat verlaten, ontstond de mogelijkheid dit centrum in Rijswijk te stichten en enkele installaties, inclusief een unieke boortoren, en laboratoriumfaciliteiten van Shell over te nemen. Daarom kan deze locatie uitstekend fungeren als basis voor een innovatiecentrum voor onderzoek naar aardwarmte. PS heeft besloten om een subsidie van € 0,1 mln aan TNO te verstrekken, die bijdraagt aan de opstart van het centrum. Deze mutatie wordt bij de Voorjaarsnota 2019 verwerkt.

C12 Kosten IPO

Het IPO budget is in 2019 ontoereikend. Voorheen deden we een bijdrage aan de organisatie en bedrijfsvoeringsuitgaven (secretariaatskosten). In 2018 zijn er een aantal extra posten opgenomen in de Begroting voor 2019 en volgende jaren. Deze zijn onder andere kennishub en IBP algemeen. De definitieve vaststelling van de IPO-begroting 2019 heeft in december 2018 plaatsgevonden. Bij de Voorjaarsnota 2019 wordt € 108.000 geclaimd. De structurele verhoging zal bij de Begroting 2020 worden meegenomen.

C13 Advieskosten warmteleiding over oost

Ten bate van de warmteleiding over oost (LoO) wordt in de loop van 2019 besluitvorming over een Final Investment Decision (FID) en aanbesteding verwacht. Na het FID start de uitvoering van de werkzaamheden voor de Leiding over Oost. In 2018 hebben de voorbereidingen voor deze aanbesteding plaatsgevonden en daarbij is uitgebreid extern advies ingewonnen ten aanzien van de juridische en financiële aspecten. Ook in 2019 is extern advies noodzakelijk. Deze expertise is niet in huis beschikbaar maar wel nodig voor de besluitvorming ten aanzien van de FID in 2019. Ten behoeve van de voortzetting van de advisering zijn er ook in 2019 reeds kosten gemaakt. Aanvullend budget is derhalve noodzakelijk.

C14 Baten provinciale recreatiegebieden

Voorheen waren dit de pachtopbrengsten uit de provinciale recreatiegebieden, nu de PZH deze PRG's de laatste jaren aan het overdragen is, wordt deze baat niet meer gerealiseerd en ten laste gebracht van de financiële ruimte.

C15 Vernieuwing IT-dienstverlening

De recente ontwikkelingen op IT-gebied (vernieuwen datawarehouse, datagedreven werken, business intelligence) zorgen voor noodzakelijke vernieuwing van de IT-dienstverlening. Dit om de organisatie voor haar opgaven in de mogelijkheden/dashboards te faciliteren. Deels betreft dit het inhuren van specifieke expertise (€1 mln) en deels materiële kosten (€ 0,8 mln voor informatiebeveiliging).

C16: Beheer restgronden

De provincie heeft onroerend goed in beheer dat geen doel meer heeft voor de beleids- en bedrijfsvoering en wordt zo goed mogelijk verkocht dan wel verhuurd. Voor de onvermijdelijke kosten voor het beheer van deze restgronden is geen rekening gehouden in de begroting. De kosten bedragen gemiddeld € 0,5 mln per jaar.

C17 Verbinding A13-A16-N209

Met het Kaderbesluit infrastructuur 2017 is besloten middelen beschikbaar te stellen voor de financiële uitwerking van de overeenkomst verbinding A13/A16-N209 met het Rijk en de gemeente Rotterdam. Bij de verwerking van dit besluit in de Voorjaarsnota 2017 is het budget voor 2019 opgenomen en is dekking voor de uitgaven gevonden in de reserve Afschrijvingslasten. De feitelijke lasten zijn echter gespreid over de periode 2019 t/m 2023.

Met ingang van de Begroting 2019 is de reserve Afschrijvingslasten opgeheven en is het saldo toegevoegd aan de algemene middelen. Om die reden wordt de herverdeling van het budget verwerkt over de financiële ruimte.

Stelpost prijscompensatie

Bij Kadernota 2019 - 2022 is er voor de nieuwe collegeperiode weer prijscompensatie opgenomen van de lastenbudgetten, omdat in 2020 de afspraak om niet te indexeren weer vervalt. Om meer inzicht te geven in het gebruik van de stelpost prijscompensatie wordt vanaf deze voorjaarsnota een tabel opgenomen met de mutaties op de stelpost prijscompensatie.

(bedragen x € 1 mln)		Nieuwe collegeperiode				
		2019	2020	2021	2022	2023
A	<u>Stelpost prijscompensatie</u>					
1	Beschikbaar op stelpost		7,1	13,2	20,6	28,4
2	Budgetbehoefte indexering VTH 2020		-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
3	actualisatie post prijscompensatie (op investeringskredieten)		0	0,6	1	1,2
	Totaal beschikbaar op stelpost prijscompensatie		5,6	12,3	20,1	28,1

1. Beschikbaar op stelpost

Betreft het bedrag conform de Begroting 2019.

2. Budgetbehoefte indexering VTH 2020

Sinds de oprichting van de omgevingsdiensten zijn veel kostenstijgingen door de omgevingsdiensten binnen de bestaande financiële ruimte en beschikbare uren opgevangen door bijvoorbeeld efficiënter te werken en doordat gereorganiseerd is. Vanaf 2019 kunnen de omgevingsdiensten de stijging van (personeels)kosten niet zelf meer opvangen waardoor zij genoodzaakt zijn om bij kostenstijgingen hun uurtarieven te verhogen.

In 2020 zullen de omgevingsdiensten hun uurtarieven verhogen. Om ervoor te zorgen dat het aantal beschikbare uren gelijk blijft is het nodig om de opdrachtbudgetten voor de omgevingsdiensten voor 2020 te indexeren.

Hiermee blijft de uitvoering van het huidige takenpakket van de diensten zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin op niveau. Voor de indexatie is een raming opgenomen van € 1,5 mln, deze wordt ten laste gebracht van de stelpost prijscompensatie.

3. Actualisatie post prijscompensatie op investeringskredieten

Naar aanleiding van de notitie structurele en incidentele baten en lasten van de commissie BBV is getoetst of de kwalificatie van budgetten als structureel of incidenteel juist waren. Uit het onderzoek bleken een aantal budgetten onterecht als structureel of incidenteel te zijn gekwalificeerd. Met deze mutatie worden deze budgetten goed gezet en wordt de stelpost prijscompensatie bijgesteld.

Ontwikkeling algemene reserve

(bedragen x € 1 mln)	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Beginstand jaar	80,8	73,6	96,6	133,4	174,6	223,3	272,7	320,9	364,0	405,7	443,0	476,6	505,2	529,9	549,0
Af/bij: mutaties eerdere P&C producten	-0,9	33,9	49,1	52,2	49,0	52,7	52,7	54,7	49,7	44,1	40,3	48,6	32,9	29,4	28,7
Beginstand begrotingsjaar	79,9	107,5	145,7	185,6	223,6	276,1	325,4	375,6	413,7	449,8	483,3	525,3	538,1	559,3	577,7
Af/bij: Totaal VJN/KDN	-6,2	-10,9	-12,3	-11,0	-0,3	-3,4	-4,5	-11,7	-8,0	-6,8	-6,7	-20,0	-8,2	-10,3	-11,8
Stand na Totaal	73,6	96,6	133,4	174,6	223,3	272,7	320,9	364,0	405,7	443,0	476,6	505,2	529,9	549,0	565,9
Buffer weerstandvermogen	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0	-30,0
Vrije ruimte (incidenteel)	43,6	66,6	103,4	144,6	193,3	242,7	290,9	334,0	375,7	413,0	446,6	475,2	499,9	519,0	535,9

In de begrotingssystematiek van de provincie worden begrotingsoverschotten en –tekorten verrekend met de algemene reserve (dit geldt overigens niet voor de ‘gesloten’ begrotingsprogramma’s zoals groen en mobiliteit, waarbij overschotten en tekorten worden verrekend met betreffende programmareserves).

Hierdoor neemt de algemene reserve toe bij een voordelige ontwikkeling van de begroting en af bij een nadelige ontwikkeling. In de (door PS vastgestelde) Nota weerstandsvermogen wordt voorgeschreven dat de algemene reserve minimaal € 30 mln moet bedragen, als buffer voor onvoorziene gebeurtenissen. Een eventueel surplus in de algemene reserve wordt aangeduid als “vrije ruimte”.

Door de onttrekking van € 6,2 mln neemt de algemene reserve in omvang af. Van de algemene reserve is € 30 mln bedoeld als buffer voor onvoorziene gebeurtenissen. Er resteert dan in 2019 nog een bedrag van € 43,6 mln incidenteel.

Kadernota 2020 - 2023

Voor u ligt de Kadernota 2020-2023. De kadernota gaat in op de vraag hoe de provincie er in financiële zin voorstaat. Omdat het een verkiezingsjaar is heeft de kadernota een technisch karakter. Het nieuwe Hoofdlijnenakkoord wordt op een later moment verwerkt, naar verwachting direct in de Begroting 2020.

De kadernota kijkt altijd vier jaar vooruit, conform de wettelijk voorgeschreven reikwijdte van de meerjarenbegroting. Aanvullend hierop geven we inzicht in de lange termijnontwikkeling van de financiële positie (tot en met 2033). Deze periode komt overeen met de reikwijdte van het begrotingssysteem van de provincie Zuid-Holland. In dit systeem kan informatie voor een periode van 15 jaar worden vastgelegd zodat lange termijn ontwikkelingen beter kunnen worden gemonitord en beheerst.

De kadernota is in 2 delen opgebouwd:

1. Begrotingssaldo 2019-2033, kapitaallasten en schuldquote:
Weergave van het begrotingssaldo, ontwikkeling kapitaallasten en schuldquote op basis van wat er in de begroting is opgenomen.
2. Begrotingssaldo 2019-2033 inclusief aanvullende prognoses:
Weergave van het begrotingssaldo zoals dit zich ontwikkelt waarin een tweetal aanvullende prognoses zijn meegenomen. Deze aanvullende prognoses zijn niet opgenomen in de begroting.

Begrotingssaldo 2019-2033, schuldquote en kapitaallasten

Begrotingssaldo 2019-2033

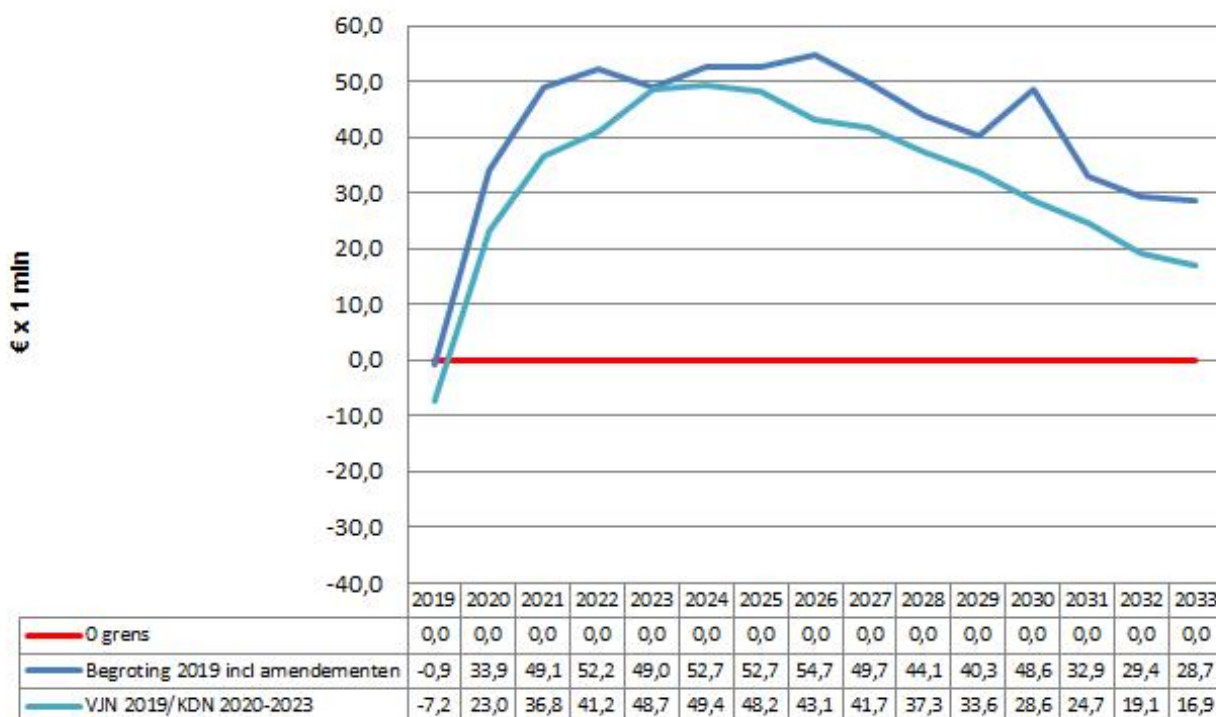
Als gevolg van de mutaties uit de Voorjaarsnota 2019 en Kadernota 2020-2023 ontstaat een nieuw begrotingssaldo zoals hieronder weergegeven. Omdat de begrotingcijfers voor 15 jaar in het begrotingssysteem worden vastgelegd is er zicht op een 15-jarig begrotingssaldo. Het begrotingssaldo is het jaarlijkse verschil tussen de baten en lasten (na verrekening van inzet van de reserves). Conform externe regelgeving dient het saldo in de meerjarenbegroting minimaal in evenwicht te zijn. Is het saldo nadelig, dan moet er (direct of bij de eerstvolgende begroting) bezuinigd worden. Is het saldo voordelig, dan is er (indien politiek-bestuurlijk gewenst) ruimte om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen.

Hierbij hanteren we de volgende uitgangspunten;

- Accres is voor alle jaarschijven van de circulaire (t/m 2023) opgenomen, voor de jaren erna wordt de stand van de laatste jaarschijf doorgetrokken.
- Prijscompensatie wordt op dezelfde manier geboekt als het accres, dus in het jaar dat het accres wordt doorgetrokken doen we dit ook voor de prijscompensatie.
- Motorrijtuigenbelasting: In de raming wordt rekening gehouden met volume-effecten (ontwikkeling aantal belastingplichtige auto's) t/m 2023 en van het laatst door PS vastgestelde tarief (opcentariaf wordt dus niet geïndexeerd). Bij de raming van de rentelasten wordt (conform Centraal Planbureau (CPB) prognoses) uitgegaan van een oplopend rentetarief.

De Meicirculaire is nog niet beschikbaar en daarom nog niet verwerkt, deze wordt eind mei 2019 verwacht. Zodra deze binnen is zal uw Staten hierover worden geïnformeerd. De Septembercirculaire 2018 is wel verwerkt, hierin is de ontwikkeling van de algemene uitkering tot en met 2023 aangegeven. Bovenstaande uitgangspunten betekent dus dat het bedrag in de circulaire van 2023 ook het bedrag is voor 2024, 2025 etc.

Verloop begrotingsaldo 2019 - 2033

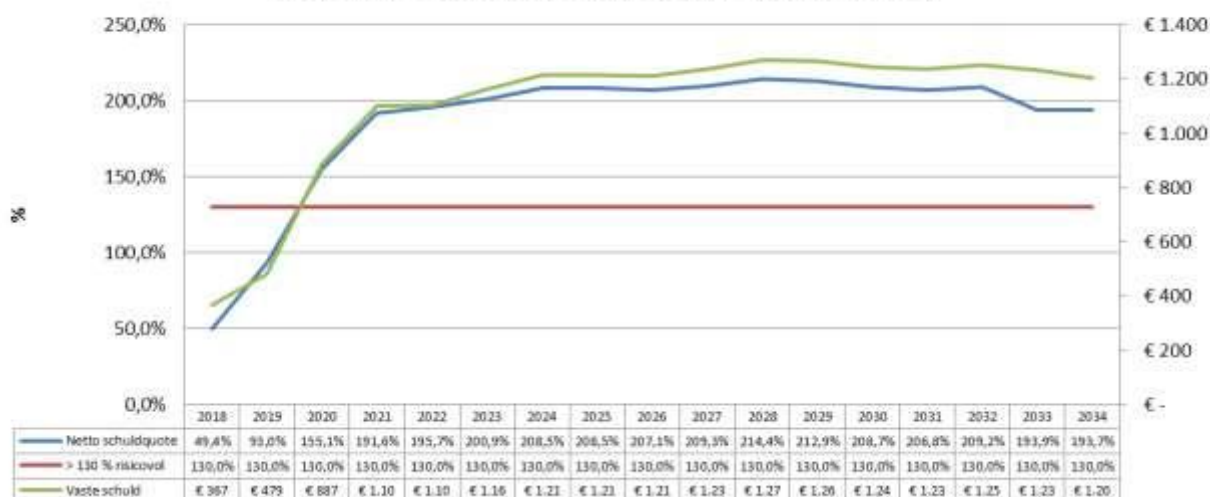

Het begrotingsaldo ontwikkelt zich na 2023 nadelig en zet een dalende trend in. In de periode 2020 – 2033 is nog wel sprake van een positief begrotingsaldo. Deze trend is in overeenstemming met het beeld bij de begroting, maar het saldo valt iets lager uit. Een en ander is in lijn met Ambtelijke handreiking voor Nieuwe leden Provinciale Staten d.d. 22 maart 2019.

Schuldquote

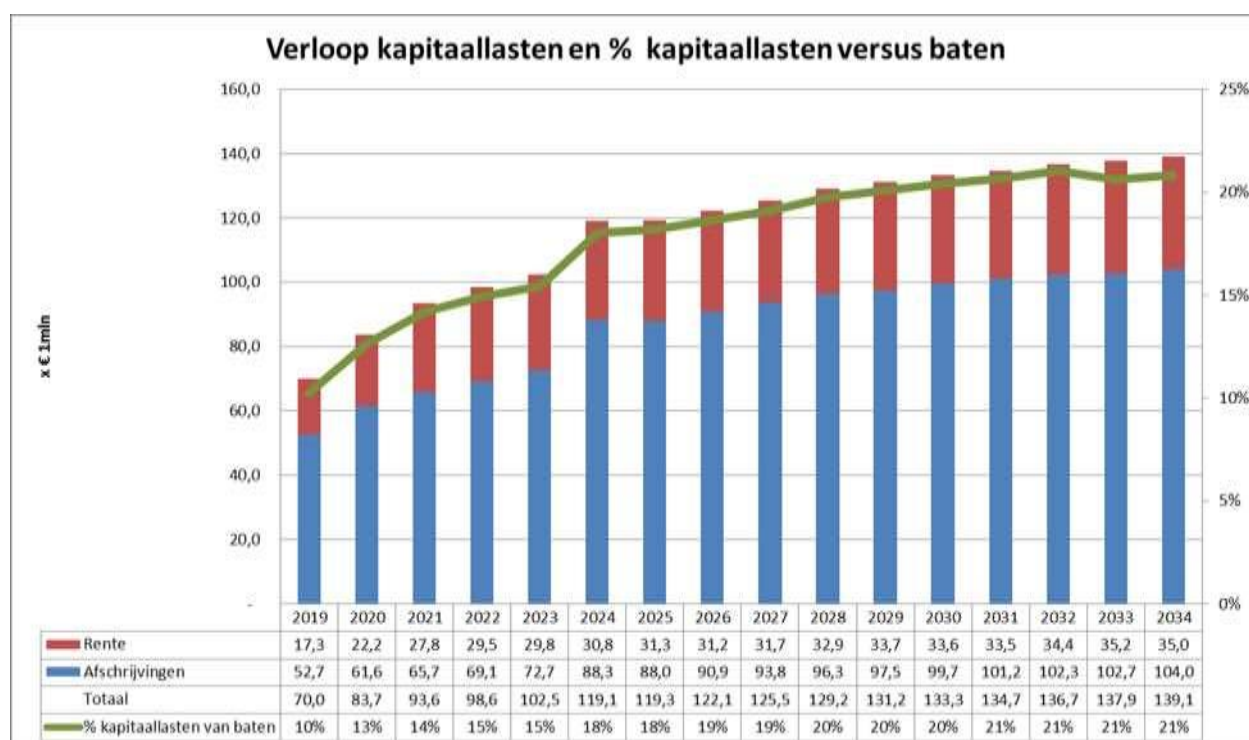
De provincie heeft onvoldoende liquide middelen om de uitvoering van voorgenomen investeringen te financieren. De provincie moet daarom komende jaren nieuwe leningen afsluiten. Dit beeld is er niet alleen op basis van prognoses, maar is inmiddels ook al realiteit. De omvang van de vaste schuld neemt de komende jaren toe van circa € 0,37 miljard in 2018 naar € 1,16 miljoen in 2023. Als percentage van de baten (zogenaamde netto schuldquote) betekent dat in dezelfde periode de schuldquote van 49,4% zal stijgen naar 200,9%. Voor de schuldquote is geen officiële norm, maar de VNG houdt voor gemeenten een bovengrens aan van 130%, zit een gemeente daarboven dan is er sprake van een relatief hoge schuld. Vanuit onze toezichthouder is in de brief financieel toezicht 2019 d.d. 12 december 2018 aangegeven dat in de Begroting 2019 voldoende rekening is gehouden met de oplopende schuldquote, een afnemende solvabiliteit en vrij besteedbare exploitatieruimte. Wel acht de toezichthouder het wenselijk dat hier de komende jaren aandacht voor blijft.

Verloop netto schuldquote en vaste schuld

Ontwikkeling kapitaallasten

Bij Kadernota en Begroting worden de kapitaallasten opnieuw berekend. De kapitaallasten (rente en afschrijving) stijgen in de periode 2019 – 2033 met € 14,1 mln ten opzichte van de Begroting 2019. De stijging is een gevolg van de voorstellen zoals die zijn opgenomen in het Kaderbesluit Infra 2020. De kapitaallasten groeien de komende jaren, van 10% van de baten in 2019 naar 21% in 2031.

De daling van het begrotingssaldo wordt met name veroorzaakt door de stijging van de kapitaallasten. Uitvoeren van voorgenomen investeringen -infrastructuur en fondsen- betekent meer lenen en dus ook meer rentelasten. Investerings leiden ook tot afschrijvingslasten (deze vormen tezamen met de rente de zogenaamde kapitaallasten). De komende jaren zien we ook de kapitaallasten in verhouding tot de inkomsten van de provincie toenemen (meer dan verdubbelen). Dit gaat ten koste van de flexibiliteit van de begroting. De flexibiliteit neemt verder af doordat wat de provincie aanlegt aan infra ook (wettelijk gezien) naar behoren onderhouden moet worden. Bovenstaande cijfers zijn zonder de effecten van afspraken uit het Hoofdlijnenakkoord.

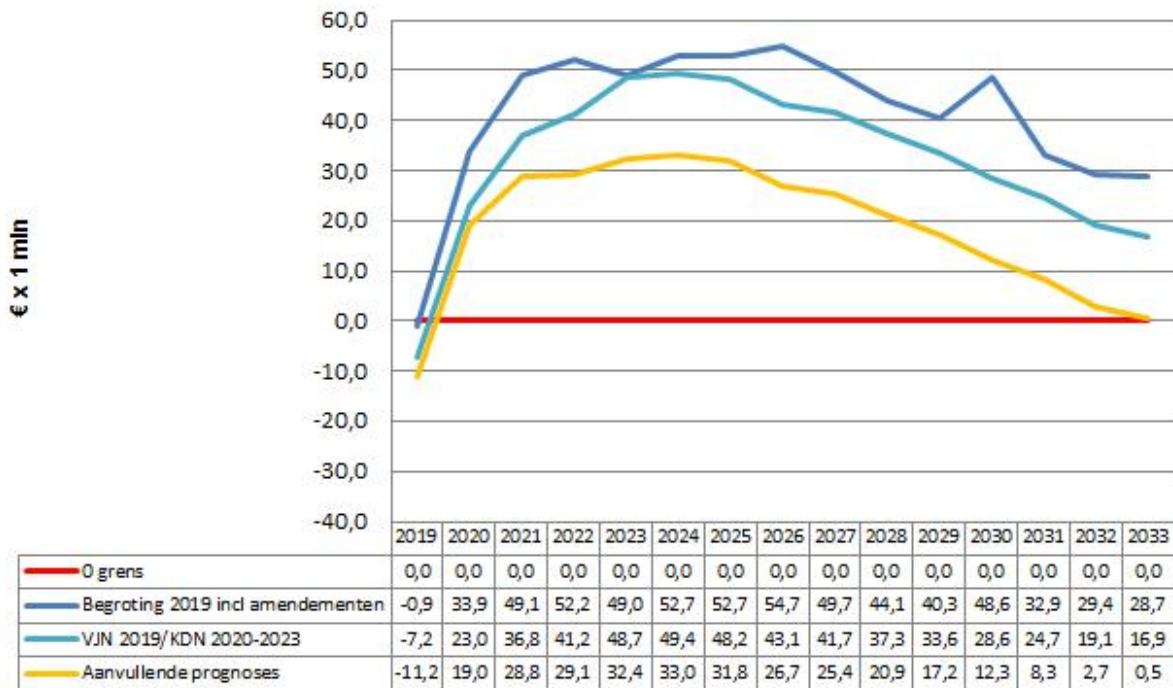
Begrotingssaldo 2019-2033 inclusief aanvullende prognoses

Als we kijken naar het begrotingssaldo dan zijn er op dit moment twee onderwerpen die niet opgenomen zijn in de begroting maar die er wel aankomen c.q. een onzekerheid zijn.

- Zoals eerder aangegeven is het accres in de begroting opgenomen voor de periode 2019 – 2023. Hierin zit mede de dekking van de ontwikkeling loonkosten voor deze periode. Het onlangs afgesloten CAO voor 2019 – 2020 is nu bij voorjaarsnota verwerkt. Voor de periode 2021 – 2023 komt er nog een CAO. Deze is in het begrotingssaldo ter informatie opgenomen op basis van een aanvullende prognose van het CPB (zogenaamd: prijs overheidsconsumptie - beloning werknemers), zie Septembercirculaire 2019.
- We houden rekening met een daling van het accres in de Meicirculaire 2020 op basis van signalen van het CPB (decemberraming) dat er sprake is van onderuitputting op de rijksbegroting. Dit zal mogelijk nadelige gevolgen hebben voor de raming van het accres.

Op basis van bovenstaande prognoses zal het begrotingssaldo zich negatiever ontwikkelen zoals in de gele lijn is weergegeven. Er is nu zelfs sprake van het bereiken van de 0-lijn. Zodra het begrotingssaldo door de 0-lijn heen gaat dan spreken we van een begrotingstekort. Het begrotingssaldo – gele lijn – is nog zonder verwerking van een Hoofdlijnenakkoord.

Verloop begrotingssaldo 2019 - 2033

Het begrotingssaldo op basis van de aanvullende prognoses laat een verdere daling zien ten opzichte van de verwerkte mutaties in de Voorjaarsnota 2019 en de Kadernota 2020 – 2023. In de Ambtelijke handreiking voor Nieuwe leden Provinciale Staten d.d. 22 maart 2019 is daarom ook aangegeven dat het begrotingssaldo eigenlijk alleen ruimte biedt voor incidentele mutaties.

Mutaties op lasten, baten en reserves per programma

(bedragen x € 1.000)	Lasten	Baten	Saldo lasten en baten	Toevoeging reserves	Onttrekking reserves	Mutaties reserves	Resultaat
Programma 1	12.407	5.839	6.568	7.225	10.961	-3.736	2.832
Programma 2	-10.360	-9.135	-1.224	-1.109	4.930	-6.038	-7.263
Programma 3	771	650	121	27.580	4.789	22.791	22.912
Programma 4	1.239	33	1.206	0	831	-831	375
Overzichten en Middelen	-5.712	-2.898	-2.814	4.306	25.929	-21.624	-24.438
Overhead	5.913	331	5.582	0	0	0	5.582
Totaal	4.258	-5.181	9.438	38.002	47.440	-9.438	0

In bovenstaand overzicht zijn de bijstellingen in de voorjaarsnota weergegeven ten opzichte van de primitieve Begroting 2019. Deze bijstellingen zijn nader toegelicht in de programma's. De totale lasten zijn met circa € 4,3 mln toegenomen en de baten zijn met circa € 5,2 mln afgenomen. Tegenover deze toegenomen lasten en afgenomen baten staat een per saldo hogere onttrekking uit de reserves van € 9,4 mln.

Toelichting op grote wijzigingen:

De grootste bijstellingen van de lasten in programma 1 zijn als eerste de hogere subsidie-uitgaven in het kader van POP 3 van € 5 mln. Deze worden deels gedekt door hogere baten (€ 4,2 mln) en deels door een onttrekking aan de Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord (€ 0,8 mln). Daarnaast is de provincie penvoerder voor de regeling Impuls Omgevingsveiligheid. In 2019 is het de verwachting dat overige overheden voor € 6,3 mln zullen declareren bij de provincie. De dekking komt uit de reserve Omgevingsveiligheid. De verwachting is ook dat het project PMR € 1,3 mln meer gaat uitgeven dan oorspronkelijk begroot. Deels komt de dekking uit de OV PMR 750 ha (€ 0,8 mln) en deels uit hogere baten (€ 0,5 mln). Als laatste voor de lasten van programma 1 wordt als gevolg van een looptijdwijziging van subsidies in het kader van de nota Ruimte in 2019 € 1,9 mln meer uitgegeven. De dekking komt uit de reserve Groene Ambities.

De grootste bijstelling in programma 2 (zowel voor de lastenkant als de batenkant) is het resterend deel van de nog niet toebedeelde BDU middelen. In de voorjaarsnota wordt de inzet van de resterende middelen verdeeld over de komende jaren, zodat het kasritme beter aansluit bij de verwachte prestatieleveringen.

In programma 3 wordt de hoge toevoegingen aan de reserve deels verklaard door het besluit van PS om de risicoreservering van de Houdstermaatschappij Zuid-Holland B.V. op te hogen met € 12,1 mln ten laste van de algemene reserve. Verder vinden in programma 3 diverse bijstellingen plaats in projecten die zowel voordelig als nadelig zijn. Voor meer informatie zie de toelichtingen op de doelen in programma 3.

De grootste bijstelling in programma 4 is de bijstelling van € 0,8 mln voor het gebiedsgericht werken. Dekking vindt plaats vanuit de reserve Gebiedsgericht werken. Tevens wordt extra budget ter beschikking gesteld voor 75 jaar vrijheid en het Prinsjesfestival.

Binnen programma 5 wordt de negatieve bijstelling op de lasten hoofdzakelijk veroorzaakt door de vorming van Vijfheerenlanden. De lasten dalen hierdoor in 2019 met € 3,5 mln. De baten als gevolg van de vorming van Vijfheerenlanden dalen met € 4,4 mln. Het provinciefonds daalt met € 1,9 mln structureel en de Motorrijtuigenbelasting met € 2,5 mln. De daling van de Motorrijtuigenbelasting wordt deels (€ 1,1 mln) gecompenseerd door de ontwikkeling van het wagenpark.

In Overzicht Overhead is de financiële uitwerking van het CAO 2019-2020 zichtbaar (€ 3,5 mln hogere lasten). Daarnaast nemen de kosten voor informatiebeveiligingsmaatregelen toe en is extra geld nodig voor Business Intelligence en data gedreven werken. De totale kosten worden geraamd op € 1,8 mln.

Onderstaande tabel laat de lasten, baten, de toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves op programmaniveau zien na de verwerking van de mutaties in de Voorjaarsnota 2019 / Kadernota 2020-2023.

Bedragen x € 1.000	Lasten	Baten	Saldo lasten en baten	Toevoeging reserves	Onttrekking reserves	Mutaties reserves	Resultaat
Programma 1	195.850	41.815	154.034	131.108	163.245	-32.137	121.898
Programma 2	266.621	12.366	254.255	47.085	20.302	26.783	281.037
Programma 3	119.699	1.424	118.276	49.295	42.519	6.776	125.052
Programma 4	28.549	419	28.130	0	2.446	-2.446	25.684
Overzichten en Middelen	-741	614.958	-615.699	150.593	185.244	-34.651	-650.350
Overhead	99.486	2.558	96.929	0	250	-250	96.679
Totaal	709.464	673.539	35.925	378.082	414.006	-35.925	0

Bijstelling van de geraamde mutaties in de programmareserves

Reservenaam (bedragen x € 1.000)	Doel	Toevoeging	Onttrekking	Saldo mutaties
Algemene reserve				
Algemene reserve	DOEL 5-1	4.306	23.457	-19.151
Programmareserve 1				
Groene ambities	DOEL 1-2	1.354	226	1.128
Groene ambities	DOEL 1-3	491	34	457
Groene ambities	DOEL 1-4	4.077	0	4.077
Groene ambities	DOEL 1-5	0	1.934	-1.934
Groene ambities	DOEL 3-4	509	0	509
Beheerplannen Natura 2000 en PAS	DOEL 1-4	796	0	796
Decentralisatieakkoord natuur	DOEL 1-2	0	1.500	-1.500
Decentralisatieakkoord natuur	DOEL 1-4	0	1.566	-1.566
Natuurcompensatie	DOEL 1-4	0	1.000	-1.000
Milieuaspecten omgevingbeleid	DOEL 1-6	0	-22	22
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	DOEL 1-3	110	-290	400
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	DOEL 1-4	397	675	-278
Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	DOEL 1-5	0	844	-844
Reserve Ontwikkelopgave natuur	DOEL 1-4	0	-1.842	1.842
NatuurNetwerk Nederland	DOEL 1-4	0	500	-500
Omgevingsveiligheid	DOEL 1-6	0	6.264	-6.264

IODS	DOEL 1-4	0	-1.768	1.768
Programmareserve 2				
Egalisatiereserve expl proj PZI	DOEL 2-1	0	-2.125	2.125
Bereikbaarheid	DOEL 2-1	41	9.093	-9.051
Mobiliteit	DOEL 2-2	-1.150	-2.038	888
Programmareserve 3				
Meerjarenplan Bodemsanering	DOEL 1-1	0	500	-500
Meerjarenplan Bodemsanering	DOEL 1-4	0	455	-455
Meerjarenplan Bodemsanering	DOEL 3-7	0	2.498	-2.498
Bedrijventerreinen	DOEL 3-5	0	75	-75
Alt.locatie Hoeksche Waard	DOEL 3-5	0	1.260	-1.260
Interreg-cofinanciering EFRO	DOEL 3-1	0	-850	850
Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	DOEL 1-1	0	-675	675
Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	DOEL 1-4	0	-24	24
Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	DOEL 3-3	0	-500	500
Regionale netwerken topsectoren	DOEL 3-1	803	-260	1.063
Risicoreserve Energiefonds	DOEL 3-2	13.850	0	13.850
Versterking economie	DOEL 3-1	4.600	-429	5.029
Versterking economie	DOEL 3-5	0	767	-767
MIT MKB Innovatiestimulering topsect	DOEL 3-1	6.000	232	5.768
Opstellen integrale onderzoeksagenda	DOEL 3-3	0	29	-29
Regionale gebiedsgerichte projecten	DOEL 4-1	0	831	-831
IRP Goeree-Overflakkee	DOEL 1-2	0	74	-74
Programmareserve 4				
Rest.rijksmonumenten & erfgoedlijnen	DOEL 3-6	1.818	1.922	-104
Overzichten, middelen en overhead				
Groot onderhoud MJOP gebouwen	DOEL 5-1	0	2.473	-2.473
Alertheidsbudget	DOEL 3-3	0	44	-44
Frictiekosten algemeen	DOEL 1-3	0	8	-8
Eindtotaal		38.001	47.440	-9.438

Programmaplan

Programma 1 Groen, Waterrijk en Schoon

Naar een klimaatadaptieve Delta

Vanwege haar ligging in de delta's en grotendeels beneden de zeespiegel, is Zuid-Holland extra kwetsbaar voor de gevolgen van klimaatverandering. Dreiging van overstromingen neemt toe en extreme neerslag en lange perioden van hitte en droogte zullen steeds meer voorkomen. Dit alles beïnvloedt onze leefomgeving en de kwaliteit en beschikbaarheid van ons water. In sommige gebieden leidt dit tot verzilting en tekorten aan zoet water en in stedelijke gebieden tot hittestress en wateroverlast. Daarnaast daalt de bodem in gebieden met veen en of slappe bodem: zowel in het landelijk als stedelijk gebied. Dit heeft steeds grotere gevolgen voor de kosten van aanleg en onderhoud van infrastructuur en de fundering van woningen, voor de huidige agrarische bedrijven en ook overige bedrijven. We willen onze fysieke leefomgeving zo inrichten dat deze bestand is tegen klimaatveranderingen en bodemdaling.

Aantrekkelijke, schone en veilige leefomgeving

De combinatie van het kenmerkende kust-, veenweide- en rivierdeltalandschap, waarin steden en landschap met elkaar verweven zijn, maakt onze provincie veelzijdig en uniek. Dit landschap, de biodiversiteit en de kwaliteit van de leefomgeving, staan onder druk door het groeiend aantal inwoners, economische ontwikkeling en klimaatverandering. De landbouwsector, op veel plaatsen drager van het landschap, heeft te kampen met bodemdaling en druk op schaalvergroting vanuit de wereldmarkt. In metropolitane regio's vormen een aantrekkelijk landelijk gebied en een schone en veilige leefomgeving een belangrijke vestigingsfactor voor mensen en bedrijven. Een groene leefomgeving draagt bij aan een gezonde leefstijl van de inwoners van Zuid-Holland. Deze provincie zet zich in om het landschap beter beleefbaar te maken, te benutten en te beschermen. We willen de kwaliteit van de leefomgeving versterken door natuur, water, recreatie, landbouw, verstedelijking en economie in samenhang te bezien.

Wat mag dat kosten voor het programma

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	183.443	12.407	195.850	207.736	200.657	138.725	129.540
Baten	35.976	5.839	41.815	33.034	28.356	20.724	16.571
Totaal saldo baten en lasten	147.466	6.568	154.034	174.702	172.300	118.001	112.969
Toevoeging aan reserves	123.884	7.225	131.108	10.443	8.884	6.404	10.911
Onttrekking aan reserves	152.284	10.961	163.245	76.522	74.578	17.452	18.166
Subtotaal reserves	-28.401	-3.736	-32.137	-66.078	-65.694	-11.049	-7.255
Resultaat	119.066	2.832	121.898	108.624	106.607	106.952	105.714

Doel 1-1 Duurzaam beschermd tegen overstromingen en wateroverlast

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

De provincie wil Zuid-Holland beschermen tegen overstromingen en de gevolgen van overstromingen en wateroverlast zoveel mogelijk beperken. Dit is van essentieel belang voor de kwaliteit van de woon- en leefomgeving en voor het vestigingsklimaat. Deze opgave wordt de komende decennia groter door de effecten van klimaatverandering (zeespiegelstijging en toenemende extreme neerslag), bodemdaling en toenemende druk op de beschikbare ruimte. Het Nationaal beleidskader hiervoor zijn het Nationaal Deltaprogramma en de Deltabeslissingen. De Deltabeslissingen hebben als doel dat Nederland in 2050 (zo goed mogelijk) klimaatbestendig en waterrobuust is ingericht. Ook moet in 2050 bereikt zijn dat iedereen achter een dijk of duin een basisveiligheid tegen overstromingen heeft. In oktober 2014 is door Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie onderschreven. Deze houdt in dat overheden klimaatbestendigheid en waterrobuust inrichten vóór 2020 integreren in hun eigen beleid en handelen. Deze beslissing is gevolgd door het verschijnen van de Nationale Adaptatie Strategie (NAS) eind 2016 en het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (Prinsjesdag 2017), waarin de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie nader wordt geconcretiseerd.

De opgave om Zuid-Holland (klimaat- en bodemdaling) adaptief te maken is groot. In de NAS is vastgelegd dat Nederland in 2020 beleid heeft bepaald dat wij in 2050 klimaatadaptief zijn. In die lijn is onze ambitie om samen met andere overheden, bedrijfsleven en kennisinstututen in Zuid-Holland de transitie naar een klimaatbestendige delta te versnellen.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

Voor dit doel zijn er geen effectindicatoren.

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	4.324	-175	4.149	3.685	3.371	2.854	2.218
Baten	552	0	552	495	300	0	0
Totaal saldo baten en lasten	3.772	-175	3.597	3.189	3.071	2.854	2.218
Toevoeging aan reserves	500	0	500	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	1.084	-175	909	984	884	636	0
Subtotaal reserves	-584	175	-409	-984	-884	-636	0
Resultaat	3.188	0	3.188	2.206	2.187	2.218	2.218

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 0,7 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Het project Restveen heeft vertraging opgelopen. Voor 2019 betekent dit dat het budget met € 0,7 mln verlaagd wordt en in de jaren 2021 en 2022 in totaal voor eenzelfde bedrag wordt verhoogd .

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
€ 0,5 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Een bedrag van € 0,5 mln is nodig voor de Regiodeal Bodemdaling.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 0,7 mln (n)	Ja	N.v.t.	Zie de toelichting bij de lasten met betrekking tot project Restveen. Het budget wordt in de reserve Project duurzame ontwikkeling Zuidplaspolder gestort ten behoeve van de jaren 2021 en 2022.
€ 0,5 mln (v)	Ja	N.v.t.	Zie de toelichting bij de lasten met betrekking tot de Regiodeal Bodemdaling. Het bedrag van € 0,5 mln wordt uit de reserve Meerjarenplan Bodemsanering beschikbaar gesteld.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 3 Meerjarenplan Bodemsanering	500	0	500	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	500	0	500	0	0	0	0
PR 3 Meerjarenplan Bodemsanering	0	500	500	0	0	0	0
PR 3 Res Project duurz ontv. Zuidplaspold	700	-675	25	700	700	636	0
PR 1 Zandmotor	384	0	384	284	184	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	1.084	-175	909	984	884	636	0
Saldo reserves	-584	175	-409	-984	-884	-636	0

Doel 1-2 Goede kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

Met dit doel wordt beoogd het volgende te bereiken:

- Evenwicht tussen beschikbaarheid en vraag zoetwater voor nu en in de toekomst, met de voorkeursstrategieën uit het Deltaprogramma als leidraad;
- Voldoende drinkwatervoorzieningen en drinkwatervorraden (kwalitatief en kwantitatief);
- Alle grondwaterlichamen voor de Kader Richtlijn Water (KRW) in 2027 in goede toestand (kwantitatief en kwalitatief);
- Alle KRW-oppervlaktewaterlichamen in 2027 in goede toestand (kwalitatief);
- Grond- en oppervlaktewater in Natura 2000 gebied voldoet aan eisen van natuurdoelen (kwalitatief en kwantitatief);
- Voldoende veilige en kwalitatief goede zwemwaterlocaties;
- Omgaan met veenbodemdaling (stoppen, remmen of loslaten).

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
1.2.a	Aantal KRW-grondwaterlichamen dat aan de KRW-doelen voldoet	3	geen meting	geen meting	4	4

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	8.348	4.169	12.517	8.267	7.642	3.863	3.259
Baten	5.823	3.469	9.292	4.727	3.759	1.383	1.039
Totaal saldo baten en lasten	2.525	700	3.225	3.540	3.883	2.480	2.220
Toevoeging aan reserves	5.219	1.354	6.573	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	1.800	1.800	1.257	1.617	260	0
Subtotaal reserves	5.219	-446	4.773	-1.257	-1.617	-260	0
Resultaat	7.744	254	7.998	2.283	2.266	2.220	2.220

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 3,5 mln (n)	Ja	BAT	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Aanpassing van de kasritmes van de POP3-subsidies heeft tot gevolg dat de lasten voor 2019 met € 3,5 mln worden verhoogd.
€ 0,4 mln (n)	Ja	BAT	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. In de Decemercirculaire 2018 is een bijdrage van € 1,6 mln toegevoegd aan het provinciefonds. Dit betreft een bijdrage ten behoeve van KlimaatSlimme landbouw van LNV aan het waterschap HDSR. Tevens is in de Decemercirculaire een bijdrage van € 0,2 mln toegekend voor Hydrologische Maatregelen. Vanwege de verdeling over de jaren wordt van de ontvangsten voor 2019 rekening gehouden met een last van € 0,4 mln.
€ 0,3 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Ten behoeve van de projectkosten voor het programma Grevelingen is € 0,3 mln nodig.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 3,5 mln (v)	Ja	BAT	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Aanpassing van de kasritmes van de POP3-subsidies heeft tot gevolg dat de baten voor 2019 met € 3,5 mln worden verhoogd als gevolg van de bijdrage van derden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
€ 1,4 mln (n)	Ja	N.v.t.	Zie toelichting bij lasten ontvangst Decemercirculaire 2018. Het resterende bedrag van € 1,4 mln wordt in de reserve Groene Ambities gestort en daar in 2020 en 2021 in gelijke delen weer uit onttrokken.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 1,5 mln (v)	Ja	N.v.t.	In 2012 is afgesproken dat de afdeling Water en Groen een bijdrage van € 1,5 mln zou leveren aan het project Bochtafsnijding Delftse Schie. Alhoewel dit in de Najaarsnota 2012 in de begroting is opgenomen, is bij Jaarrekening 2012 deze bijdrage nooit geëffectueerd. Dat wordt in 2019 alsnog gedaan. De bijdrage wordt gedekt uit de reserve Decentralisatieakkoord Natuur.
€ 0,3 mln (v)	Ja	N.v.t.	Ten behoeve van de projectkosten voor het programma Grevelingen (zie toelichting bij de lasten) wordt € 0,1 mln gedekt uit het IRP Goeree-Overflakkee en de overige € 0,2 mln uit de reserve Groene Ambities.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 1 Groene ambities	0	1.354	1.354	0	0	0	0
PR 1 Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	219	0	219	0	0	0	0
PR 1 Risicoreservering Grevelingen	5.000	0	5.000	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	5.219	1.354	6.573	0	0	0	0
PR 1 Groene ambities	0	226	226	677	677	260	0
PR 1 Decentralisatieakkoord natuur	0	1.500	1.500	0	0	0	0
PR 1 Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	0	0	580	940	0	0
PR 3 IRP Goeree-Overflakkee	0	74	74	0	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	0	1.800	1.800	1.257	1.617	260	0
Saldo reserves	5.219	-446	4.773	-1.257	-1.617	-260	0

Doel 1-3 Recreatie en groenbeleving

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

Met dit doel wordt beoogd het volgende te bereiken:

- Een toegankelijk, gevarieerd en robuust groenblauw netwerk van gebieden, waterwegen, routenetwerken en landschappen in Zuid-Holland
- Een aantrekkelijke overgang van stedelijk naar landelijk gebied voor diverse recreantengroepen
- Grote betrokkenheid van particulieren, bewoners en ondernemers bij het versterken van groen- en waterbeleving (groenparticipatie) en de biodiversiteit

Voldoende mogelijkheden voor de beleving van en ontspanning in het groen en op en aan het water zijn belangrijk voor het leef- en vestigingsklimaat van Zuid-Holland en voor de regionale economie. Met het realiseren en verbeteren van een robuuste groenblauwe structuur wordt bevorderd dat het groen op een aantrekkelijke manier bereikbaar is (juist ook vanuit de stad) en het landschap beleefbaar, vanaf het water of over land. Toegankelijkheid en veiligheid vormen randvoorwaarden voor het kunnen gebruiken en beleven van deze groenblauwe structuur en het omliggende landschap.

De recreatieve behoefte is gevarieerd en continu in verandering. Om aan te sluiten op de actuele recreatiewensen van de Zuid-Hollandse inwoners is regionaal maatwerk nodig. De bezoekdruk op de gebieden neemt steeds verder toe, ook vanwege bezoekers van buiten de provincie. Daarom is het nodig de opvangcapaciteit te vergroten en de bezoekersstromen te reguleren, onder andere ook om kwetsbare natuur te ontlasten. Dit gebeurt altijd met oog voor behoud van de kernkwaliteiten van de gebieden.

De nadruk lag de afgelopen periode op het realiseren van nieuwe gebieden en routestructuren voor fietsen, wandelen, en varen en nu een nadruk op nieuwe infra voor paarden. Er ontstaat een accentverschuiving naar het beter beleefbaar maken, het beter benutten van bestaande recreatievoorzieningen en het opzetten of intensiveren van (regionale) samenwerkingsverbanden, zoals bij de Nationale Parken en de landschapstafels. Daarbij wordt ook ingezet op betere aansluiting tussen de verschillende groenblauwe netwerken, waarmee een meer samenhangende structuur ontstaat als onderdeel van het landschapspark Zuidvleugel.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
1.3.a	Percentage Zuid-Hollanders dat tevreden is met recreatief groen in de buurt (straal van 2 km en/of binnen 10 minuten fietsen)	73%	73%	geen meting	73%	PM
1.3.b	Percentage Zuid-Hollanders dat tevreden is met recreatieve routenetwerken (varen, fietsen, wandelen)	66%	70%	geen meting	71%	PM

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	27.199	-389	26.810	20.149	15.579	13.649	13.159
Baten	287	-150	137	137	137	5	5
Totaal saldo baten en lasten	26.912	-239	26.673	20.011	15.442	13.645	13.154
Toevoeging aan reserves	769	601	1.370	4.939	3.838	3.838	3.840
Onttrekking aan reserves	8.622	-248	8.374	6.892	3.345	1.182	542
Subtotaal reserves	-7.852	848	-7.004	-1.953	493	2.656	3.297
Resultaat	19.060	609	19.669	18.058	15.936	16.300	16.452

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 0,4 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. De prognose voor de Groenparticipatie is bijgesteld; werkzaamheden schuiven door naar 2020. De beschikbare algemene (UPG40) middelen worden gestort in de reserve UPG 40 en minder middelen worden aan deze reserve onttrokken.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 0,2 mln (n)	Nee	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De (pacht)baat die meerjarig in de begroting is opgenomen voor het Beheer en onderhoud PRG's wordt structureel niet gerealiseerd. In het verleden is deze te hoog ingeschat.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
€ 0,6 mln (n)	Ja	N.v.t.	De lasten worden gebruikt voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote storting in de programmareserve bijgesteld. Daarnaast wordt van het rekeningresultaat 2018 € 0,5 mln toegevoegd aan de reserve Groene Ambities op grond van het gesloten systeem Groen.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 0,2 mln (v)	Ja	N.v.t.	De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 1 Groene ambities	769	491	1.260	4.939	3.838	3.838	3.840
PR 1 Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	110	110	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	769	601	1.370	4.939	3.838	3.838	3.840
PR 1 Groene ambities	6.949	34	6.983	4.561	2.574	412	542
PR 1 Vlietland	82	0	82	82	64	0	0
PR 1 Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	720	-290	430	2.249	707	770	0
PR 2 Voorm.Invest.budg.Sted.Vern.3 (ISV3)	800	0	800	0	0	0	0
PR OMO Frictiekosten algemeen	70	8	78	0	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	8.622	-248	8.374	6.892	3.345	1.182	542
Saldo reserves	-7.852	848	-7.004	-1.953	493	2.656	3.297

Doel 1-4 Natuur en biodiversiteit

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

Met dit doel wordt beoogd op termijn het volgende te bereiken:

- Natuurwaarden in het Natuurnetwerk Nederland (NNN), voorheen de herijkte Ecologische Hoofdstructuur (EHS), blijven voldoen aan de ambitie uit het natuurbeheerplan
- Het Natuurnetwerk in Zuid-Holland is compleet inclusief de ecologische verbindingen
- De Natura 2000 instandhoudingsdoelen zijn behaald met behoud van economische ontwikkelruimte (conform de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)).

Het natuurbeleid van de provincie Zuid-Holland is gericht op het behouden van de bestaande natuurwaarden. Daarnaast heeft de provincie zich als doel gesteld om de natuurkwaliteit te verhogen en nieuwe natuur te ontwikkelen. Om dit te bereiken werkt de provincie samen met andere overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties aan een mooi Zuid-Holland met veel groen en water dicht bij huis. We willen een mooie en gezonde woon- en werkomgeving tot stand brengen. Hierbij hoort ook natuur die zich uitstrekt van de voordeur tot de kernen van natuurgebieden in de omgeving.

Zuid-Holland heeft landschappen en natuurwaarden die in heel Europa bijzonder zijn: de duinen, de delta en het veenweidegebied. De provincie is verantwoordelijk voor het behoud en de ontwikkeling van deze landschappen. Om de natuurwaarden op peil te houden stelt de provincie geld beschikbaar voor natuurbeheer en maakt zij afspraken met terreinbeheerders, agrariërs en vrijwilligers. De komende jaren wordt geïnvesteerd in de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland, een netwerk van natuurgebieden die onderling met elkaar verbonden zijn. Nu ontbreken er nog schakels in het netwerk. Daarnaast wordt extra geïnvesteerd in het verbeteren van het leefgebied van weidevogels en de Zuid-Hollandse icoonsoorten.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Door het compleet maken van het NNN worden de natuurgebieden in Zuid-Holland met elkaar verbonden, waardoor populaties planten en dieren duurzaam in stand gehouden kunnen worden.

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering ligt bij voorkeur bij de partners in de regio. De afgelopen periode zijn goede ervaringen opgedaan met gebiedsgericht werken. Er wordt integraal aan verschillende doelen gewerkt, zoals biodiversiteit, water, bodem, recreatie en duurzame landbouw. Voordeel van deze aanpak is een breed draagvlak in de regio. De provincie gaat daar de komende jaren mee door. De ecologische verbindingen maken waar mogelijk onderdeel uit van de integrale gebiedsafspraken waarbij sprake is van cofinanciering door de gebiedspartners.

In 2018 is de realisatiestrategie voor het NNN aangepast. De provincie neemt als netwerkende overheid de leiding bij het starten van gebiedsprocessen en indien nodig neemt de provincie het voortouw bij de realisatie. Dit draagt bij aan de gewenste versnelling van die realisatie. Dat is nodig om, conform de afspraken met het Rijk, de realisatie van het NNN per 2027 af te ronden. Om die deadline te halen is besloten om niet pas in 2021, maar nu al te starten met de uitvoering van de circa 500 hectare die was aangemerkt als strategische reservering. Ook wordt extra geïnvesteerd in de ecologische verbindingen.

Natura 2000

In de Natura 2000 gebieden staan de Europees beschermde natuurwaarden centraal. Er zijn Natura 2000 beheerplannen voor deze gebieden opgesteld. In de eerste beheerplanperiode ligt de focus bij het behoud van de aanwezige waarden. Dit houdt in dat de achteruitgang wordt gestopt en de basis wordt gelegd om in de tweede beheerplanperiode ook verbetering te realiseren.

Extra investeringen voor weidevogels en iconsoorten

De aantallen weide- en akkervogels nemen landelijk de laatste decennia sterk af. Dit is ook in Zuid-Holland het geval. Daarom gaat de provincie extra investeren in weidevogels en iconsoorten. Samen met de partners in de regio wordt er een actieplan opgesteld voor boerenlandvogels (aan de hand van motie 725 'Miljoenen voor winst en weidevogels'). Het Actieplan Boerenlandvogels is eind 2018 af. Vooruitlopend hierop zijn al, na afstemming met gebiedspartijen, enkele maatregelen gestart: maatregelen om predatie tegen te gaan, de verbetering van de (waterstaatkundige) inrichting van het Oudeland van Strijen en het praktijkgerichte onderzoek Winst en Weidevogels van het Louis Bolk Instituut.

Dit onderzoek richt zich op het in de praktijk brengen van maatregelen die gunstig zijn voor weidevogels, zoals de ontwikkeling van kruidenrijk grasland. In de kadernota hebben PS een extra investering van € 10 mln opgenomen ten behoeve van de realisatie van weidevogeldoelen / iconsoorten op PZH-gronden buiten het NNN. In 2019 wordt per deelgebied het plan voor de realisatie van een weidevogelkerngebied verder concreet uitgewerkt, samen met de gebiedspartijen (gemeenten, waterschappen, vrijwilligers, collectieven). In 2019 worden de pachtvoorwaarden voor deze gronden afgestemd op de weidevogeldoelen.

Visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving / Uitvoeringsagenda

De provincie Zuid-Holland is bezig met de uitwerking van een visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving. Deze visie vloeit voort uit de wet Natuurbescherming en maatschappelijke ontwikkelingen die op de provincie afkomen zoals verstedelijking, klimaat en energie. Om een antwoord te bieden op deze uitdagingen heeft de provincie besloten een visie te ontwikkelen waarbij deze verschillende opgaven behandeld worden. Deze integrale visie omvat het bestaande beleid, zoals het NNN, Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water. Daarnaast richt de visie zich op het behouden en versterken van de biodiversiteit buiten het NNN en de Natura 2000 gebieden. De visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving vervangt de huidige Beleidsvisie Groen. Bij het opstellen van de Visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving zijn zo veel mogelijk maatschappelijke partijen betrokken.

Tegelijk met de visie is er ook een eerste versie van een Uitvoeringsagenda uitgewerkt met daarin de hoofdlijnen van de uiteindelijke Uitvoeringsagenda. Deze Uitvoeringsagenda wordt samen met maatschappelijke partners verder uitgewerkt en is bedoeld als input, inspiratie en enthousiasmering voor de volgende collegeperiode. De uitkomsten van de gesprekken met de maatschappelijke partners en de coalitiebesprekingen worden opgenomen in een uitgewerkte Uitvoeringsagenda die afgerond is in de Najaarsnota 2019 en/of de Begroting van 2020.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
1.4.a	Biodiversiteitsgraadmeter: nader in te vullen	100	PM	PM	PM	PM
1.4.b	Kwaliteit SNL-beheertypen (flora, fauna, structuur, abiotiek en ruimtelijke condities)	M.i.v. 2019	nulmeting	afhankelijk van nulmeting in 2019	afhankelijk van nulmeting in 2019	PM
1.4.c	Kwaliteit habitattypen in Natura 2000 gebied met vastgesteld beheerplan (% met een goede kwaliteit)	27%	27%	27%	27%	PM
1.4.d	Kwaliteit leefgebied/populatiegrootte vogel- en habitatrichtlijnsoorten in N2000 gebied met vastgesteld beheerplan (% met goede kwaliteit)	49%	49%	49%	49%	PM

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	74.667	-180	74.486	104.140	110.145	59.238	53.942
Baten	23.580	1.843	25.423	22.044	18.081	14.793	11.809
Totaal saldo baten en lasten	51.087	-2.023	49.064	82.096	92.063	44.445	42.133
Toevoeging aan reserves	105.945	5.270	111.214	5.505	5.046	2.566	7.071
Onttrekking aan reserves	134.870	563	135.433	55.240	64.175	14.023	16.368
Subtotaal reserves	-28.926	4.707	-24.219	-49.736	-59.129	-11.458	-9.297
Resultaat	22.161	2.684	24.845	32.361	32.934	32.988	32.835

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 1,8 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Op basis van de voortgangsrapportage op het project IODS worden lasten, als gevolg van wijzigingen in de planning, doorgeschoven naar 2020.
€ 1,4 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Op basis van de voortgangsrapportage op het project Groene Waterparel worden lasten, als gevolg van wijzigingen in de planning, doorgeschoven naar 2020 en verder.
€ 1,3 mln (n)	Ja	BAT (0,8 mln) RES (0,5 mln)	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Op basis van de voortgangsrapportage op het project PMR 750 ha worden lasten, als gevolg van wijzigingen in de planning, van 2020 e.v. naar voren gehaald.
€ 1,3 mln (n)	Ja	BAT (0,6 mln) RES (0,7 mln)	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. De uitvoering van de POP3 maatregelen met betrekking tot biodiversiteit wordt aangepast aan de hand van afgegeven prognoses.
€ 0,5 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Voortschrijdend inzicht leidt voor een hogere prognose van de lasten op Groene Verbindingen (Overige NNN en Ecologische Verbindingen).
€ 0,3 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Voor aanpassingen van de planning zijn op diverse kleine onderwerpen is € 0,3 mln meer budget benodigd.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 0,4 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. De baten op de verkoop / pacht van grond was nog niet begroot.
€ 0,8 mln (v)	Ja	OVP	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Als gevolg van hogere lasten voor PMR 750 ha wordt een grotere bijdrage uit de OVP PMR 750 ha onttrokken.
€ 0,6 mln (v)	Ja		Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Als gevolg van hogere lasten voor POP3 maatregelen met betrekking tot biodiversiteit (met een bijdrage van derden) worden de baten ook hoger.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
€ 5,3 mln (n)	Ja	N.v.t.	In het kaderbesluit Groen 2019 is besloten de reserve Decentralisatieakkoord Natuur op te heffen. Het saldo van € 1,6 mln ultimo 2018 wordt conform kaderbesluit in de reserve Groene Ambities gestort. Daarnaast wordt € 1 mln, die in het verleden ten onrechte uit de reserve Norah gestort is in de reserve Natuurcompensatie, onttrokken aan de reserve Natuurcompensatie en gestort in de reserve Groene ambitie waarna het ingezet zal worden voor de versnelling van de Uitvoeringsagenda RGBL. Tenslotte wordt van het rekeningresultaat 2018 € 2,7 mln toegevoegd aan de reserve Groene Ambities (€ 1,5 mln), de reserve Beheerplannen Natura 2000 en PAS (€ 0,8 mln) en de reserve UPG 40 (€ 0,4 mln) op grond van het gesloten systeem Groen.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 0,6 mln (v)		N.v.t.	De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 1 Groene ambities	0	4.077	4.077	0	1.090	0	0
PR 1 Beheerplannen Natura 2000 en PAS	0	796	796	0	0	0	0
PR 1 Reserve UPG 40	0	397	397	0	0	0	0
Hoofdlijnenakkoord							
PR 1 Reserve Ontwikkelopgave natuur	11.278	0	11.278	4.138	2.590	1.199	1.303
PR 1 NatuurNetwerk Nederland	94.667	0	94.667	1.367	1.367	1.367	5.767
Totaal toevoeging aan reserve	105.945	5.270	111.214	5.505	5.046	2.566	7.071
PR 1 Groene ambities	36.823	0	36.823	3.323	1.168	555	4.734
PR 3 Meerjarenplan Bodemsanering	1.225	455	1.680	0	0	0	0
PR 1 Beheerplannen Natura 2000 en PAS	500	0	500	1.244	985	1.742	1.855
PR 1 Decentralisatieakkoord natuur	64.077	1.566	65.643	0	0	0	0
PR 1 Apparaatslasten DLG	0	0	0	0	1.090	0	0
PR 1 Natuurcompensatie	36	1.000	1.036	36	36	36	36
PR 1 Reserve UPG 40	0	675	675	535	865	0	0
Hoofdlijnenakkoord							
PR 1 Reserve Ontwikkelopgave natuur	20.684	-1.842	18.842	31.616	24.409	9.547	5.454
PR 1 NatuurNetwerk Nederland	7.505	500	8.005	14.689	35.380	2.066	3.470
PR 2 1%-regeling Kunst	13	0	13	13	13	0	0
PR 3 Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	184	-24	160	230	230	77	819
PR 1 IODS	3.823	-1.768	2.056	3.553	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	134.870	563	135.433	55.240	64.175	14.023	16.368
Saldo reserves	-28.926	4.707	-24.219	-49.736	-59.129	-11.458	-9.297

Doel 1-5 Duurzame landbouw

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

Met dit doel wordt beoogd het volgende te bereiken:

- Verbeteren kwaliteit van de leefomgeving via verduurzaming door:
 - Sluiten van kringlopen van grondstoffen
 - Versterken van regionale voedselketens
 - Versterken biodiversiteit bij normale agrarische bedrijfsvoering door nieuwe verdienmodellen
- Versterken van volhoudbare sterke economische sector door:
 - Landbouwsector als sterke economisch cluster op lange termijn in stand houden

We willen komen tot een duurzame landbouw- en voedselketen in Zuid-Holland, met gezond, duurzaam en betaalbaar eten voor iedereen. Bij deze maatschappelijke opgave staat een veranderaanpak met proeftuinen centraal (netwerkaanpak). Proeftuinen zijn zichtbare plekken waar de provincie samen met koplopers in de landbouw- en voedselketen duurzame landbouwinnovaties uitprobeert en ontwikkelt.

Deze innovatieve aanpak heeft onder meer het Open Netwerk Voedsel Innovatie Zuid-Holland opgeleverd, met de Zuid-Hollandse Voedsel families als zelfstandig transitie- en innovatienetwerk. Het doel van deze netwerken is elkaar te voeden met kennis en inspiratie over de proeftuinen.

De combinatie van proeftuinen met het Platform Duurzame Landbouw en het Kennis- en Ontwikkelprogramma zorgt er voor dat opgedane kennis en ervaringen worden gedeeld met elkaar maar ook beschikbaar komen voor de volgers. Hierdoor wordt Zuid-Holland op termijn klimaatbestendiger en wordt bijgedragen aan een groene, schone en veilige leefomgeving. We zetten hiermee een stap naar een circulaire economie: de next level van de nieuwe economie. Alleen door middel van duurzame innovaties houden we een duurzame, sterke en toekomstbestendige landbouw in de provincie. De inspanningen van de provincie voor verduurzaming richten zich op de gehele keten, van producent tot consument.

Deze doelen zijn mede gebaseerd op het op 29 juni 2016 door Provinciale Staten vastgestelde Ambitiedocument Innovatieagenda Duurzame Landbouw.

In 2018 is gestart met de uitvoering van de subsidieregeling "Stimulering maatschappelijke initiatieven duurzame landbouw" (vastgesteld bij de Begroting 2018). Ook is in 2017 gestart met de ondersteuning en samenwerking met het Programma Jong Leren eten (www.JongLerenEten.nl) voor de periode 2018-2020.

Vooruitblik: Tweede fase Uitvoering InnovatieAgenda Duurzame landbouw 2019-2022

In het Kaderbesluit Groen (juni 2018) is de volgende inzet opgenomen voor de komende collegeperiode:

In 2016 is gestart met de eerste proeftuinen en het Open Netwerk Voedsel Innovatie Zuid-Holland. De Zuid-Hollandse Voedsel families is in werking, het Kennisteam is er en ook de proeftuinen gaan de komende jaren resultaat opleveren. De Zuid-Hollandse Voedsel families zullen eind van dit jaar hun toekomstbeelden hebben geconcretiseerd en dit betekent dat de vervolfase van versnellen en verbreden van de innovaties kan gaan starten in 2019-2022. De huidige financiële POP3 subsidiemiddelen worden in 2018-2019 beschikt. Voor deze volgende fase van versnellen en verbreden is nieuwe financiering en ondersteuning van dit InnovatieNetwerk nodig en de tweede ronde van proeftuinen en verbreden van de bestaande proeftuinen. Dat is in de volgende collegeperiode aan de orde en legt daarmee beslag op het toekomstige budget. Dit past in het traject van de Strategische Verkenningen met het oog op de volgende begrotingscyclus, als ook de coalitieonderhandelingen voor een volgend college. Financiering kan dan verschillende vormen aannemen van subsidies, tot investeringsbijdrage tot een revolving fund. De eerste voorlopige indicatie is dat voor deze volgende fase van Versnellen enkele tientallen miljoenen nodig zijn waarvan een deel misschien via POP4 kan.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
1.5.a	Barometer Duurzame landbouw		Zie voor indicator onderstaande weergave	Zie voor indicator onderstaande weergave	Zie voor indicator onderstaande weergave	Zie voor indicator onderstaande weergave

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	8.308	3.316	11.624	7.939	8.578	3.768	2.848
Baten	2.034	677	2.711	2.051	2.679	1.143	319
Totaal saldo baten en lasten	6.274	2.639	8.913	5.888	5.899	2.625	2.529
Toevoeging aan reserves	1.187	0	1.187	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	2.547	2.778	5.325	4.572	4.557	1.351	1.255
Subtotaal reserves	-1.360	-2.778	-4.138	-4.572	-4.557	-1.351	-1.255
Resultaat	4.914	-140	4.775	1.316	1.342	1.274	1.274

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 1,9 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Als gevolg van een looptijdwijziging van subsidies in het kader van de nota Ruimte worden in 2018 vrijgevallen middelen weer ter begroting gebracht.
€ 1,5 mln (n)	Ja	BAT (0,7 mln) RES (0,8 mln)	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. De uitvoering van de POP3 maatregelen m.b.t. landbouw wordt aangepast aan de hand van afgegeven prognoses.
€ 0,1 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Voor aanpassingen van de planning zijn op diverse kleine onderwerpen € 0,1 mln meer budget benodigd.
€ 0,2 mln (v)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Voor aanpassingen van de planning zijn op diverse kleine onderwerpen € 0,2 mln minder budget benodigd op dit doel. Deze middelen worden echter in doel 3.1 aangewend.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 0,7 mln (v)	Ja		Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Als gevolg van hogere lasten voor POP3 maatregelen met betrekking tot biodiversiteit (met een bijdrage van derden) worden de baten ook hoger.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 2,8 mln (n)		N.v.t.	De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 1 Groene ambities	190	0	190	0	0	0	0
PR 1 Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	997	0	997	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	1.187	0	1.187	0	0	0	0
PR 1 Groene ambities	2.303	1.934	4.236	2.938	2.521	1.351	1.255
PR 1 Sanering glastuinbouw	244	0	244	0	0	0	0
PR 1 Reserve UPG 40 Hoofdlijnenakkoord	0	844	844	1.634	2.036	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	2.547	2.778	5.325	4.572	4.557	1.351	1.255
Saldo reserves	-1.360	-2.778	-4.138	-4.572	-4.557	-1.351	-1.255

Doel 1-6 Een gezond(er) en veilig(er) leefmilieu

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

De provincie werkt aan een gezonde en veilige leefomgeving in Zuid-Holland. Dat doen we door ervoor te zorgen dat mensen zo weinig mogelijk worden blootgesteld aan:

- Verontreinigde lucht
- Te hoge geluidbelasting
- Risico's vanwege risicovolle activiteiten met, of transport van, gevaarlijke stoffen.

Waarbij minimaal voldaan dient te worden aan Europese en nationale normen die op deze gebieden gelden.

De (emissie)normen voor lucht, geluid en externe veiligheid bepalen de ontwikkelruimte in Zuid-Holland. Tot 2040 is er met name in de stedelijke netwerken (zoals de Randstad) sprake van een groeiende bevolking en mobiliteit. Dit kan bij ongewijzigd beleid leiden tot meer geluid, een mindere luchtkwaliteit en meer veiligheidsrisico's. In de economische zwaartepunten, zoals de dienstensector in de steden, de industrie daarbuiten, de Rotterdamse haven en de Greenports, wordt een productiegroei verwacht. Bij ongewijzigd beleid kan dit eveneens leiden tot grotere milieudruk. Deze groei biedt echter ook kansen voor innovatieve maatregelen om de groei-ambities binnen de huidige milieugrenzen (geluid, lucht, stikstof depositie en veiligheid) op te vangen. Het is van belang om het aantal blootgestelden aan overmatige geluidbelasting, stikstofoxiden (NOx), fijnstof en verhoogd overlijdensrisico als gevolg van activiteiten met gevaarlijke stoffen in de provincie te blijven monitoren en beleid zo nodig aan te passen om Zuid-Holland aantrekkelijk te houden.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
1.6.a	Aantal blootgestelden aan risicovolle activiteiten	653.000	< nulmeting	< nulmeting	< nulmeting	< nulmeting
1.6.b	Aantal blootgestelden aan risicovolle activiteiten dat is verantwoord (als percentage van het totaal aantal blootgestelden)	27%	81%	84%	87%	90%
1.6.c	Aantal blootgestelden boven de grenswaarde stikstofdioxide (NO2)	81.000	0	0	0	0
1.6.d	Aantal geluidgehinderden langs de provinciale wegen boven de 55 dB	9.800	7800	7700	7600	7500

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	60.597	5.667	66.264	63.557	55.341	55.352	54.115
Baten	3.700	0	3.700	3.580	3.400	3.400	3.400
Totaal saldo baten en lasten	56.897	5.667	62.564	59.977	51.941	51.952	50.715
Toevoeging aan reserves	10.264	0	10.264	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	5.162	6.243	11.405	7.576	0	0	0
Subtotaal reserves	5.102	-6.243	-1.141	-7.576	0	0	0
Resultaat	61.999	-575	61.424	52.400	51.941	51.952	50.715

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 6,3 mln (v)	Ja		Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De provincie is penvoerder voor de regeling Impuls Omgevingsveiligheid, waarbij er geld voor het beleidsveld externe veiligheid vanuit het Rijk wordt doorgezet naar diverse overheden. Deze onttrekking is een prognose van de realisatie van deze overheden voor 2019.
€ 1,6 mln (n)	Ja		Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Naar aanleiding van motie 813 (versterking uitvoering vergunningverlening) is op 14 november 2018 amendement 649 (digitaliseren van vergunningen) aangenomen. In de Begroting 2019 is € 2,5 mln reeds vastgelegd voor het Programma Altijd Actuele Digitale Vergunning (VV2.0), met de afspraak het overige meerjarige budget (€ 3,5 mln) bij de Voorjaarsnota 2019 te verwerken. De prognose voor de realisatie 2019 bedraagt € 1,6 mln.
€ 0,5 mln (v)	Ja		Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Dit betreft middelen die beschikbaar worden gesteld vanuit doel 3.2 Schone en toekomstbestendige energie om het Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving instrumentarium in te kunnen zetten voor energiebesparing bij bedrijven.
€ 0,1 mln (v)	Nee		Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Dit betreft budget dat ingezet is om externe inhuur om te zetten in vaste formatie (gelet op het structurele karakter) ten behoeve van Goederenvervoer over water.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 6,3 mln (n)	Ja	N.v.t.	Zie de toelichting hierboven op de mutatie van de lasten regeling Impuls Omgevingsveiligheid.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 1 Omgevingsveiligheid	10.264	0	10.264	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	10.264	0	10.264	0	0	0	0
PR 1 Luchtkwaliteit (NSL)	378	0	378	420	0	0	0
PR 1 Milieuaspecten omgevingbeleid	285	-22	263	523	0	0	0
PR 1 Omgevingsveiligheid	4.000	6.264	10.264	5.987	0	0	0
PR 1 Frictiekosten RUD	500	0	500	647	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	5.162	6.243	11.405	7.576	0	0	0
Saldo reserves	5.102	-6.243	-1.141	-7.576	0	0	0

Programma 2 Bereikbaar en Verbonden

Best bereikbare provincie

Zuid-Holland is een internationaal transportknooppunt. Onze welvaart danken we grotendeels aan goederenstromen vanuit de haven en industrie en producten vanuit de land- en tuinbouw die de provincie in en uit gaan. We zien ook veel dagelijkse verplaatsingen tussen woon- werklocaties. Zuid-Holland is de meest verstedelijkte provincie, waarin twee van Nederlands grootste steden liggen, een reeks oud-hollandse steden en talrijke kleinere gemeenten.

Economische groei zorgt voor toenemende druk op de infrastructuur, door meer goederenverkeer en meer woon-werk verplaatsingen. Zuid-Holland ontleent zijn kracht aan het meerkernige stedelijk netwerk waarin elke stad een economisch profiel heeft. Uit internationale onderzoeken blijkt dat het potentieel sterker benut kan worden door de steden en economische clusters met hun afzonderlijke kwaliteiten beter te verbinden. Voor de concurrentiepositie is niet alleen een goede bereikbaarheid via (vaar- en spoor)wegen van belang, maar ook steeds meer via de digitale infrastructuur.

Het is onze ambitie dat Zuid-Holland de best bereikbare provincie van Nederland is; optimaal verbonden met regionale, landelijke en internationale centra. Er liggen grote kansen in verbinding van de mobiliteitsopgaven met de verstedelijkingsaanpak, economische transitie en energievernieuwing. Wij willen de mobiliteitssector schoner maken en verduurzamen, om de nationale doelstellingen voor klimaat en luchtkwaliteit te halen. Wij zetten daarom onder meer in op versterking van openbaar vervoer en gebruik van de fiets in de mobiliteitsketen van reizigers. Daarnaast moet vervoer over water een volwaardig alternatief zijn voor vervoer over de weg. De demografische opbouw van de samenleving verandert, wat leidt tot een verschuiving in het OV-gebruik. Hierdoor staat de traditionele invulling van het aanbod van openbaar vervoer in de landelijke gebieden onder druk. In deze landelijke gebieden blijft wel de noodzaak bestaan voor passend openbaar vervoer voor mensen die hiervan afhankelijk zijn.

We willen innovatie in het openbaar vervoer stimuleren door in de concessieverlening de creativiteit van aanbieders de ruimte te geven.

Wat mag dat kosten voor het programma

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	276.980	-10.360	266.621	292.895	284.812	290.238	301.261
Baten	21.502	-9.135	12.366	10.846	10.354	7.354	6.264
Totaal saldo baten en lasten	255.479	-1.224	254.255	282.048	274.459	282.885	294.998
Toevoeging aan reserves	48.193	-1.109	47.085	31.510	10.426	10.031	2.581
Onttrekking aan reserves	15.373	4.930	20.302	33.185	4.937	10.575	11.569
Subtotaal reserves	32.821	-6.038	26.783	-1.675	5.489	-544	-8.987
Resultaat	288.300	-7.263	281.037	280.374	279.947	282.341	286.011

Doel 2-1 Instandhouding, bereikbaarheid en verkeersveiligheid op orde

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

De ambitie van de provincie Zuid-Holland is om de best bereikbare provincie te zijn. Om dit te bereiken richt de provincie zich op de volgende vijf doelen;

- Kwaliteit bestaande provinciale infrastructuur op orde houden;
- Compleet maken mobiliteitsnetwerk;
- Verbeteren verkeersveiligheid;
- Benutten bestaande infrastructuur door:
 - Vraag naar mobiliteit afstemmen op het aanbod van infrastructuur en vervoermiddelen;
 - Verbeteren integratie van netwerken;
- Mobiliteitssysteem versterken en opwaarderen.

Binnen dit doel wordt, als onderdeel van de extra investeringen in een slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland, gewerkt aan:

- Nieuwe Impuls voor verduurzaming van onze mobiliteit.

Bijstelling beleidsrealisatie

Gelijktijdig met de behandeling van de Voorjaarsnota 2019 ligt het Kaderbesluit Infrastructuur 2020 voor. Deze bevat strategische keuzes rond aanpassing en verdeling van vrije middelen binnen het Programma Zuid-Hollandse Infrastructuur (PZI) voor zowel instandhouding als de aanleg van nieuwe infrastructuur.

Binnen dit doel wordt, als onderdeel van de extra investeringen in een slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland, gewerkt aan: "Nieuwe impuls voor verduurzaming van onze mobiliteit".

Met de investeringen van de "Nieuwe Impuls Verduurzaming Mobiliteit" is het de afgelopen jaren gelukt om, met de realisatie van proeftuinen ("living labs"), de nodige innovatie en vernieuwing op gang te brengen binnen het terrein van mobiliteit en infrastructuur. Hierdoor is het concept "weg van de energietransitie" gerealiseerd op de provinciale wegen N211 en N470. Samen met het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is een SBIR (Small Business Innovation Research)-competitie in gang gezet. Het SBIR-traject wordt een proeftuin voor natte infrastructuur waar vooral ook MKB bedrijven van profiteren. Daarnaast is de impuls gebruikt om via de Subsidieregeling Mobiliteit innovaties van andere wegbeheerders mogelijk te maken. Een groot deel van de middelen is inmiddels gebruikt of bestuurlijk toegezegd. De combinatie van gebiedsgericht werken en het koppelen aan innovaties, samen met onze Zuid-Hollandse kennisinstututen, leidt tot een succesvol innovatie impuls met relatief beperkte middelen. Het is een vorm van stimulering die zeker in de volgende jaren navolging verdient.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
2.1.a	Percentage wegen in goede technische staat op basis van conditiemeting (NEN 2767)	93%	92%	88%	86%	90%
2.1.b	Percentage vaarwegen in goede technische staat op basis van conditiemeting (NEN 2767)	51,6%	57%	60%	65%	66%
2.1.c	Percentage beweegbare kunstwerken voldoende beschikbaar voor het wegverkeer	98%	100%	100%	100%	100%
2.1.d	Percentage beweegbare kunstwerken voldoende beschikbaar voor het vaarwegverkeer	94%	100%	100%	100%	100%

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
2.1.e	Gemiddelde snelheid autoverkeer spits op belangrijke regionale trajecten (km per uur)	50,1 km/uur	≥ 2018	≥ 2019	≥ 2020	≥ 2021
2.1.f	Gemiddelde snelheid autoverkeer dal op belangrijke regionale trajecten (km per uur)	54,0 km/uur	≥ 2018	≥ 2019	≥ 2020	≥ 2021
2.1.g	Aantal dodelijke verkeersslachtoffers Zuid-Holland	64	≤ 2018	≤ 2019	≤ 2020	≤ 2021
2.1.h	Aantal dodelijke verkeersslachtoffers in het regiegebied Zuid-Holland	34	≤ 2018	≤ 2019	≤ 2020	≤ 2021
2.1.i	Aandeel fietsgebruik bij afstanden tot 15 km	31%	≥ 33%	≥ 34%	≥ 35%	≥ 36%
2.1.j	Gebruik provinciale vaarwegen in vaarbewegingen -- Aantal vaarbewegingen (beroepsbinnenvaart) op de Gouwe	8.100	≥ 2018	≥ 2019	≥ 2020	≥ 2021
2.1.k	Gebruik provinciale vaarwegen in tonnages -- Vervoerde tonnages (x100.000) op de Gouwe	33.000	≥ 2018	≥ 2019	≥ 2020	≥ 2021
2.1.l	Percentage kunstwerken waarvan het laatste grote onderhoud aan civiele constructie max. 15 jaar geleden heeft plaatsgevonden	100% (2017)	100%	100%	100%	100%

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	181.780	-11.032	170.748	184.532	189.502	192.013	201.781
Baten	20.782	-9.135	11.646	10.126	9.634	6.634	5.544
Totaal saldo baten en lasten	160.998	-1.897	159.102	174.406	179.869	185.380	196.237
Toevoeging aan reserves	38.464	41	38.506	31.710	9.091	8.931	1.481
Onttrekking aan reserves	9.996	6.968	16.963	12.336	2.855	7.134	2.205
Subtotaal reserves	28.469	-6.926	21.543	19.375	6.237	1.797	-724
Resultaat	189.467	-8.823	180.644	193.780	186.106	187.177	195.513

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 5,1 mln (n)	Ja	RES (€ 3,5 mln) FR (€ 1,6 mln)	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De overdracht van onderstaande wegen kon niet in 2018 worden geëffectueerd. De middelen ter dekking van de afkoopsom voor toekomstig beheer- en onderhoud worden opnieuw ter begroting gebracht. Het betreft: <ul style="list-style-type: none"> Overdracht N472/N449 aan respectievelijk gemeente Lansingerland en gemeente Katwijk, € 3,5 mln ten laste van de reserve Bereikbaarheid Overdracht N209 aan gemeente Rotterdam, € 0,7 mln ten laste van de Financiële ruimte Overdracht N220/N223 aan gemeente Westland, € 0,9 mln ten laste van de Financiële ruimte.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
€ 4,0 mln (v)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Voor de overeenkomst verbinding A13/A16-N209 met het Rijk en de gemeente Rotterdam zijn de financiële consequenties volledig in 2019 verwerkt. De overdrachten worden naar verwachting in de periode 2019-2023 gerealiseerd. Om deze reden wordt de raming 2019 met € 4 mln verlaagd en doorgeschoven naar volgende jaren.
€ 2,6 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Kaderbesluit Infrastructuur 2020. Afkoopsom voor toekomstig beheer- en onderhoud samenhangende met de overdracht N456 aan gemeente Zuidplas, N220/N223 aan gemeente Westland, en wegdelen in het kader van de wet herverdeling wegen, diverse gemeenten.
€ 10,2 mln (v)	Ja	BAT	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. In de primitieve Begroting 2019 zijn de resterende nog niet toebedeelde BDU middelen (als lasten en als baten = budgettair neutraal voor het rekeningssaldo) opgenomen. Voorgesteld wordt om de huidige raming van de inzet van de resterende BDU-middelen voor 2019 naar beneden bij te stellen en te spreiden over de komende jaren, zodat het kasritme beter aansluit bij de verwachte prestatieleveringen.
€ 4,0 mln (v)	Ja	RES (Doel 2-2)	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. De afgelopen jaren zijn op basis van de Subsidieregeling mobiliteit (SRM) minder subsidies aangevraagd dan verwacht. Dat heeft er toe geleid dat er recent een brief naar de regionale partners is gestuurd om de SRM onder de aandacht te brengen. Naar verwachting zal dit voor 2019 nog niet tot een directe stijging van het aantal aanvragen leiden. Gelet op de ervaringen in het verleden wordt de inzet voor Infrastructuur duurzaam veilig met € 1 mln en de inzet voor Regionale en provinciale infrastructuur met € 3 mln verlaagd. De bijdrage uit de reserve Mobiliteit wordt met dezelfde bedragen verlaagd.
€ 2,6 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Korte Termijn Maatregelen A15. Op dit moment is de subsidie nog niet formeel aangevraagd door het ministerie van I&W en het is onzeker of dat in 2019 nog gaat gebeuren. De ramingen voor de subsidie en de bijdrage uit de reserve ter dekking hiervan worden daarom in 2019 verlaagd en in 2020 opnieuw opgevoerd.
€ 1,2 mln (n)	Ja	BAT (€ 1,1 mln) RES € 0,1 mln	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Kaderbesluit Infrastructuur 2020 Truckparking. Voor de realisatie van extra truckparkings in het kader van de Europese subsidieregeling Connecting Europe Facility (CEF) Transport Call 2018 is de provincie leadpartner. Bij de Europese Commissie is op 24 oktober 2018 een subsidieaanvraag ingediend onder de projectnaam SECURE NL. De raming voor het project bedraagt € 4,6 mln, waarvan € 3,6 mln wordt gedekt door een subsidie van de EU en € 0,7 mln door bijdragen van partners. Het provinciaal aandeel van € 0,2 mln wordt gedekt uit de egalisatiereserve Exploitatieprojecten PZI. De lasten en baten zijn vooralsnog evenredig verdeeld over de looptijd van 4 jaar voor het project.
€ 0,7 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. De bijdrage voor KTA Bereikbaarheid Rotterdam – Den Haag stond voor € 1,3 mln in 2020 in het Kaderbesluit. Inmiddels is gebleken dat een deel van de subsidies in 2019 gaat worden verstrekt. De lasten worden gedekt door een bijdrage uit de reserve Bereikbaarheid.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
€ 0,3 mln (v)	Nee	Bedrijfsvoering	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De raming voor externe inhuur wordt met € 0,3 mln verlaagd voor formatie-uitbreiding voor de volgende activiteiten: <ul style="list-style-type: none"> • Smart mobility en keten mobiliteit • Tarieven/OV beleid • Verkeersveiligheid • Europa, strategische verkenning en evenement ondersteuning • Binnenvaart • Vaarwegenbeleid • R-net Beleid
€ 0,2 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Kaderbesluit Infrastructuur 2020. De bijdrage in de voorbereidingskosten voor de A20 Gouda - Nieuwerkerk a/d IJssel wordt met € 0,2 mln verhoogd, omdat de provincie de bijdragen van de overige regionale partijen voorschiet. De verhoging van € 0,2 mln wordt voorgeschoten uit de egaliseringsreserve Exploitatieprojecten PZI.
€ 0,2 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Kaderbesluit Infrastructuur 2020. Voor het aansluiten van gemeentelijke verkeersregelinstallaties (VRI's) in Katwijk, Noordwijk, Voorschoten en Alphen aan den Rijn op de verkeerscentrale wordt € 0,2 mln beschikbaar gesteld uit de reserve Bereikbaarheid. De middelen worden ingezet voor alternatieve routes bij calamiteiten (CAR) en het sneller oplossen van storingen (doorstroming/verkeersveiligheid).
€ 0,2 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Kaderbesluit Infrastructuur 2020. Pilot geluidsreducerende maatregelen (Whisstone) langs de N223 (De Lier). De verhoging van de raming wordt gedekt uit de reserve egaliseringsreserve Exploitatieprojecten PZI.
€ 0,1 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Kaderbesluit Infrastructuur 2020. Bijdrage aan Velo-Comfort-systeem bij de Algerabrug voor de aanleg van een rolband en een borstelgoot ter ondersteuning om de fiets de brug op- en af te verplaatsen. De bijdrage wordt gedekt uit de reserve egaliseringsreserve Exploitatieprojecten PZI.
€ 0,1 mln (v)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De kapitaallasten worden met € 0,1 mln verlaagd.
€ 0,1 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Diverse kleinere wijzigingen en afrondingen.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 10,2 mln (n)	Ja	LST	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Inzet BDU middelen. Zie de toelichting bij de lasten.
€ 1,1 mln (v)	Ja	LST	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Truckparking, zie de toelichting bij de lasten.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 7,0 mln (v)	Ja	N.v.t.	<p>Aan de egalisatiereserve Exploitatieprojecten PZI worden incidenteel middelen onttrokken voor de volgende activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Truckparking € 0,1 mln (v) • Pilot geluidsreducerende maatregelen (Whisstone) N223 € 0,2 mln (v) • A20 Gouda – Nieuwerkerk a/d IJssel € 0,2 mln (v) • Velo-Comfort-systeem Algerbrug € 0,1 mln (v) <p>Aan de reserve Bereikbaarheid worden incidenteel middelen onttrokken voor de volgende activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tekort mobiliteit Jaarrekening 2018 € 2 mln (v) • Aansluiten gemeentelijke VRI's (Katwijk, Noordwijk, Voorschoten en Alphen aan den Rijn) op verkeerscentrale € 0,2 mln (v) • Overdracht N472/N449 € 3,5 mln (v) • Overdracht N456, N220/N223 en wegdelen in het kader van de wet herverdeling wegen € 2,6 mln (v) • Bijdrage KTA Bereikbaarheid Rotterdam – Den Haag € 0,7 mln (v) • Korte Termijn Maatregelen A15 € 2,6 mln (n)

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 2 Egalisatiereserve expl proj PZI	5.490	0	5.490	3.836	2.936	2.776	926
PR 2 Bereikbaarheid	12.046	41	12.087	5.946	6.156	6.156	556
PR 2 Mobiliteit	1.929	0	1.929	1.929	0	0	0
PR 2 Egalisatiereserve beheer & onderhoud	19.000	0	19.000	20.000	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	38.464	41	38.506	31.710	9.091	8.931	1.481
PR 2 Egalisatiereserve expl proj PZI	4.600	-2.125	2.475	6.060	660	660	600
PR 2 Bereikbaarheid	3.296	9.093	12.388	6.276	2.195	1.469	1.600
PR 2 Mobiliteit	0	0	0	0	0	5	5
PR 2 Egalisatiereserve beheer & onderhoud	0	0	0	0	0	5.000	0
PR 2 Voorm.Invest.budg.Sted.Vern.3 (ISV3)	1.100	0	1.100	0	0	0	0
PR 1 IODS	1.000	0	1.000	0	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	9.996	6.968	16.963	12.336	2.855	7.134	2.205
Saldo reserves	28.469	-6.926	21.543	19.375	6.237	1.797	-724

Doel 2-2 Een adequaat aanbod van openbaar vervoer

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

Een goed aanbod van openbaar vervoer wil de provincie bereiken door:

- Goed functionerende dienstverlening OV voor bus, regionaal spoor en waterbus;
- Het op orde brengen van de OV-Infrastructuur;
- Verbeteren kwaliteit openbaar vervoer.

Om aan de ambitie en gestelde doelen invulling te geven zet de provincie in op efficiënt en effectief regionaal openbaar vervoer dat goed aansluit bij de maatschappelijke vraag. Openbaar vervoer is geen doel op zich, maar ondersteunend aan de wens van de reiziger om van A naar B te komen. Er liggen hierbij voor de provincie kansen in verbinding van openbaar vervoer met de verstedelijkingsopgave, economische transitie en energietransitie.

Hoogwaardig openbaar vervoer levert een steeds grotere bijdrage aan het verbeteren van het vestigingsklimaat in Zuid-Holland. Ook levert openbaar vervoer een belangrijke bijdrage aan het beheersbaar houden en waar mogelijk verminderen van knelpunten in het stedelijk gebied. Daarom werkt de provincie aan een kwaliteitsimpuls voor het openbaar vervoer. Belangrijk element hierin is de ontwikkeling van Randstad-net (R-net) in Zuid-Holland: een hoogwaardig netwerk van bus-, tram-, metro- en treinverbindingen. In het kader van R-net wordt ingezet op de veelgebruikte lijnen, daar waar de maatschappelijke vraag naar openbaar vervoer het grootst is.

Openbaar vervoer heeft ook een belangrijke sociale functie en draagt bij aan het vitaal en leefbaar houden van het landelijk gebied. Voor het landelijk gebied is de doelstelling om het openbaar vervoer efficiënter in te richten en beter aan te laten sluiten op de vraag, zodat kwetsbare groepen in de samenleving mobiel kunnen blijven. Hierbij wordt ook gekeken naar andere systemen dan de traditionele lijnbus. Bij de voorbereiding van aanbestedingen van OV-concessies wordt daarom aandacht besteed aan het goed aansluiten van vraag en aanbod.

Bijstelling beleidsrealisatie

Binnen dit doel zijn voor de ambitie een Sterker, Schoner en Slimmer Zuid-Holland extra middelen beschikbaar gesteld.

Investeringsimpuls: "Behoud aanbod en verbetering van het openbaar vervoer (met ingang van 2018 € 1,5 mln)"

De structurele middelen voor behoud aanbod en verbetering van het openbaar vervoer worden deels ingezet voor de exploitatiesubsidie van het veer Maassluis - Rozenburg. Het restantbedrag is gereserveerd voor versterking van het personenvervoer over water. Daarmee zijn de middelen van deze impuls volledig ingezet.

Investeringsimpuls: "Oplossen knelpunten openbaar vervoer"

Middelen van de investeringsimpuls voor "Oplossen knelpunten openbaar vervoer" worden in 2017 t/m 2019 ingezet voor projecten om een aantal buslijnen langer door te laten rijden in de avonduren en om een aantal rustigere buslijnen te behouden die anders zouden zijn opgeheven. Hiermee is de leefbaarheid en bereikbaarheid van met name het landelijk gebied verbeterd. Het budget is inmiddels uitgeput, waardoor voor 2020 geen middelen meer beschikbaar zijn en deze investeringsimpuls is afgerond.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
2.2.a	Aantal instappers in de busconcessies	27,9 mln	≥ nulmeting	≥ nulmeting	≥ nulmeting	≥ nulmeting
2.2.b	Aantal reizigerskilometers in de busconcessies	277,5 mln	≥ nulmeting	≥ nulmeting	≥ nulmeting	≥ nulmeting
2.2.c	Aantal instappers R-net lijnen	1,5 mln	≥ 2018	≥ 2019	≥ 2020	≥ 2021
2.2.d	Aantal reizigerskilometers R-net lijnen	13,1 mln	≥ 2018	≥ 2019	≥ 2020	≥ 2021
2.2.e	Aantal instappers spoordiensten	3,0 mln	≥ 2018	≥ 2019	≥ 2020	≥ 2021
2.2.f	Aantal reizigerskilometers spoordiensten	42,0 mln	≥ 2018	≥ 2019	≥ 2020	≥ 2021
2.2.g	Aantal instappers Waterbus	1,5 mln	≥ 2018	≥ 2019	≥ 2020	≥ 2021
2.2.h	Waardering Openbaar Vervoer obv Klantenbarometer	7,5	≥ landelijk gemiddelde 2019	≥ landelijk gemiddelde 2020	≥ landelijk gemiddelde 2021	≥ landelijk gemiddelde 2022
2.2.i	Waardering van de sociale veiligheid in het openbaar vervoer obv klantenbarometer	7,7	≥ landelijk gemiddelde 2019	≥ landelijk gemiddelde 2020	≥ landelijk gemiddelde 2021	≥ landelijk gemiddelde 2022
2.2.k	Bezettingsgraad fietsenstallingen bij OV-haltes	79,7%	≥ nulmeting	≥ nulmeting	≥ nulmeting	≥ nulmeting
2.2.l	Bezettingsgraad P&R-plaatsen bij OV-haltes	68,2%	≥ nulmeting	≥ nulmeting	≥ nulmeting	≥ nulmeting

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	95.200	673	95.873	108.363	95.310	98.225	99.481
Baten	720	0	720	720	720	720	720
Totaal saldo baten en lasten	94.480	673	95.153	107.643	94.590	97.505	98.761
Toevoeging aan reserves	9.729	-1.150	8.579	-200	1.335	1.100	1.100
Onttrekking aan reserves	5.377	-2.038	3.339	20.849	2.083	3.441	9.363
Subtotaal reserves	4.352	888	5.240	-21.049	-748	-2.341	-8.263
Resultaat	98.832	1.560	100.393	86.593	93.842	95.164	90.497

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 2,0 mln (n)	Ja	RES	Ter uitvoering van amendement 578 en motie 729 worden de exploitatiebijdragen voor de volgende concessies verhoogd: Concessie ZHN € 1,3 mln Concessie HWGO € 0,6 mln Concessie waterbus € 0,1 mln

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
€ 0,8 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Kaderbesluit Infrastructuur 2020. In samenwerking met Arriva en ESA-ESTEC wordt een project gestart waarbij 2 typen zelf rijdende busjes gaan rijden op het terrein van ESA-ESTEC. De bijdrage van € 0,8 mln wordt gedekt uit de reserve Mobiliteit.
€ 0,8 mln (n)	Ja (€ 0,4 mln) Nee (€ 0,4 mln)	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Kaderbesluit Infrastructuur 2020. Ten behoeve van de verdere ontwikkeling van het Dynamisch Reizigers Informatie Systeem (DRIS) wordt in 2019 incidenteel € 0,4 mln geraamd voor nieuwe displays, wijzigingen in uitwisselingsformaten reisinformatie etc. Om de DRIS in de toekomst goed te kunnen blijven inzetten is structureel € 0,4 mln nodig. De verhoging van het budget wordt gedekt uit de reserve Mobiliteit.
€ 0,3 mln (v)	Nee	Bedrijfsvoering	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De raming voor externe inhuur wordt met € 0,3 mln verlaagd voor formatie-uitbreiding voor de volgende activiteiten: <ul style="list-style-type: none"> • Smart mobility en keten mobiliteit • Tarieven/OV beleid • Verkeersveiligheid • Europa, strategische verkenning en evenement ondersteuning • Binnenvaart • Vaarwegenbeleid • R-net Beleid
€ 0,3 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Kaderbesluit Infrastructuur 2020. In het kader van de ambitie voor CO ₂ -reductie in het openbaar vervoer draagt de provincie bij aan de introductie van zero emissie waterstofbussen. De kosten voor voorbereiding en aanbesteding bedragen € 0,3 mln in 2019 en in 2020. De lasten worden gedekt uit de reserve Mobiliteit.
€ 2,9 mln (v)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De kapitaallasten worden met € 2,9 mln verlaagd.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
€ 1,2 mln (v)	Ja (€ 0,8 mln) Nee (€ 0,4 mln)	N.v.t.	De storting in de reserve Mobiliteit wordt verlaagd ter dekking van de volgende projecten: <ul style="list-style-type: none"> • Zelf rijdende busjes op het terrein van ESA-ESTEC € 0,8 mln (v) incidenteel • Ontwikkeling en beheer DRIS € 0,4 mln (v) incidenteel en € 0,4 mln (v) structureel • Introductie van zero emissie waterstofbussen € 0,3 mln (v) incidenteel • Project Jive2 (waterstofbussen) € 0,7 mln (n) incidenteel

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 2,0 mln (n)	Ja	N.v.t.	De bijdrage uit de reserve Mobiliteit wordt verlaagd ter dekking van de volgende projecten: <ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering van amendement 578 en motie 729 € 2 mln (v) • Inzet middelen Subsidieregeling mobiliteit (Doel 2-1) € 4 mln (n)

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 2 Mobiliteit	8.529	-1.150	7.379	-200	1.335	1.100	1.100
PR 2 Risicoreserve Revolverend Verenfonds	1.200	0	1.200	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	9.729	-1.150	8.579	-200	1.335	1.100	1.100
PR 2 HOV Net Zuid-Holland Noord	5.377	0	5.377	0	0	0	0
PR 2 Mobiliteit	0	-2.038	-2.038	20.849	2.083	3.441	9.363
Totaal onttrekking aan reserve	5.377	-2.038	3.339	20.849	2.083	3.441	9.363
Saldo reserves	4.352	888	5.240	-21.049	-748	-2.341	-8.263

Programma 3 Aantrekkelijk en Concurrerend

Naar een nieuwe economie: the next level

De provincie Zuid-Holland bevindt zich in een omvangrijk transitieproces naar een duurzame en digitale economie.

De economie heeft te maken met snelle disruptieve technologische ontwikkelingen, zoals de omschakeling van fossiele naar duurzame energie, robotisering, 3-D printing en digitalisering. Daardoor moeten we onze productieprocessen en manier van werken anders inrichten. En ons aanpassen aan andere, nieuwe markten en ketens van producent naar consument. Hoe sneller we dat doen, des te concurrerder we zijn. Voor Zuid-Holland betekent dat werk aan de winkel. We maken de stap naar een circulaire economie waarin hergebruik van grondstoffen een nieuw verdienmodel wordt. We stimuleren innovatie via nauwe samenwerking tussen de diverse economische sectoren, kennis- en onderwijsinstellingen die onze regio herbergt. Via inzet op een aantrekkelijke woon- en werkomgeving trekken we bedrijven, kenniswerkers en andere talenten.

Energievernieuwing

Het klimaatakkoord dat in 2015 in Parijs is gesloten, luidt het einde in van een economie gebaseerd op fossiele brandstoffen. De aanwezigheid van energie-intensieve sectoren als de haven en de glastuinbouw biedt grote kansen voor de energietransitie. De omvang van de opgave voor energietransitie is in Zuid-Holland groot, 25% van de totale CO₂-emissie in Nederland wordt in Zuid-Holland uitgestoten, 20% van de Nederlandse bevolking woont in deze provincie. Dat biedt de kans dat ook hier de grootste stap kan worden gezet en dus een groot effect zichtbaar zal worden. Zuid-Holland wil een slimme en schone economie waar fossiele bronnen zijn vervangen door hernieuwbare bronnen. Dat brengt –naast het voorkomen van negatieve effecten door klimaatverandering- ook nieuwe verdienmodellen, nieuwe exportproducten en nieuwe banen met zich mee. We nemen maatregelen om energie te besparen en het gebruik van aardgas drastisch te verminderen.

Naar een levendige meerkernige metropool

In Zuid-Holland is een onderscheidend meerkernig stedelijk netwerk ontstaan waarin elke stad een eigen profiel heeft ontwikkeld. Onze welvaart en welzijn hangen af van de kwaliteit van dit stedelijk netwerk. Steden zijn ontmoetingsplaatsen, emancipatieladders voor nieuwkomers en broedplaatsen van ideeën en innovatie. Zuid-Holland staat voor de opgave om in het komende decennium een fors aantal woningen te realiseren en om de woonvoorraad te verduurzamen. De uitdaging is om metropolitane ontwikkeling op een sociale, gezonde en duurzame manier vorm te geven. Het economisch potentieel kan beter benut worden door de steden met hun afzonderlijke kwaliteiten beter te verbinden tot een metropool. Het leef- en vestigingsklimaat wordt versterkt door stad en land goed te verbinden, door ruimte te bieden voor groen en water in de stad, door een evenwichtige woningvoorraad en passende werklocaties. De vitaliteit van de meerkernige metropool is gebaat bij cultuur, kenniscentra en aantrekkelijke binnensteden.

Wat mag dat kosten voor het programma

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	118.929	771	119.699	106.792	76.070	59.505	51.618
Baten	774	650	1.424	877	597	250	0
Totaal saldo baten en lasten	118.155	121	118.276	105.915	75.473	59.255	51.618
Toevoeging aan reserves	21.716	27.580	49.295	14.891	4.400	1.200	1.200
Onttrekking aan reserves	37.731	4.789	42.519	43.527	20.521	6.208	2.858
Subtotaal reserves	-16.015	22.791	6.776	-28.637	-16.121	-5.008	-1.658
Resultaat	102.140	22.912	125.052	77.279	59.352	54.247	49.960

Doel 3-1 Een groeiende, duurzame en innovatieve economie

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

De provincie wil de regionale economie versterken door ruimte te scheppen voor economische groei die duurzaam en innovatief is. Zo wil de provincie bestaande en opkomende economische sectoren stimuleren en meer bedrijvigheid en werkgelegenheid creëren.

Zuid-Holland staat voor een aantal strategisch economische opgaven. Versnelde innovatie is noodzakelijk om voorop te kunnen blijven lopen in de sterke sectoren van onze regionale economie en bij de aanpak van maatschappelijke opgaven. Daarnaast zorgt digitalisering en verduurzaming van de energievoorziening voor een transitie naar de nieuwe economie. Tot slot dient er een aantrekkelijk vestigingsklimaat te worden gecreëerd om bedrijven te behouden en nieuwe bedrijvigheid en talent aan te kunnen trekken. Daarbij is de kwaliteit van ons vestigingsklimaat in balans met onze leefomgeving.

Omdat regio's steeds meer motoren van economische groei zijn heeft de provincie daarin een belangrijke rol. Daarom kiest de provincie voor vergroting van de innovatiekracht van het kennisintensieve Midden- en Kleinbedrijf (MKB) in de topsectoren en versterking van het organiserend vermogen van economische clusters. Ook zet de provincie in op een duurzame transitie van de Greenports en het Haven Industrieel Complex (HIC) om de sterke positie van deze clusters in de wereld te behouden en het moderniseringsproces van deze clusters te faciliteren.

Bijstelling beleidsrealisatie

Ook voor dit doel is de Voorjaarsnota 2019 in verband met de collegewisseling beleidsarm opgezet. Bijna alle aanpassingen in de voorjaarsnota komen voort uit actuele voortgangsinformatie binnen bestaand beleid en worden gefinancierd uit de eigen programmareserves. Er worden slechts zeer marginaal middelen gevraagd uit de algemene middelen van de provincie.

Essentieel bij onderstaande beschrijvingen is dat dit doel voor een belangrijk deel moet worden geprognosticeerd op basis van schattingen (van derden of van de provincie zelf) voor geplande gesubsidieerde activiteiten van jaar op jaar. Dat geldt bijvoorbeeld voor de nu opgenomen budgetten voor Spacecampus, Smitzh en de Campusregeling. Zeker niet alles is gebaseerd op zekerheden bij derden. In een aantal gevallen zal zelfs pas na de najaarsnota zekerheid gaan ontstaan over uitgavenpatronen van jaar op jaar.

SRON

Begin 2019 is conform afspraken de provinciale subsidie van € 7 mln toegekend aan Stichting Nederlandse Wetenschappelijk Onderzoek Instituten in Utrecht voor het project Huisvesting SRON (het expertise-instituut voor onderzoek vanuit de ruimte). Ook de planning van de gesubsidieerde activiteiten is daarbij vastgelegd. Op basis daarvan worden nu de kosten verdeeld over de jaren 2019 (€ 2,8 mln) en 2020 (€ 4,2 mln). De oude aanname van € 3,5 mln in 2019 en € 3,5 mln in 2020 komt hiermee te vervallen.

Spacecampus

In de Begroting 2019 is de subsidieverlening voor de Spacecampus in Noordwijk goedgekeurd (€ 8 mln). Aan de hand van de nadere verwachte planning van de gesubsidieerde activiteiten wordt nu de verdeling van de kosten over de looptijd van het project aangepast. De eerder voorlopig opgenomen kosten voor 2019 (€ 4,5 mln) worden voor 2019 verlaagd (tot € 1,2 mln) en herschikt over de andere jaren van looptijd t/m 2023.

Campusregeling

Eerder zijn bij de Voorjaarsnota 2017 (extra investeringen in slimmer, schoner en sterker Zuid Holland; € 1,5 mln)

en via Amendement 582 (Begroting 2018; nog eens € 1,5 mln) middelen vrijgemaakt voor versnelling van de ontwikkeling van de Zuid-Hollandse campussen. De geschatte vraag vanuit de campussen is zodanig dat de volledige subsidie a € 3 mln nu in 2019 zal worden verleend. De eerdere geplande € 1,5 mln voor 2020 wordt hierdoor in 2019 versneld verstrekt. Verwacht wordt dat de markt de gesubsidieerde activiteiten vervolgens spreidt over meerdere jaren. De lasten worden in de voorjaarsnota dan ook gespreid opgenomen over de jaren 2019 t/m 2023.

EFRO

De eerder verleende subsidies voor EFRO en de verwachtingen voor de geaccordeerde en opengestelde nieuwe subsidie-aanvraagperiode 2019 leiden ertoe dat de verdeling van de middelen over de looptijd van de regeling moet worden geactualiseerd, en er tevens € 1,7 mln extra middelen uit de programmareserve ter begroting moeten worden gebracht. Dit leidt tot een verlaging van de kosten in 2019 en 2020 van circa € 2 mln per jaar en een verhoging van het budget in de jaren 2021 t/m 2023 van € 1,5 ad € 2 mln per jaar.

EFRO: tweede subsidietermijn 2019

Het is de intentie om in het najaar van 2019 een tweede termijn open te stellen voor subsidie-aanvragen EFRO. Er zijn hiervoor voor € 3,3 mln middelen beschikbaar in de eigen programmareserve Overcommitting. Deze middelen zijn gebonden aan de Europese termijn van zes jaar voor het onderwerp Kansen voor West II (t/m 2020) en worden dan ook in het jaar 2020 ter begroting gebracht, met een uitloop naar 2021.

EFRO: subsidieregeling Interreg

Om tegemoet te kunnen komen aan de vraag uit de markt, wordt € 1 mln extra vrijgemaakt voor het onderwerp Interreg. Voor 2019 is € 0,5 mln in de huidige begroting vrijgemaakt. Voor 2020 wordt € 0,5 mln uit de resterende middelen in de programmareserve voor de subsidieregeling ter begroting gebracht.

MIT Rijksbijdrage

In december 2018 heeft het Rijk zijn bijdrage ad € 4,5 mln voor de MIT-regeling (bedoeld voor innovatiestimulering in aangewezen topsectoren van het MKB) overgemaakt aan de provincie. De middelen zijn in de Jaarrekening 2018 beklemd en zijn voor de activiteiten van de subsidieverleningen uit 2018 die de markt pas uitvoert in 2019. Het bedrag wordt daarom nu in de Voorjaarsnota 2019 ter begroting gebracht.

MIT - mutaties in de programmareserve

Voor de subsidies in het kader van de MIT-regeling heeft de markt in de regel meer tijd nodig dan enkel de periode van het verleningsjaar. Verwachting is dat dit voor de verleningen 2019 voor circa € 6 mln het geval zal zijn. Op basis van ervaringscijfers worden de lasten uit het budget 2019 dan nu ook gespreid over meerdere jaren. De € 6 mln wordt in 2019 zolang gestort en bewaard in de reserve MIT en ten laste van de verwachte uitvoeringsjaren op de begroting gezet.

Eenzelfde patroon deed zich voor bij de verleningen uit 2017 en 2018. In het jaar 2019 voert de markt nog voor circa € 5,9 mln gesubsidieerde activiteiten uit, en in 2020 voor circa € 4,4 mln. De middelen hiervoor staan in de reserve en worden in de Voorjaarsnota 2019 ter begroting gebracht. De oude schattingen voor de kosten van deze activiteiten (respectievelijk € 5,7 mln en € 3 mln) zijn hiermee aangepast.

Subsidieregeling RNIZ: ritme verleningen 2019

Ook voor de subsidies in het kader van de RNIZ-regeling heeft de markt in de regel meer tijd nodig dan enkel de periode van het verleningsjaar. Verwachting is dat dit ook voor de verleningen in 2019 het geval zal zijn. Op basis van ervaringscijfers worden de lasten uit het budget 2019 dan nu ook gespreid over meerdere jaren. De middelen worden in 2019 zolang gestort en bewaard in de reserve RNIZ en ten laste van de uitvoeringsjaren op de begroting gezet (€ 0,8 mln).

Subsidieregeling RNIZ: verhoging plafond 2019

De periode van de subsidieregeling RNIZ (regionale Netwerken voor Innovatie Zuid Holland) loopt binnenkort af. Om te voldoen aan het totaalbedrag dat vanuit de provincie voor de netwerken is vrijgemaakt, wordt er nog € 1 mln in 2019 als subsidie beschikbaar gesteld. In de Voorjaarsnota 2019 wordt dit bedrag ter begroting gebracht, ten laste van de programmareserve RNIZ. De lasten worden over enkele jaren verspreid. De verwachting is dat de middelen volledig zullen worden toegekend aan subsidie-aanvragers.

Subsidieregeling RNIZ: mutaties in de programmareserve

Als eerder gezegd heeft de markt ook bij de RNIZ-regeling in de regel meer tijd nodig dan enkel de periode van het verleningsjaar. Dat is ook bij de verleningen uit 2017 en 2018 het geval geweest. In het jaar 2019 voert de markt nog gesubsidieerde activiteiten uit. De middelen ad € 0,6 mln hiervoor staan in de reserve en worden in de Voorjaarsnota 2019 ter begroting gebracht. De oude schatting voor de kosten van deze activiteiten (€ 0,9 mln) is hiermee aangepast.

Leerpark Drechtsteden

Onderdeel van de groeiagenda Drechtsteden is de ontwikkeling van een Fieldlab Smart Industry Campus op locatie, 'Leerpark Drechtsteden'. Hiervoor is t/m 2031 geld in de begroting van de provincie vrijgemaakt. Op basis van actuele informatie wordt in de voorjaarsnota een beperkt bedrag (€ 100.000) doorgeschoven van 2019 naar 2020.

ZH innoveert

In de ambities die GS heeft uitgesproken bij Voorjaarsnota 2018 is ook 'Zuid-Holland innoveert' opgenomen. De middelen voor 2019 ad € 1 mln worden op basis van actuele plannen en thema's nu bijgesteld en verspreid over 2019 (€ 0,5 mln), 2020 (€ 0,3 mln) en 2021 (€ 0,2 mln).

ACCEZ

Een van de ambities in het kader van extra investeringen in slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland was de transitiecampus. Dit project is later ACCEZ gaan heten. De spreiding over de looptijd van de € 5 mln die hiervoor bestemd is, is op basis van actuele informatie licht bijgesteld. Er is € 0,3 mln niet besteed in 2018 (de middelen zijn bewaard gebleven in de programmareserve) en worden nu in 2019 alsnog verwacht. De middelen worden dan ook bij Voorjaarsnota 2019 ter begroting gebracht van 2019.

Zie verder voor dit onderwerp ook de tekst in de kijklijn voor Extra investeringen in een slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland die elders in de voorjaarsnota is opgenomen.

Greenports

Voor het onderwerp Greenports is t/m 2023 eerder € 10 mln vrijgemaakt en ter begroting gebracht. In 2018 is een begroot bedrag van € 0,3 mln niet aangesproken. Dit bedrag is bewaard in de programmareserve en wordt in voorjaarsnota ter begroting van 2019 gebracht voor het onderwerp Fieldlab Vertical Farming van de Wageningen Universiteit.

Holland City

Onder de taak Toerisme valt het onderwerp Holland City. Bureau Economische Zaken heeft toegezegd hiervoor budget beschikbaar te stellen vanuit de programmareserve. Hiervan wordt nu bij voorjaarsnota op basis van de actuele plannen € 70.000 ter begroting gebracht.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
3.1.a	Procentuele jaarlijkse groei van het inkomen van de prioritaire clusters	-2,0	0,1	In ontwikkeling	In ontwikkeling	In ontwikkeling
3.1.b	Procentuele groei BRP (BBV)	PM	PM	PM	PM	PM
3.1.c	Procentuele werkgelegenheid (BBV)	PM	PM	PM	PM	PM

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	48.643	-7.839	40.804	47.018	29.756	18.149	17.721
Baten	80	0	80	80	0	0	0
Totaal saldo baten en lasten	48.563	-7.839	40.724	46.938	29.756	18.149	17.721
Toevoeging aan reserves	1.200	11.403	12.603	1.500	1.200	1.200	1.200
Onttrekking aan reserves	17.853	-1.307	16.546	21.610	12.405	3.053	2.625
Subtotaal reserves	-16.653	12.710	-3.943	-20.110	-11.205	-1.853	-1.425
Resultaat	31.910	4.871	36.781	26.828	18.551	16.296	16.296

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 4,8 mln (n)	Ja	Doel 5.1	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De inkomsten provinciefonds ad € 4,8 mln voor de MKB-MIT-gelden 2019 uit de Decemercirculaire worden aan de lasten van Doel 3.1 toegevoegd. De middelen zijn beklemd bij Jaarrekening 2018.
€ 5,8 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Voor de subsidies in het kader van de MKB-MIT-regeling heeft de markt in de regel meer tijd nodig dan enkel de periode van het verleningsjaar. Dit geldt ook voor de verleningen in 2018 en 2019. De actuele verdeling wordt nu verwerkt in de meerjarenraming, via de reserve MKB-MIT.
€ 1,1 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Voor de RNIZ subsidies geldt dat aanvragen meer tijd vergen. Verwacht wordt dat dit ook voor de verleningen in 2019 het geval zal zijn. Op basis van ervaringscijfers worden de lasten uit de budgetten 2018 en 2019 daarom gefaseerd over meerdere jaren, via de reserve RNIZ..
€ 0,7 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. In 2019 is de bij Begroting 2019 vastgestelde begrotingssubsidie van € 7 mln aan huisvesting SRON (het expertise-instituut voor onderzoek vanuit de ruimte) toegekend. Op basis van de actuele activiteitenplanning worden de lasten verdeeld over de jaren 2019 (€ 2,8 mln) en 2020 (€ 4,2 mln). Dit leidt tot een verschuiving van € 0,7 mln naar 2020, via de reserve Versterking economie.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
€ 3,3 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. In de Begroting 2019 is de subsidieverlening voor de Spacecampus in Noordwijk vastgesteld op € 8 mln. Op basis van een actuele planning van de gesubsidieerde activiteiten kan de fasering worden aangepast. De geraamde kosten in 2019 (€ 4,5 mln) worden verlaagd naar € 1,2 mln en de fasering t/m 2023 wordt aangepast.
€ 0,8 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Bij Voorjaarsnota 2017 en Begroting 2018 is in totaal € 3 mln beschikbaar gesteld voor versnelling van de ontwikkeling van de Zuid-Hollandse campussen. De vraag en de fasering vanuit de campussen is zodanig dat de uitgaven in 2019 met € 0,8 mln verlaagd en dat de uitgaven in de periode 2020-2023 worden verhoogd,. Dit verloopt via de reserve Versterking economie.
€ 0,9 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. In deze voorjaarsnota wordt het meerjarige subsidieplafond voor Interreg-cofinanciering EFRO verhoogd met € 1 mln, om zo tegemoet te kunnen komen aan de vraag. Daarbij is ook de fasering van de EFRO-subsidies over de jaren geactualiseerd. Dit leidt per saldo tot een verlaging van de kosten in 2019 met circa € 0,9 mln en in 2020 met € 1,6 mln en verhoging van het budget in de jaren 2021 t/m 2023 van € 1,5 à € 2 mln per jaar. Dit loopt via de reserve Interreg-cofinanciering EFRO.
€ 0,5 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Bij Voorjaarsnota 2018 zijn middelen beschikbaar gesteld voor 'Zuid-Holland Innoveert'. Op basis van actuele informatie over de onderliggende plannen en thema's wordt de fasering van de middelen 2019 (€ 1 mln) bijgesteld over de jaren 2019 t/m 2021.
€ 0,3 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. In het kader van extra investeringen in slimmer, schoner en sterker Zuid Holland is voor de transitiecampus (Accez) € 5 mln beschikbaar gesteld. Ook hier geldt dat actuele informatie leidt tot een andere fasering van de uitgaven. De niet bestede middelen in 2018 ad € 0,3 mln worden nu ter begroting gebracht.
€ 0,1 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Onderdeel van de groeiagenda Drechtsteden is de ontwikkeling van een Fieldlab Smart Industry Campus op locatie, 'Leerpark Drechtsteden'. Hiervoor zijn t/m 2031 middelen beschikbaar gesteld. Op basis van actuele informatie wordt € 0,1 mln via de reserve in 2020 beschikbaar gesteld.
€ 0,2 mln (n)	Ja	Doel..3.5	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De bijdrage van Programma 3 aan het project Groene Cirkels is in de Begroting 2019 ten laste van Programma 1 gebracht. Dit wordt nu gecorrigeerd.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
€ 11,4 mln (n)		N.v.t.	De lasten worden gebruikt voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote storting in de programmareserve bijgesteld.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 1,3 mln (v)		N.v.t.	De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 3 Regionale netwerken topsectoren	0	803	803	0	0	0	0
PR 3 Versterking economie	0	4.600	4.600	300	0	0	0
PR 3 MIT MKB Innovatiestimulering topsect	0	6.000	6.000	0	0	0	0
PR 3 Risicoreserve RegMed XB	1.200	0	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
Totaal toevoeging aan reserve	1.200	11.403	12.603	1.500	1.200	1.200	1.200
PR 3 Bedrijventerreinen	500	0	500	0	0	0	0
PR 3 Overcommitting OP-West	0	0	0	1.650	1.650	0	0
PR 3 Interreg-cofinanciering EFRO	4.500	-850	3.650	2.900	1.380	1.380	2.350
PR 3 Regionale netwerken topsectoren	860	-260	600	1.257	822	223	25
PR 3 Versterking economie	5.868	-429	5.439	6.413	7.553	1.450	250
PR 3 MIT MKB Innovatiestimulering topsect	5.700	232	5.932	9.390	1.000	0	0
PR 3 Risicoreserve RegMed XB	425	0	425	0	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	17.853	-1.307	16.546	21.610	12.405	3.053	2.625
Saldo reserves	-16.653	12.710	-3.943	-20.110	-11.205	-1.853	-1.425

Doel 3-2 Schone en toekomstbestendige energie

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

De tussenstand van het Klimaatakkoord (juli 2018) geeft indicaties van het werk dat de provincie te wachten staat:

- Opstellen regionale energie strategieën
- (Ruimtelijk beleid voor) opgave hernieuwbare opwek op land tot 2030
- Planvorming en voorbereiding verduurzaming gebouwde omgeving* tot 2022 en realisatie (warmte)infrastructuur*
- Doorontwikkeling nieuwe energiedragers* (elektriciteit, waterstof, biomassa), opslag en conversie en bijbehorende infrastructuur* voor verduurzaming en circulair maken industrie
- Gebiedsaanpak emissiereductie veenweiden en innovaties glastuinbouw*
- Verdere verduurzaming OV, (brandstoffen voor) mobiliteit en infrastructuur
- Overeenkomen regionale energie strategieën*
- Arbeidsmarkt en scholing
- (Markt)financiering organiseren*
- Faciliteren burgerparticipatie*

Een deel hiervan is in de lijnorganisatie belegd, delen met * raken vooral/ook de werkzaamheden die nu in het Programma Energietransitie zijn ondergebracht.

Hoofdlijnenakkoord

In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is aangegeven dat de provincie een energieagenda opstelt en uitvoert. De afgelopen jaren is daar vorm aan gegeven. Het daarvoor vrijgemaakte budget loopt tot en met 2019. De huidige inzet is nog onvoldoende om de doelen van Parijs en de aangescherpte doelen voor 2030 die in de conceptteksten van het klimaatakkoord staan vermeld te halen. Om daar wel aan te kunnen voldoen, zal de provincie het huidige energieprogramma moeten intensiveren. We zullen nog meer ons instrumentarium gebruiken om energie te besparen en het gebruik van fossiele brand- en grondstoffen drastisch te verminderen bij de industrie, gebouwde omgeving en glastuinbouw en opwek van hernieuwbare energie mogelijk te maken in Zuid Holland. Dat doen we bijvoorbeeld via het stimuleren van innovaties en het uitbreiden van warmtenetten voor het verwarmen van kassen en steden met restwarmte of duurzame warmte en ruimte mogelijk maken van wind- en zonne-energie.

Bijstelling beleidsrealisatie

In de begroting staat dat voor de energietransitie in de industrie de provincie in 2019 een intensief programma zal opzetten onder andere ingestoken op:

1. Een verantwoordelijke rol van de provincie in de ontwikkeling van energie-infra (inclusief waterstof en CO₂).
2. Zorg voor een level playing field met een bijpassend VTH-instrument (bijvoorbeeld warmte/CO₂ uitkoopplicht als pijp binnen handbereik ligt, consequent hanteren terugverdiendtijd 5 jaar bij energiebesparingsmaatregelen).

Dit behelst ook het maken van een samenhangende set aan activiteiten en projecten (denk aan energie-infrastructuur, waterstof, energie-opslag en conversie, inzet reststoom en extra inzet op energiebesparing bij de industrie) om daar te komen. Hiervoor is in de Begroting 2019 € 2,5 mln vrijgemaakt. De Staten hebben gevraagd om inzicht in de besteding van dit budget te krijgen en voor twee projecten (voortgekomen uit de op 5 december 2018 ondertekende Letters of Cooperation met Deltalinqs) zijn nu concrete plannen.

Blauwe watrestof H-vision (ten dienste van effectindicator 3.2.f)

Het H-vision (blauwe waterstof) project is mede door ondersteuning van de provincie van start gegaan. Blauwe waterstof wordt verkregen door aardgas of industriële restgassen te splitsen in CO₂ en waterstof; de CO₂ wordt afgevangen en opgeslagen (CCS via het Porthos-project). Dit project is verdeeld in 3 fases:

1. Voorstudie, uitgevoerd door TNO
2. Haalbaarheidsstudie, wordt momenteel uitgevoerd met 13 grote bedrijven, TNO ,EBN onder leiding van Deltalinqs: oplevering, naar verwachting juni 2019.
3. Consortiumvorming en uitwerking een of meerdere projecten (fabrieken) voor de investeringsbeslissing, inclusief benodigde engineering.

H-vision is een samenwerking van 16 partijen uit het havenindustriegebied Rotterdam en daarbuiten; samen vertegenwoordigen ze de hele waterstofketen, van productie tot eindgebruik. Met dit project willen we via blauwe waterstof (waarbij na productie de CO₂ wordt afgevangen) als versneller en wegbereider van de energietransitie in de industrie. Inzet van blauwe waterstof op korte termijn zorgt voor een snellere implementatie van **“groene waterstof”** door toekomstbestendige infrastructuur aan te leggen en installaties van gebruikers erop in te richten. Voor de verdere consortiumvorming en uitwerking van een of meerdere projecten (fabrieken) voor de investeringsbeslissing, inclusief benodigde engineering wil Deltalinqs € 0,1 mln aan subsidie vragen. Deze wordt als begrotingssubsidie gealloceerd.

Extra inzet op energiebesparing (ten dienst van effectindicatoren 3.2 d en 3.2 e).

De energiebesparing in de industrie loopt achter op de beleidsdoelstellingen van de provincie (in Watt Anders hebben we 7,8 PJ energiebesparing bij de industrie in 2020 gesteld). Provincie Groningen heeft met Groningen Seaports een uniek energiebesparingsproject dat zij voeren bij de bedrijven. In dit project worden via een systeemaanpak energiebesparingsonderzoeken gedaan via een no Cure no Pay systematiek. Indien uit het onderzoek een grotere energiebesparing mogelijk blijkt dan 10% van het totale energiegebruik, betaalt het bedrijf het onderzoek, indien er een lagere energiebesparing wordt behaald, financiert de provincie het onderzoek via deze begrotingssubsidie. Samen met kennis- en innovatieplatform voor de havengerelateerde industrie en iTanks trekt ondernemersvereniging Deltalinqs in Zuid-Holland dit project zoals Groningen Seaports dat doet in Groningen.

Voor € 0,2 mln willen we de komende vier jaar 8 van dit soort systeemonderzoeken laten uitvoeren waarbij gerekend wordt met een slagingspercentage van 3:1. Hiervoor willen we op no Cure no Pay basis een begrotingssubsidie beschikbaar stellen. Deze wordt als begrotingssubsidie gealloceerd vanuit de middelen voor energietransitie industrie.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
3.2.a	Aandeel duurzame energie in Zuid Holland (%)	3.1 %	7	9	10	14
3.2.b	totale productie van hernieuwbare energie in Zuid Holland (PJ)	13.4 PJ	30	39	44	56
3.2.c	Vermeden CO2 uitstoot door duurzame energie inzet in Zuid Holland (in Mton)	1.7 Mton	4.5	5.9	6.5	8.3
3.2.d	Absolute energiebesparing ten opzichte van 1990 (PJ)	-34 PJ	-21	-14	-14	- 0
3.2.e	Vermeden CO2 uitstoot door energie-efficiëntie, besparing en transitie ten opzichte van 1990 (Mton)	-4 Mton	-2	-1	0	1

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
3.2.f	Totale emissie broeikasgassen in Zuid Holland (Mton)	40 Mton	42	41	39	38
3.2.g	CO2 voetafdruk van de organisatie inclusief beheer en onderhoud infra en OV-concessies (kton CO2)"	64 kton	55	52	50	48

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	15.845	1.355	17.200	5.325	4.808	4.797	2.297
Baten	0	130	130	0	0	0	0
Totaal saldo baten en lasten	15.845	1.225	17.070	5.325	4.808	4.797	2.297
Toevoeging aan reserves	14.125	13.850	27.975	8.400	1.800	0	0
Onttrekking aan reserves	4.348	0	4.348	3.028	1.011	1.000	0
Subtotaal reserves	9.777	13.850	23.627	5.372	789	-1.000	0
Resultaat	25.622	15.075	40.697	10.697	5.597	3.797	2.297

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 1,5 mln (n)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Voor specialistische externe inhuur voor de Energietransitie worden middelen beschikbaar gesteld. Het betreft hier inhuur ten behoeve van warmtedossier (het warmtenet tussen Rotterdam en Leiden).
€ 0,5 mln (v)	Ja	Doel 1.6	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Het betreft de overheveling van middelen naar Doel 1.6. Deze middelen zijn bestemd voor vergunningverlening, toezicht en handhaving van energiebesparing bij bedrijven en middelen om het VTH instrumentarium in te kunnen zetten voor energiebesparing.
€ 0,1 mln (n)	Ja	BAT	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De materiële kosten ad € 0,1 mln van het Project Bureau Warmte Koude (PBWK) en de bijbehorende bijdragen van de 27 deelnemers (inclusief PZH) worden ter begroting gebracht (zie baten).
€ 0,1 mln (n)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De uitvoering van de Greendeal Marktverordening Warmtenettransporten was voorzien in 2018 maar vindt plaats in 2019. De vrijgevallen middelen 2018 (€ 0,1 mln) worden nu ter begroting gebracht.
€ 0,1 mln (n)	Ja	AR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. In november 2018 is de provincie met Energie Beheer Nederland, gemeente Rijswijk en TNO met Shell overeengekomen om een innovatiecentrum Well technology en warmte te starten in Kessler Park. De provinciale subsidie van € 0,1 mln aan TNO draagt bij aan de opstart van het centrum en maakt onderdeel uit van de gemaakte afspraken. Conform het Statenvoorstel valt deze subsidie binnen doel 3.2 en dekking vindt plaats vanuit de algemene reserve.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 0,1 mln (v)	Ja	LAS	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Betreft bijdragen derden project PWBK (zie lasten).

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
€ 13,9 mln (n)	Ja	N.v.t.	Betreft PS besluit van 30 januari 2019 om de risicoreservering Houdstermaatschappij Zuid-Holland B.V. op te hogen met € 12,1 mln. Dit ten laste van de Algemene Reserve. Tevens wordt voor de jaren 2019 t/m 2021 het bedrag voor rente € 1,8 mln per jaar in de reserve gestort. De onttrekking aan de Algemene Reserve wordt dan als volgt: 2019: € 12,1 + € 1,8 mln 2020: € 1,8 mln 2021: € 1,8 mln Het totaal van de onttrekking aan de Algemene Reserve komt hiermee op € 17,5 mln . Het gehele bedrag wordt gestort in de Risicoreserve Energiefonds.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 3 Mitigatie/Energie	2.300	0	2.300	0	0	0	0
PR 3 Risicoreserve Energiefonds	9.125	13.850	22.975	5.800	1.800	0	0
PR 3 Energietrans.gebouwde omg.&glastuinb	2.700	0	2.700	2.600	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	14.125	13.850	27.975	8.400	1.800	0	0
PR 3 Mitigatie/Energie	1.600	0	1.600	343	0	1.000	0
PR 3 Greendeal Zonnepanelen- asbest	300	0	300	0	0	0	0
PR 3 Versterking economie	170	0	170	250	0	0	0
PR 3 Energietrans.gebouwde omg.&glastuinb	2.278	0	2.278	2.434	1.011	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	4.348	0	4.348	3.028	1.011	1.000	0
Saldo reserves	9.777	13.850	23.627	5.372	789	-1.000	0

Doel 3-3 Beter benut (bebouwd) gebied

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

Steden en dorpen zijn de afgelopen tientallen jaren enorm gegroeid ten koste van de landelijke gebieden daarbuiten. De provincie wil daarom vooral bouwen binnen het bestaande bebouwde gebied. Op deze wijze gaan we zuiniger om met de schaarse ruimte. Een andere reden om dit te doen, is dat de steden steeds belangrijker zijn geworden als motor van de economie. De provincie wil de kwaliteit van het stedelijk gebied daarom verbeteren door het nóg aantrekkelijker maken om daar te wonen en te werken. Dit kan door te bouwen nabij knooppunten van openbaar vervoer, zoals treinstations. Ook kunnen leegstaande gebouwen en verwaarloosde gebieden opnieuw gebruikt worden, (vaak) voor een nieuwe functie. Het is niet de bedoeling dat de steden aaneengroeien tot één grote metropool. De verschillen tussen en binnen de steden zijn juist een belangrijke kwaliteit. Bruisende binnensteden zijn even belangrijk als rustige woonwijken.

Ook zijn er plekken nodig waar functies elkaar kunnen versterken, broedplaatsen voor vernieuwende bedrijven. De wijze en de schaal waarop dit gebeurt is per stad verschillend. De steden zijn onderling verbonden en vormen als het ware een netwerk. De provincie zet in op het verbeteren van dit netwerk.

Voorwaarden voor nieuwe ontwikkelingen zijn dat ze duurzaam zijn en inspelen op klimaatverandering en nieuwe vormen van energie.

Bovenstaande aanpak is een radicale wijziging ten opzichte van de “traditionele” verstedelijking en dus een enorme opgave die veel inzet van de provincie en een goede samenwerking met onze partners vraagt.

In dit kader is de concernopgave Implementatie Omgevingswet ook van belang. Doel is de provinciale organisatie samen met de bestuurlijke partners voor te bereiden op de invoering van deze wet per 2021. De wet beoogt minder regels voor burgers en initiatiefnemers, bundelt regelgeving, zorgt voor eenduidige instrumenten, kortere procedures en een landelijk digitaal stelsel dat randvoorwaardelijk is voor de invoering.

Bijstelling beleidsrealisatie

Vliegende Brigade

Vorig jaar oktober zijn tijdens de Verstedelijkingsconferentie drie maatregelen gepresenteerd om woningbouw in Zuid-Holland te versnellen. Een van deze maatregelen was het oprichten van de ‘Vliegende Brigade voor versnelling woningbouw’. Met de Vliegende Brigade kan de provincie snel en gericht menskracht leveren voor concrete knelpunten. De capaciteits- en expertisepool bestaat uit provinciale deskundigen en extern ingehuurd expertise. Hiervoor is voor 2019 een bedrag van € 0,5 mln beschikbaar gesteld. Vanaf december 2018 kwamen de aanvragen voor de Vliegende Brigade langzaam binnen. De eerste aanvragen, van de gemeente Hoeksche Waard en Gouda, zijn daarom direct in gang gezet. Namens de Vliegende Brigade heeft bureau Fakton een kwartiermaker versnelling woningbouw geleverd voor de gemeente Hoeksche Waard. In de gemeente Gouda is vanuit bureau OverMorgen een gebiedsadviseur voor de Spoorzone ingezet. Voor een hulpvraag vanuit de gemeente Zoetermeer worden nu gesprekken gevoerd. Daarnaast lopen er nog aanvragen vanuit een zestal gemeenten.

Op dit moment (begin april 2019) is de helft van het beschikbare budget belegd. Gelet op de nog lopende aanvragen is de verwachting dat het beschikbare budget in 2019 volledig benut zal worden.

Knelpuntenbudget binnenstedelijke transformaties

Bij de behandeling van de Begroting 2019 is via amendement A646 een budget beschikbaar gesteld van in totaal € 3 mln voor Knelpunten transformatie binnenstedelijke locaties en Perifere detailhandel Vestigingen (PDV). Medefinanciering wordt beschikbaar gesteld aan projecten binnen bestaand stads- en dorpsgebied en gelegen nabij (toekomstig) HOV. Van deze middelen is circa € 1,5 mln gereserveerd voor twee begrotingssubsidies. Een begrotingssubsidie van € 200.000 als bijdrage aan de kosten binnenstedelijke transformatie van Alphen aan den Rijn, voor het project Tussen de Kerken. Voorts een begrotingssubsidie voor een project van gemeente X waar sprake is van hardnekkige leegstand en het project zich richt op de transformatie van het leegstaand vastgoed

naar een andere functie. Het financiële tekort in het project komt voort uit kosten voor sanering / verplaatsing van de huidige functie of extra kosten voor de openbare ruimte of infrastructuur. Vanwege lopende onderhandelingen tussen gemeente en marktpartijen wordt de naam gemeente en project nu niet gepubliceerd.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

Voor dit doel zijn er geen effectindicatoren

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	16.877	-836	16.040	15.810	12.315	9.808	9.758
Baten	0	70	70	0	0	0	0
Totaal saldo baten en lasten	16.877	-906	15.970	15.810	12.315	9.808	9.758
Toevoeging aan reserves	500	0	500	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	3.649	-427	3.222	5.663	2.500	0	0
Subtotaal reserves	-3.149	427	-2.722	-5.663	-2.500	0	0
Resultaat	13.728	-479	13.249	10.147	9.815	9.808	9.758

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 0,5 mln (v)		RES	Zie onderstaand voor de toelichting van de mutatie onder "bijdrage uit reserve".
€ 0,2 mln (n)		Doel 6-1	Deze wijziging betreft een technische mutatie waarbij het budget voor data analyse op de juiste plek in de begroting is geplaatst.
€ 0,1 mln (n)	Ja		In amendement 629 van de Voorjaarsnota 2018 was € 0,1 mln beschikbaar gesteld ten behoeve van de implementatie Omgevingswet. Deze middelen waren beklemd in de Jaarrekening 2018 en komen dus beschikbaar in 2019.
€ 0,3 mln (v)			Vanaf 2018 was structureel € 300.773 beschikbaar gesteld voor de toekomstagenda. Deze middelen blijken niet nodig en vallen daardoor vrij.
€ 0,3 mln (n)			De provincie heeft in 2018 een bijdrage toegezegd voor de ontwikkeling van de Spoorzone (regio Drechtsteden), die in 2018 niet volledig is ingezet. De activiteiten worden in 2019 en 2020 doorgezet.
€ 1,0 mln (v)		Doel 3-5	Deze wijziging betreft een technische mutatie waarbij het budget voor stimuleren van sociale woningbouw op de juiste plek in de begroting is geplaatst.
€ 1,0 mln (n)	Ja		Deze wijziging betreft een bijstelling van budget welke betrekking heeft op detachingsinkomsten van twee medewerkers die weer ingezet kunnen worden. Zie ook de toelichting bij de financiële mutatie aan de batenkant.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 0,1 mln (v)	Ja		Deze wijziging betreft een bijstelling van budget welke betrekking hebben op detachingsinkomsten van twee medewerkers die vanuit de provincie gedetacheerd zijn bij het Rijk.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Bijdrage uit reserve			
€ 0,5 mln (v)			<p>Het betreft een bijstelling (€ 0,5 mln) van het kasritme naar aanleiding van de planning voor de Groene Waterparel en het Restveengebied. Er wordt minder onttrokken vanuit de reserve Project Duurzame ontwikkeling Zuidplaspolder. De onttrekking wordt verschoven naar 2020.</p> <p>De verwachte lasten voor het doel Toekomstagenda voor 2019 vallen hoger uit dan hetgeen begroot is als onttrekking vanuit de reserve Opstellen integrale Toekomstagenda ter dekking van de lasten. Hiermee is een ophoging van de onttrekking ad.€ 29.000 gemeoid.</p>

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 3 Opstellen integrale onderzoeksagenda	300	0	300	0	0	0	0
PR 3 Regionale gebiedsgerichte projecten	200	0	200	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	500	0	500	0	0	0	0
PR 3 Res Project duurz ontw. Zuidplaspold	1.745	-500	1.245	3.546	2.500	0	0
PR 3 Implementatie Omgevingswet	1.500	0	1.500	1.598	0	0	0
PR 3 Opstellen integrale onderzoeksagenda	304	29	333	418	0	0	0
PR 3 IRP Goeree-Overflakkee	100	0	100	100	0	0	0
PR OMO Alertheidsbudget	0	44	44	0	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	3.649	-427	3.222	5.663	2.500	0	0
Saldo reserves	-3.149	427	-2.722	-5.663	-2.500	0	0

Doel 3-4 Goede ruimtelijke kwaliteit

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

Zuid-Holland bestaat uit kenmerkende landschappen, zoals het kustlandschap, het veenweidelandschap, het rivierdeltalandschap maar ook het stedelijk landschap. De combinatie van deze landschappen maakt Zuid-Holland veelzijdig en uniek. Tegelijkertijd komen er ruimtelijke opgaven op Zuid-Holland af, die tot zichtbare veranderingen kunnen leiden. Denk daarbij aan de energietransitie, verdergaande verstedelijking en aanpassing aan klimaatverandering (klimaatadaptatie). De provincie geeft ruimte aan deze grote ontwikkelingen en ook aan lokale ruimtelijke veranderingen. Op zowel lokaal, regionaal als nationaal schaalniveau is het belangrijk om zorgvuldig om te gaan met aanwezige landschappelijke functies en nieuwe kwaliteit toe te voegen. De inzet van het ruimtelijke kwaliteitsbeleid is er op gericht om samen met onze partners te werken aan een aantrekkelijke leefomgeving.

De inzet vindt plaats in en buiten het Bestaand stads- en dorpsgebied (BSD). Aandacht voor ruimtelijke kwaliteit binnen BSD valt onder doel 3-3.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

Voor dit doel zijn er geen effectindicatoren.

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	2.007	0	2.007	2.005	1.984	1.982	1.982
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal saldo baten en lasten	2.007	0	2.007	2.005	1.984	1.982	1.982
Toevoeging aan reserves	0	509	509	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal reserves	0	509	509	0	0	0	0
Resultaat	2.007	509	2.516	2.005	1.984	1.982	1.982

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
€ 0,5 mln (n)	Ja	N.v.t.	Op grond van het gesloten systeem Groen wordt € 0,5 mln van het rekeningresultaat 2018 € 2,7 mln toegevoegd aan de reserve Groene Ambities.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 1 Groene ambities	0	509	509	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	0	509	509	0	0	0	0
Saldo reserves	0	509	509	0	0	0	0

Doel 3-5 Vraag en aanbod wonen, werken en voorzieningen in balans

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

In deze periode van economische groei is de vraag naar woon- en werklocaties groot. De provincie wil zorgvuldig omgaan met de schaarse ruimte, bedrijfslocaties realiseren die de vitaliteit en kracht van het bedrijfsleven versterken en komen tot levendige en gezonde centra. Een goede balans van vraag en aanbod van werklocaties (bedrijventerreinen, kantoren, detailhandel) is hiervoor een basisvoorwaarde. Op dit moment is er een (kwalitatieve en kwantitatieve) onbalans tussen vraag en (plan)aanbod. Dit leidt tot ongewenste leegstand en een overschot aan onbenutte plancapaciteit. Het draagt ook niet bij aan een gezond en krachtig bedrijfsleven en leidt tot verslechtering van de leefkwaliteit.

De provincie voorziet op regionaal niveau, samen met gemeenten, marktpartijen en woningbouwcorporaties, in voldoende en passende woningen voor de verschillende doelgroepen. Hierbij gaat de voorkeur uit naar nieuwe woningbouw binnen bestaand stads- en dorpsgebied met hoogwaardig openbaar vervoer. De provincie is terughoudend over het toevoegen van nieuwe woningbouwlocaties buiten bestaand stads- en dorpsgebied en vraagt om de gevoeligheid voor bodemdaling van een gebied zichtbaar mee te wegen.

De provincie heeft de ambitie om alle woningen in Zuid-Holland in 2035 CO₂-neutraal en vóór 2050 zo ingericht en ingepast te laten zijn dat deze de klimaatveranderingen aan kunnen. Nieuwe woningen dragen bij aan een aantrekkelijke woon- en leefomgeving in Zuid-Holland. Nieuwe woningen zijn energie-neutraal of leveren energie en zijn toegerust op de gevolgen van klimaatverandering (heftige regenbuien, perioden van droogte en hittestress) en bodemdaling. Gemeenten maken, in samenspraak met de provincie, regionale woonvisies en regionale woningbouwprogramma's waarin bovengenoemde doelstellingen zijn uitgewerkt.

Bijstelling beleidsrealisatie

Essentieel bij onderstaande beschrijvingen is dat voor dit doel voor een belangrijk deel moet worden geprognosticeerd op basis van schattingen (van derden of van de provincie zelf) voor geplande gesubsidieerde activiteiten van jaar op jaar. Dat geldt bijvoorbeeld voor de budgetten voor Herstructurering Bedrijventerreinen. Zeker niet alles is gebaseerd op zekerheden bij derden. In een aantal gevallen zal pas na de najaarsnota zekerheid gaan ontstaan over uitgavenpatronen van jaar op jaar, of over de hoogte van subsidievaststellingen.

UHB bedrijventerreinen

De subsidieregeling voor herstructurering van bedrijventerreinen loopt af. Enkele van de nog resterende subsidieontvangers hebben in 2018 looptijdverlenging aangevraagd. In de Voorjaarsnota 2019 wordt het financieel effect van deze looptijdverlengingen verwerkt. Dit leidt tot meer onttrekking uit de programmareserve Bedrijventerreinen in 2019 en latere jaren dan was geprognosticeerd. De aangepaste stand van de reserve per 1-1-2019 biedt hiertoe ruimte. Voor 2019 gaat het om een extra onttrekking van slechts € 75.000, in 2020 en later in totaal om € 3,8 mln terwijl daar tot nu toe slechts € 1,2 mln was begroot.

Tevens wordt als gevolg van de gehonoreerde looptijdverlenging voor project Scheveningen Haven het bijbehorende bedrag van € 1,2 mln dat in de Jaarrekening 2018 beklemd was, nu ter begroting gebracht.

De laatste jaren worden er baten in het jaarresultaat van de provincie verwerkt als gevolg van verlaagde subsidievaststellingen van bedrijventerreinen. Hoewel de cijfers per jaar flink van elkaar kunnen verschillen, is het plausibel om op basis van ervaringscijfers uit te gaan van een geschatte baat in 2019 van € 2,5 mln voor verlaagde subsidievaststellingen voor bedrijventerreinen. Gezien de onzekerheid over de hoogte van de totale baat wordt dit echter niet in de cijfers verwerkt.

Alternatieve locatie Hoeksche Waard (Nieuw Reijerwaard)

Bij de subsidieverlening voor de alternatieve locatie Hoeksche Waard die eind 2018 heeft plaats gevonden is een planning van de gesubsidieerde activiteiten opgenomen. Op basis daarvan worden nu bij Voorjaarsnota 2019 de

middelen in de bijbehorende jaren ter begroting gebracht vanuit de programmareserve. De periode loopt t/m 2023. Het effect op 2019 is € 1,3 mln onttrekking uit de reserve.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
3.5.a	Aantal gemeenten dat in het kader van de rapportage Interbestuurlijk toezicht op het domein huisvesting vergunninghouders rood scoort	0	0	0	0	0
3.5.b	Leegstandspercentage kantoren in Zuid-Holland mag niet oplopen t.o.v. het leegstandspercentage kantoren in Nederland	1,7%	≤1,7%	≤1,7%	≤1,7%	≤1,7%

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	9.466	5.173	14.639	17.191	15.848	13.562	9.398
Baten	0	450	450	450	250	250	0
Totaal saldo baten en lasten	9.466	4.723	14.189	16.741	15.598	13.312	9.398
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	500	2.102	2.602	3.775	2.655	1.395	233
Subtotaal reserves	-500	-2.102	-2.602	-3.775	-2.655	-1.395	-233
Resultaat	8.966	2.621	11.587	12.966	12.943	11.917	9.165

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 0,3 mln (n)		Derden	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget met betrekking tot arbeidsmigranten. Het betreft een BZK-budget dat via het gemeentefonds is gestort aan gemeente Westland. De gemeente Westland stelt de middelen beschikbaar aan de provincie in de vorm van een subsidie. De baten en lasten zijn over twee begrotingsjaren verdeeld.
		FR	Bij de Decemercirculaire 2018 heeft het ministerie van BZK € 0,1 mln aan middelen beschikbaar gesteld voor actie-agenda aanpak vakantieparken. Deze middelen waren technisch onderdeel van het beklemd resultaat van Jaarrekening 2018. Bij de voorjaarsnota worden deze middelen beschikbaar gesteld in de begroting en verdeeld over twee begrotingsjaren.
€ 1,3 mln (n)		Doel 3.3 Derden	Deze wijziging betreft een technische wijziging waarbij de middelen ten behoeve van het stimuleren van sociale woningbouw in de regio Rotterdam Zuid tijdelijk zijn geplaatst op deze plek in afwachting van het beschikbaar zijn van het juiste deelproduct. Het betreft middelen voor 2019-2022 ad € 4 mln. Daarnaast levert gemeente Rotterdam een bijdrage van € 1 mln voor periode 2019-2022 in de vorm van een subsidie.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
€ 1,3 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft bijstelling van fasering. In 2018 is de begrotingssubsidie Alternatieve locatie Hoeksche Waard vastgesteld op € 9 mln. Op basis van de beschikking wordt het kasritme 2019 t/m 2023 bijgesteld conform het besluit. Dit verloopt via de desbetreffende reserve.
€ 0,2 mln (n)	Nee	Doel 3.3	Deze wijziging betreft een wijziging van budget. Betreft het structureel overzetten van budget glassanering (doel 3.3) naar Greenports (doel 3.5).
€ 0,3 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een wijziging van budget. Voor Greenports is t/m 2023 € 10 mln vrijgemaakt en ter begroting gebracht. Door gewijzigde fasering is in 2018 € 0,3 mln niet bestemd en in de reserve Versterking Economie gestort. Dit wordt nu ter begroting gebracht, ten behoeve van het onderwerp Fieldlab Vertical Farming van de Wageningen Universiteit.
€ 0,1 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een wijziging van fasering. De subsidie regeling voor herstructurering van bedrijventerreinen loopt af. Enkele van de nog resterende subsidieontvangers hebben looptijdverlenging aangevraagd. Dit leidt in 2019 en volgende jaren tot hogere lasten en bijbehorende hogere onttrekkingen uit de programmareserve Bedrijventerreinen. In 2019 betreft dit € 0,1 mln, in 2020/22 respectievelijk € 1,3, € 1,4 en € 1,1 mln. De stand van de reserve per 1-1-2019 biedt hiertoe ruimte, omdat er t/m 2018 minder uit de reserve is onttrokken omdat de looptijd van enkele terreinen was verlengd en activiteiten nog niet waren uitgevoerd.
€ 1,2 mln (n)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een wijziging van fasering. In de Jaarrekening 2018 is door looptijdverlenging naar 2019 bij bedrijventerrein Scheveningse Haven € 1,2 mln vrijgevallen. Dit bedrag wordt nu aan de begrote lasten 2019 toegevoegd.
€ 0,5 mln (n)	Ja		Deze wijziging betreft een wijziging van fasering. Actuele informatie over de fasering van de subsidieverleningen 2018 voor energie op bedrijventerreinen leidt tot hogere uitgaven in 2019 en 2020 van respectievelijk € 0,5 en € 0,4 mln. De fasering vindt plaats via de reserve Versterking Economie.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 0,2 mln (v)			Voor toelichting op de mutatie zie bovenstaand onder "lasten". Toelichting heeft ook betrekking op de batenkant.
€ 0,3 mln (v)			Deze wijziging betreft een bijstelling van budget met betrekking tot het ontvangen van een subsidie als bijdrage voor het stimuleren van sociale woningbouw in de regio Rotterdam Zuid. De middelen worden beschikbaar gesteld vanuit de gemeente Rotterdam. Zie ook de toelichting bij "lasten".

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 2,1 mln (v)		N.v.t.	De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 3 Bedrijventerreinen	0	75	75	2.125	1.785	1.100	0
PR 3 Alt.locatie Hoeksche Waard	0	1.260	1.260	720	360	45	45
PR 3 Versterking economie	0	767	767	430	10	0	0
PR 3 Bedrijventerreinen:IRP Oude Rijnzone	500	0	500	500	500	250	188
Totaal onttrekking aan reserve	500	2.102	2.602	3.775	2.655	1.395	233
Saldo reserves	-500	-2.102	-2.602	-3.775	-2.655	-1.395	-233

Doel 3-6 Beschermd, bekend en beleefbaar cultureel erfgoed

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

Cultuur en erfgoed zijn voor de samenleving van grote waarde. Het levert een fraaie omgeving op, je kunt er je identiteit aan ontlenen en als je het slim aanpakt kun je er nog aan verdienen ook. Kijk maar naar waaraan de oude Hollandse steden hun toeristenstroom te danken hebben. Niet alleen toeristen, maar natuurlijk ook onze eigen inwoners en buitenlandse kenniswerkers voelen zich aangetrokken door een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. Cultuur en erfgoed, dat daar wezenlijk onderdeel van uitmaakt, zijn als vestigingsfactor van essentieel belang voor de moderne economie. De voorheen 'zachte' vestigingsfactor cultuur, is inmiddels een nieuwe 'harde' vestigingsvoorwaarde, waarmee je kunt concurreren.

Maar dan moet cultuur en erfgoed er wel zijn, je moet het weten en erbij kunnen komen en vooral: er moet wat te beleven zijn. Pas dan benut je het optimaal. De provincie vervult daarbij een belangrijke rol. Niet alleen bij de restauratie van ons erfgoed, maar ook uit het weer beleefbaar maken van ons collectief verleden. Dat is de inzet bij de erfgoedlijnen, de aanpak van monumenten en bij publieksbereik archeologie. De inzet van vrijwilligers is daarbij van groot belang.

De provinciale doelstellingen op het gebied van Cultuur en Erfgoed worden voornamelijk met de instrumenten subsidieregelingen en boekjaarsubsidies bereikt. In 2018 zijn de subsidieregelingen en begrotingsubsidies Cultuur en Erfgoed over de periode 2015-2018 geëvalueerd en is de doeltreffendheid van de subsidieregelingen onderzocht.

De subsidieregelingen zijn beoordeeld als doeltreffend. Ze leveren bovendien een aannemelijke bijdrage aan de maatschappelijke opgave om het unieke erfgoed in Zuid-Holland te behouden voor toekomstige generaties en de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren.

In de onderzoeken zijn ook verbeterpunten genoemd, zoals de vereenvoudiging van de aanvraagprocedure voor subsidies en de subsidievoorwaarden, de aanscherping van de rangschikkingscriteria (bij publieksbereik archeologie en molens) en het meetbaar maken van de effecten door onder andere periodiek de restauratiebehoefte van rijksmonumenten inzichtelijk te maken met de Erfgoedmonitor. Ook wordt geadviseerd om, waar dat nog niet is gebeurd, specifieke en meetbare output en outcome beleidsindicatoren te benoemen en bredere beleidsevaluaties uit te voeren om te bepalen welke beleidsinstrumenten geschikt zijn om maatschappelijke doelen te realiseren. Indien wordt besloten voor 2020 opnieuw middelen beschikbaar te stellen voor erfgoed, zullen de subsidieregelingen op het gebied van Cultuur en Erfgoed in 2019 tegen het licht worden gehouden aan de hand van de aanbevelingen, en waar nodig worden gewijzigd.

Voor de subsidieregeling publieksbereik archeologie zijn alle korte termijn verbeteropgaven uit de evaluatie direct per 2019 doorgevoerd (versimpelen aanvraagformats, verbeteren vindbaarheid formulieren, motiveren afwijzingen). Indien de subsidieregeling na 2019 wordt voortgezet, zullen de overige verbeteropgaven worden doorgevoerd (verbeteren effectmeting, aanscherpen rangschikkingscriteria en mogelijk verlengen uitvoeringstermijn).

Het Erfgoedhuis is een belangrijke maatschappelijke partner van de provincie Zuid-Holland en ontvangt jaarlijks een boekjaarsubsidie van de provincie. In 2018 is op verzoek van de provincie een externe doorlichting uitgevoerd naar de organisatie van het Erfgoedhuis. Op basis van de uitkomsten wordt in 2019 een ontwikkelplan opgesteld. In dit ontwikkelplan komen in ieder geval de volgende aspecten terug:

- Betere aansluiting provinciaal beleid en uitvoering door het Erfgoedhuis
- Versterking interne organisatie van het Erfgoedhuis
- Versteving relatie met stakeholders door het Erfgoedhuis en uitbreiding van het netwerk

Bijstelling beleidsrealisatie

Ook voor dit doel is de Voorjaarsnota 2019 in verband met de collegewisseling beleidsarm opgezet. De aanpassingen in de voorjaarsnota komen voort uit actuele voortgangsinformatie binnen bestaand beleid en worden gefinancierd uit de eigen programmareserves. Er wordt geen inzet gevraagd van de algemene middelen van de provincie.

Bij groot onderhoud voor molens is bij Jaarrekening 2018 € 0,3 mln toegevoegd aan het rekeningresultaat en vervolgens beklemd; het betreft gesubsidieerde activiteiten die pas in 2019 door de markt worden uitgevoerd. De middelen worden nu ter Begroting 2019 opgevoerd.

Bij erfgoed en restauraties van rijksmonumenten heeft de markt voor de uitvoering van de activiteiten waarvoor subsidie is verleend veelal meer tijd nodig dan alleen het verleningsjaar. Middelen voor activiteiten die na het verleningsjaar worden uitgevoerd worden zolang bewaard in de programmareserve, en ter begroting gebracht in het jaar van uitvoering. Op basis van actuele informatie en recente schattingen is dit patroon aangepast, zowel voor uitvoering in 2019 van activiteiten van verleningen 2017 en 2018, als voor toekomstige uitvoering van activiteiten van verleningen 2019. Het per saldo effect voor 2019 is nu beperkt: € 0,1 mln meer lasten in 2019. In de Najaarsnota van 2019 zullen de schattingen opnieuw worden bijgewerkt op basis van actuele informatie.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
3.6.a	Percentage bestemmingsplannen cultureel erfgoed zonder zienswijze	80	80	80	80	80
3.6.b	Aantal omwentelingen Zuid-Hollandse molens	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000
3.6.c	Aantal bezoekers iconen erfgoedlijnen	595.000	650.000	650.000	650.000	650.000
3.6.d	Waardering bezoekers iconen erfgoedlijnen	8	8	8	8	8
3.6.e	Aantal vrijwilligersuren erfgoedlijnen	17.300	20.000	20.000	20.000	20.000
3.6.f	Aantal bezoekers website geschiedenis van Zuid-Holland.nl	92.000	100.000	100.000	100.000	100.000
3.6.g	Aantal bezoekers Archeologiehuis	50.000	55.000	55.000	55.000	55.000
3.6.h	Waardering bezoekers Archeologiehuis	8	8	8	8	8
3.6.i	Aantal bruiklenen Archeologisch Depot	38	40	40	40	40

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	17.402	419	17.821	12.791	8.264	8.237	8.187
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal saldo baten en lasten	17.402	419	17.821	12.791	8.264	8.237	8.187
Toevoeging aan reserves	2.300	1.818	4.118	1.400	1.400	0	0
Onttrekking aan reserves	6.148	1.922	8.070	5.919	1.450	50	0
Subtotaal reserves	-3.848	-104	-3.952	-4.519	-50	-50	0
Resultaat	13.554	315	13.869	8.272	8.214	8.187	8.187

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 3,5 mln (v)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Cultureel Erfgoed Op basis van actuele gegevens over de voortgang van verleningen uit de plafonds 2018 en 2019, is sprake van fasering naar 2020. Voor 2019 resulteert dit in een verlaging van de uitgaven met circa € 3,5 mln, waaronder een deel van de kanjerprojecten. De storting in de reserve wordt daarom verhoogd met € 1,8 mln (plafond 2019) en de onttrekking wordt verlaagd met € 1,7 mln (plafond 2018). Van deze middelen wordt € 0,6 mln ingezet voor rijksmonumenten (zie onder). Voor 2020 wordt de raming van de uitgaven verhoogd.
€ 3,7 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Restauraties Rijksmonumenten en Herbestemming Op basis van actuele gegevens over de voortgang van verleningen uit de plafonds 2018 en 2019, is sprake van hoger dan geraamde uitgaven in 2019. Voor 2019 resulteert dit in een verhoging van de lasten met € 3,7 mln. De onttrekking aan de reserve wordt met 3,7 mln verhoogd, waarvan € 0,6 mln uit de middelen voor erfgoed komt (zie boven). Ook voor 2020 wordt de raming van de uitgaven verhoogd (met circa € 1 mln).
€ 0,3 mln (n)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Voor onderhoud molens is in de Jaarrekening 2018 € 315.000 beklemd. Deze middelen zijn bestemd voor verplichtingen in 2019 voor onderhoud Molens. De middelen worden daarom nu ter begroting gebracht, ten lasten van de financiële ruimte.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
€ 1,8 mln (n)		N.v.t.	De lasten worden gebruikt voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote storting in de programmareserve bijgesteld.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 1,9 mln (v)		N.v.t.	De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 4 Rest.rijksmonumenten & erfgoedlijnen	2.300	1.818	4.118	1.400	1.400	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	2.300	1.818	4.118	1.400	1.400	0	0
PR 2 Voorm.Invest.budg.Sted.Vern.3 (ISV3)	498	0	498	0	0	0	0
PR 4 Rest.rijksmonumenten & erfgoedlijnen	5.650	1.922	7.572	5.919	1.450	50	0
Totaal onttrekking aan reserve	6.148	1.922	8.070	5.919	1.450	50	0
Saldo reserves	-3.848	-104	-3.952	-4.519	-50	-50	0

Doel 3-7 Schonere bodem en beter benutte bodem en ondergrond

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

In het verleden is niet altijd even netjes met de bodem omgesprongen. De bodem was eeuwenlang een plek waar afval in werd achtergelaten. De provincie wil een schonere bodem. Begin jaren 80 is een grote saneringsoperatie gestart. Na 35 jaar saneren komt een historische mijlpaal in zicht. Rond 2021 zijn er in de provincie Zuid-Holland geen locaties meer waar bodemverontreiniging voor onaanvaardbare risico's zorgt.

De provincie is conform de Wet bodembescherming de overheidslaag die verantwoordelijk is voor de aanpak van bodemverontreinigingen en de zogenoemde spoedlocaties. Dit zijn locaties met grote risico's voor mensen en/of risico's voor de natuur. De provincie Zuid-Holland zit aan het stuur, terwijl de uitvoering wordt gedaan door de vijf Zuid-Hollandse omgevingsdiensten. De gemeenten Rotterdam, Den Haag, Dordrecht, Leiden en Schiedam behoren niet tot het gebied waarvoor de provincie verantwoordelijk is. Die regelen de saneringen zelf. Met het Rijk zijn goede afspraken gemaakt over de financiering van de bodemsanering. Jaarlijks krijgt de provincie tot en met 2020 geld voor deze operatie.

Er zijn spoedlocaties die door de overheid worden gesaneerd en spoedlocaties die door de eigenaar worden gesaneerd. De meeste spoedlocaties moeten worden gesaneerd door de eigenaar. De overheid gaat dan in gesprek met de eigenaar en stimuleert de aanpak. De voortgang van deze categorie van spoedlocaties is dan ook moeilijk te voorspellen.

De bodem vormt letterlijk en figuurlijk de grond onder ons bestaan. Ze levert immers een belangrijke bijdrage aan maatschappelijke doelen, zoals bijvoorbeeld energievoorziening, drinkwatervoorziening, natuurontwikkeling en het aanpassen aan klimaatverandering. Wij willen op een innovatieve manier deze bijdrage zo groot mogelijk maken, waarbij voorop staat dat dit duurzaam, veilig en efficiënt gebeurt.

De provincie is op basis van de Nazorgregeling in de Wet milieubeheer verantwoordelijk voor de eeuwigdurende nazorg van gesloten stortplaatsen, die op of na 1 september 1996 nog in bedrijf waren. Het doel van de nazorgregeling is om zeker te stellen dat stortplaatsen ook na sluiting geen risico vormen voor het milieu. Voor stortplaatsen, maar ook de andere saneringslocaties, wordt ingezet op herontwikkeling. Onze inzet is een betere benutting van bodem en ondergrond.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
3.7.a	Aantal spoedlocaties (MTR-lijst 2013) waarvan de risico's zijn gesaneerd dan wel zijn geschikt als niet-spoed locatie.	112	60%	80%	100%	100%
3.7.b	Aantal grondwater locaties met invloed op een KRW kwetsbaar object waarvan de risico's zijn gesaneerd dan wel alsnog als niet-spoed - locatie zijn geschikt.	0%	50%	100%	100%	100%

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	8.689	2.498	11.188	6.652	3.095	2.970	2.275
Baten	694	0	694	347	347	0	0
Totaal saldo baten en lasten	7.995	2.498	10.494	6.305	2.748	2.970	2.275
Toevoeging aan reserves	3.591	0	3.591	3.591	0	0	0
Onttrekking aan reserves	5.234	2.498	7.732	3.533	500	710	0
Subtotaal reserves	-1.643	-2.498	-4.141	58	-500	-710	0
Resultaat	6.352	0	6.352	6.362	2.248	2.260	2.275

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 2,4 mln (n)		RES	<p>Deze wijziging betreft een bijstelling van budget en planning.</p> <p>Met betrekking tot aanpak van spoedlocaties vinden de volgende mutaties plaats: Diffuse spoed m.b.t. Kinderdijk (€ 0,5 mln), Bodeminformatiebeheer (€ 0,4 mln) en slibdepot Reijm (€ 0,4 mln).</p> <p>Met het recreatieschap Midden-Delfland is een overeenkomst gesloten voor de bodemsanering van het Oostelijk deel van het Oeverbos. Afronding vindt plaats in 2019 en het restantbudget wordt dan ook beschikbaar gesteld ter grootte van € 0,8 mln,</p> <p>De mutatie met betrekking tot uitvoering van nazorglocaties betreft een bijstelling van budget van € 0,1 mln. Naast uitvoering van werkplannen van de omgevingsdiensten voor nazorg (€ 0,6 mln) is er een afspraak met een zestal gemeenten voor nazorglocaties voor € 0,6 mln.</p>

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
			Er heeft geen bijstelling plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er heeft geen bijstelling plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Bijdrage uit reserve			
€ 2,4 mln (n)			De mutatie heeft betrekking op een bijstelling van de onttrekking van de reserve Meerjarenplan Bodemsanering. De ophoging heeft betrekking op de te verwachten lasten met betrekking tot spoed en nazorg die hun dekking vinden vanuit de reserve Meerjarenplan Bodemsanering. Zie ook de toelichting onder "lasten".

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 3 Meerjarenplan Bodemsanering	3.591	0	3.591	3.591	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	3.591	0	3.591	3.591	0	0	0
PR 3 Meerjarenplan Bodemsanering	5.234	2.498	7.732	3.533	500	710	0
Totaal onttrekking aan reserve	5.234	2.498	7.732	3.533	500	710	0
Saldo reserves	-1.643	-2.498	-4.141	58	-500	-710	0

Programma 4 Bestuur en Samenleving

De maatschappelijke dynamiek vraagt om een alerte en lerende overheid die de energie en het oplossend vermogen uit de samenleving weet in te zetten. De maatschappelijke opgave staat centraal en we werken aan die opgave via een netwerkaanpak. We doen mee in het netwerk als we een toegevoegde waarde kunnen leveren en kennen daarbij het provinciale belang. De sturing is op maat: dat wil zeggen gebiedsspecifiek, op het adequate schaalniveau gericht en omvat integrale maatwerkoplossingen boven generieke regels. Dat betekent ruimte laten voor verschil, experimenteren, maatwerk leveren en leren omgaan met onzekerheid. We beseffen dat het ruimte en vertrouwen geven op gespannen voet kan staan met het vertrouwde beeld van een rechtmatige overheid die volgens eenduidige regels opereert. In dit spanningsveld wil de provincie Zuid-Holland met maximale transparantie een oplossingsgericht, effectief en betrouwbaar bestuur zijn.

Wat mag dat kosten voor het programma

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	27.310	1.239	28.549	25.388	23.881	23.685	23.685
Baten	386	33	419	386	386	323	323
Totaal saldo baten en lasten	26.924	1.206	28.130	25.001	23.495	23.362	23.362
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	1.615	831	2.446	748	118	0	0
Subtotaal reserves	-1.615	-831	-2.446	-748	-118	0	0
Resultaat	25.310	375	25.684	24.253	23.377	23.362	23.362

Doel 4-1 Slagvaardig, toekomstbestendig en transparant bestuur

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

De provincie streeft naar robuuste gemeenten, gemeenschappelijke regelingen en waterschappen en een slagvaardige provincie. Sterke gemeenten vormen een sterke provincie. Samen met gemeenten werkt de provincie aan hun en ons vermogen om, nu en in de toekomst:

- Wettelijke taken goed uit te voeren
- Maatschappelijke opgaven te realiseren, zelfstandig en in samenwerkingsverband
- In regionaal verband een krachtige partner te zijn voor andere overheden, ondernemers, maatschappelijke middenveld en inwoners

De provincie helpt gemeenten en gemeenschappelijke regelingen bij het bevorderen van een gezonde financiële huishouding en biedt daarmee meerwaarde aan de kwaliteit van het openbaar bestuur. Zij vormt met het instrument financieel toezicht één van de 'checks and balances' binnen het openbaar bestuur.

In 2018 is het Interbestuurlijk Programma (IBP) gestart, waarbij het Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten zich nadrukkelijk als 1 overheid presenteren. In programma klinkt duidelijk door dat elk van deze organisaties de maatschappelijke opgaven niet alleen kan en wil oppakken. Een groot deel van de uitvoering van het IBP zal in 2019 plaatsvinden. Welke gevolgen dat voor ons en onze gemeenten heeft is nog niet te overzien. Europa biedt in toenemende mate kaders en instrumenten die van belang zijn bij de realisatie van provincieopgaven. We kiezen voor een actieve rol om hier op in te spelen.

In 2019 wordt verder gewerkt aan het realiseren van een transparante provincie. 2019 staat in het teken van het afronden van het impulsprogramma TOP, dat naar aanleiding van het Hoofdlijnenakkoord is opgezet en het overdragen van de resultaten aan andere organisatieonderdelen.

Eventuele vernieuwingen die volgen uit coalitieakkoord 2019-2023 zullen extra aandacht vragen.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
4.1.a	Klanttevredenheid (schaal 1-10)	6,84	geen meting	>7,2	geen meting	>7,2
4.1.b	Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	PM	0	0	0	0
4.1.c	Opkomst verkiezingen	PM	55%	55%	55%	55%

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	18.196	1.239	19.434	16.275	14.788	14.600	14.600
Baten	330	33	362	330	330	266	266
Totaal saldo baten en lasten	17.866	1.206	19.072	15.945	14.458	14.334	14.334
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	1.615	831	2.446	748	118	0	0
Subtotaal reserves	-1.615	-831	-2.446	-748	-118	0	0
Resultaat	16.252	375	16.626	15.197	14.340	14.334	14.334

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 0,1 mln (n)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Voor het Project 75 jaar Vrijheid wordt € 0,4 mln beschikbaar gesteld., waarvan € 0,1 mln in 2019 en € 0,3 mln in 2020. Zo kan een goede invulling worden gegeven aan het gastheerschap van de nationale 5 mei viering in 2020.
€ 0,1 mln (n)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. Het huidige IPO budget wordt incidenteel verhoogd in verband met hogere secretariaatskosten van het IPO in 2019. De verhoging bedraagt € 0,1 mln.
€ 0,8 mln (n)	Ja	RES	Deze wijziging betreft een bijstelling van planning. Bij de Voorjaarsnota 2017 (extra investeringen in slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland) is voor Gebiedsgericht werken € 5 mln extra vrijgemaakt, bovenop de initiële € 2 mln. De middelen worden gedurende de periode t/m 2031 volledig besteed en ter begroting gebracht vanuit de programmareserve Gebiedsgericht Werken. Op basis van actuele informatie wordt in de Voorjaarsnota 2019 het uitgavenpatroon van de onderliggende projecten over de jaren van de looptijd aangepast. Effect voor 2019 is dat er € 0,8 mln extra ter begroting wordt gebracht. Zie voor dit onderwerp ook de tekst in de kijklijn voor Extra investeringen in een slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland die elders in de voorjaarsnota is opgenomen
€ 0,3 mln (n)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. In de Begroting 2019 is reeds aangekondigd dat de provincie zich presenteert op het Prinsjesfestival 2019 te Den Haag. Op basis van het projectplan worden de kosten geraamd op € 0,3 mln.
€ 0,1 mln (v)	Ja	FR	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget. De ICT kosten voor PS leden zijn lager dan geraamd.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
			Er hebben geen significante bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er heeft geen bijstelling plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
€ 0,8 mln (v)		N.v.t.	De lasten van dit doel worden deels gedekt uit programmareserves. Hierin zijn middelen gereserveerd voor de realisatie van dit doel. Als gevolg van wijzigingen in de lasten wordt de begrote onttrekking uit de programmareserve bijgesteld.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR 3 Regionale gebiedsgerichte projecten	1.545	831	2.376	678	0	0	0
PR 3 Zuidelijke Randstad	70	0	70	70	118	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	1.615	831	2.446	748	118	0	0
Saldo reserves	-1.615	-831	-2.446	-748	-118	0	0

Doel 4-2 Cultuurparticipatie en bibliotheken

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

Iedereen moet actief of passief aan cultuur mee kunnen doen. Dat is primair een taak van gemeenten. Maar om de gemeenten bij hun taak te helpen, betalen wij mee aan de Basisvoorziening Cultuurparticipatie (bestaande uit Kunstgebouw, Jeugdtheaterhuis, Popunie en de Stichting Educatieve Orkest Projecten). De provincie wil de huidige Basisvoorziening Cultuurparticipatie deze periode waarborgen en continueert de subsidie aan Kunstgebouw, Jeugdtheaterhuis, Popunie en Stichting Educatieve Orkest Projecten gericht op het versterken van de actieve en passieve deelname van kinderen en jongeren aan cultuur. Belangrijke doelgroepen van de provinciale culturele basisvoorziening zijn de gemeenten en het onderwijs in Zuid-Holland.

De provincie wil haar wettelijke taken uit de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen goed uitvoeren en vindt het belangrijk dat inwoners van Zuid-Holland zo goed en volledig mogelijk bediend worden in hun zoektocht naar kennis, informatie en cultuur. Bibliotheken leveren hieraan een belangrijke bijdrage. De provincie Zuid-Holland ondersteunt de openbare bibliotheken en het bibliothekennetwerk in Zuid-Holland door middel van een boekjaarsubsidie aan de Provinciale Ondersteuningsinstelling (POI) ProBiblio. POI's zijn uit hoofde van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen verantwoordelijk voor onder andere distributie van fysieke werken door middel van interbibliotheccair leenverkeer en het samen met andere partijen ontwikkelen van innovaties voor lokale bibliotheken. Vanaf 1 januari 2017 geeft de provincie uitvoering aan het besluit van Provinciale Staten om richting ProBiblio een sturend opdrachtgever te zijn en daartoe worden de actiepunten uit het Plan van aanpak Opdrachtgeverschap ProBiblio uitgevoerd. Dit naar aanleiding van de in 2016 uitgevoerde externe doorlichting van ProBiblio. De gesubsidieerde activiteiten van ProBiblio passen binnen het in 2017 ontwikkelde Toetsingskader provinciale ondersteuningsinstelling openbare bibliotheekvoorzieningen Zuid-Holland.

Het toetsingskader wordt in 2019 geëvalueerd, waarbij gemeenten en bibliotheken worden betrokken.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

Voor dit doel zijn er geen effectindicatoren.

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	6.658	0	6.658	6.658	6.658	6.658	6.658
Baten	57	0	57	57	57	57	57
Totaal saldo baten en lasten	6.601	0	6.601	6.601	6.601	6.601	6.601
Resultaat	6.601	0	6.601	6.601	6.601	6.601	6.601

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
---------------------	--------------------	------	---------------------------------------

Lasten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
---------------------	--------------------	------	---------------------------------------

Baten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
---------------------	--------------------	------	---------------------------------------

Toevoeging aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
---------------------	--------------------	------	---------------------------------------

Onttrekking aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Overzicht reserves

Voor dit doel zijn er geen reserves

Doel 4-3 Borgen kennis sociaal domein

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

De provincie streeft naar het ontwikkelen en uitvoeren van gefundeerd ofwel "data driven" beleid. Dat is beleid dat is gebaseerd op betrouwbare gegevens over de ontwikkelingen in Zuid-Holland. Hiertoe voert de provincie de concernopgave Public Intelligence uit. Het borgen van de kennis van het sociaal domein is onderdeel hiervan. In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is opgenomen dat de kennis van het sociale domein geborgd wordt. Het doel is beleidsinformatie over maatschappelijke ontwikkelingen in Zuid-Holland te genereren als aanvulling op de sectorale beleidsinformatie. De beleidsinformatie over maatschappelijke ontwikkelingen omvat gegevens over en analyse van sociale, economische en demografische ontwikkelingen. In het fysiek-ruimtelijk beleid kan hiermee rekening worden gehouden. Zo kan integraal provinciaal beleid voor maatschappelijke opgaven worden ontwikkeld en uitgevoerd, waarbij rekening wordt gehouden met de inwoners van Zuid-Holland.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

Voor dit doel zijn er geen effectindicatoren.

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	2.457	0	2.457	2.455	2.436	2.427	2.427
Baten	0	0	0	0	0	0	0
Totaal saldo baten en lasten	2.457	0	2.457	2.455	2.436	2.427	2.427
Resultaat	2.457	0	2.457	2.455	2.436	2.427	2.427

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Ottrekking aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Overzicht reserves

Voor dit doel zijn er geen reserves.

Doel 4-4 Afbouw taken jeugdzorg

Doel 4-4 is per 1 januari 2017 vervallen.

Overzichten en Middelen

Dit hoofdstuk (voorheen programma 5) bevat de overzichten van de algemene dekkingsmiddelen, de bedragen voor de heffing voor de vennootschapsbelasting en de post onvoorzien. In de huidige begrotingsopzet werden overzichten en bedragen onder programma 5 gepresenteerd. Daarnaast bevat dit hoofdstuk doel 5.1 zoals voorheen opgenomen onder programma 5.

Exploitatie

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	4.971	-5.712	-741	3.301	10.705	19.566	26.880
Baten	617.856	-2.898	614.958	617.502	620.061	628.582	637.100
Totaal saldo baten en lasten	-612.885	-2.814	-615.699	-614.201	-609.356	-609.016	-610.220
Toevoeging aan reserves	146.288	4.306	150.593	82.807	78.348	73.322	61.441
Onttrekking aan reserves	159.315	25.929	185.244	60.052	40.461	32.168	17.664
Subtotaal reserves	-13.027	-21.624	-34.651	22.755	37.887	41.154	43.777
Resultaat	-625.912	-24.438	-650.350	-591.445	-571.469	-567.862	-566.443

Algemene dekkingsmiddelen

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Provinciefonds	276.284	-1.950	274.334	274.352	276.711	285.932	296.050
Dividend	1.000	740	1.740	1.500	1.500	1.500	1.500
Lokale heffingen	340.050	-2.500	337.550	341.150	341.350	340.650	339.050
Overige algemene dekkingsmiddelen	522	812	1.334	500	500	500	500
Totaal	617.856	-2.898	614.958	617.502	620.061	628.582	637.100

Doel 5-1 Financieel gezonde huishouding

Doel en beoogd maatschappelijk effect?

- Financieel gezonde huishouding
- Een belastingdruk voor de burger die past bij het provinciale voorzieningenniveau

De provincie streeft naar een financieel gezonde huishouding. Dit is van belang voor de rechtmatigheid van het provinciale handelen en voor de maatschappelijke legitimiteit van de provincie. De provincie werkt immers direct dan wel indirect (via het Rijk) met belastinggeld van burgers en bedrijven.

Een financieel gezonde huishouding komt in de eerste plaats tot uitdrukking in een sluitende begroting, waarin baten en lasten meerjarig met elkaar in evenwicht zijn. In de tweede plaats moet de provincie beschikken over voldoende weerstandscapaciteit. Deze is nodig om financiële consequenties van (niet-begrote) risico's op te kunnen vangen.

De provincie streeft naar een belastingdruk die past bij het provinciale voorzieningenniveau. De opcenten op de Motorrijtuigenbelasting is veruit de belangrijkste belastingheffing van de provincie. Provinciale Staten stellen jaarlijks het opcententariaf vast. Dit tarief is gebonden aan een wettelijk maximum, dat jaarlijks door het Rijk (op basis van de inflatieontwikkelingen) wordt aangepast. Beleidslijn van het college is om het tarief blijvend te verlagen, zodat de relatieve lastendruk voor inwoners van Zuid-Holland afneemt.

Bijstelling beleidsrealisatie

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Effectindicatoren (= outcome indicatoren)

	Omschrijving	Nulmeting	2019	2020	2021	2022
5.1.a	Weerstandvermogen (>2.0)		≥ 2,0	≥ 2,0	≥ 2,0	≥ 2,0

Wat heeft dat gekost?

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	4.971	-5.712	-741	3.301	10.705	19.566	26.880
Baten	617.856	-2.898	614.958	617.502	620.061	628.582	637.100
Totaal saldo baten en lasten	-612.885	-2.814	-615.699	-614.201	-609.356	-609.016	-610.220
Toevoeging aan reserves	146.288	4.306	150.593	82.807	78.348	73.322	61.441
Onttrekking aan reserves	159.315	25.929	185.244	60.052	40.461	32.168	17.664
Subtotaal reserves	-13.027	-21.624	-34.651	22.755	37.887	41.154	43.777
Resultaat	-625.912	-24.438	-650.350	-591.445	-571.469	-567.862	-566.443

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 1,2 mln (v)	Nee	FR	Op 28 februari 2019 is in IPO-verband een onderhandelaarsakkoord bereikt over de CAO 2019-2020. De uitwerking van dit akkoord is in de Voorjaarsnota 2019 verwerkt, evenals de effecten van de mutaties in de sociale- en pensioenpremies. Dit leidt tot een toename van de loonkosten in 2019 met € 3,5 mln. In de Begroting 2019 was het budget voor vaste loonkosten reeds met € 1,2 mln verhoogd voor het aandeel in de pensioenlasten. Aangezien de verhoging van de werkgeverslasten in Overzicht Overhead wordt verantwoord, valt het bedrag ad € 1,2 mln in programma 5 vrij ten gunste van de financiële ruimte. Zie ook Overzicht Overhead waarin het totale bedrag van € 3,5 mln ten laste van de financiële ruimte wordt gebracht.
€ 0,8 mln (v)	Nee	FR	De rentelasten op kort- en langlopende geldleningen € 0,8 mln kan worden verlaagd. De kortlopende geldleningen worden momenteel tegen een negatieve rente aangetrokken en de langlopende geldleningen zullen naar verwachting later in het jaar aangetrokken worden.
€ 0,5 mln (n)	Nee	FR	De toegerekende rente aan activa is bijgesteld als gevolg van gewijzigde rentelasten op kort- en langlopende geldleningen gewijzigde boekwaarden van de investeringen in diverse programma's (effect realisatie investeringen bij jaarrekening). Deze wijzigingen hebben ertoe geleid dat het rentepercentage waarmee rente wordt toegerekend aan de activa bijgesteld is naar 1,47% voor 2019.
€ 3,5 mln (v)	Nee	FR	Door de vorming van de gemeente Vijfheerenlanden doen zich in 2019 eenmalige ontvlechtingskosten voor gemeenschappelijke regelingen voor (€ 2 mln nadelig). Daarnaast schat de commissie Janssen in dat de provincie structureel € 5,5 mln minder uitgaven heeft door de vorming. Deze kosten zullen bij Najaarsnota 2019/Begroting 2020 verdeeld worden over de programma's.
€ 0,7 mln (v)	Nee	FR	Naar aanleiding van de notitie structurele en incidentele baten en lasten van de commissie BBV is getoetst of de kwalificatie van budgetten als structureel of incidenteel juist waren. Uit het onderzoek bleken een aantal budgetten onterecht als structureel of incidenteel te zijn gekwalificeerd. In dit programma levert dit een voordeel op van € 0,7 mln.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 0,8 mln (v)	Nee	FR	De dividenduitkering van de BNG zal naar verwachting hoger uitkomen dan geraamd. Daarom wordt een hogere baat van € 0,8 mln opgenomen voor 2019. Voor 2020 en volgende jaren wordt een hogere baat van € 0,5 mln opgenomen.
€ 1,9 mln (n)	Nee	FR	Uit de Decembercirculaire van het provinciefonds blijkt dat de uitkering uit het provinciefonds naar verwachting € 1,9 mln lager zal zijn dan verwacht als gevolg van de vorming van de gemeente Vijfheerenlanden per 1 januari 2019 en tevens per genoemde datum naar de provincie Utrecht is overgegaan..
€ 2,5 mln (n)	Nee	FR	De opbrengst uit de Motorrijtuigenbelasting zal in 2019 naar verwachting € 2,5 mln lager uitkomen dan verwacht. Enerzijds stijgt de opbrengst naar verwachting met € 1,1 mln door de ontwikkelingen van het wagenpark (t/m 2023) en anderzijds daalt de opbrengst echter naar verwachting met € 3,6 mln door de overgang van de gemeente Vijfheerenlanden naar de provincie Utrecht. Door een negatieve ontwikkeling van het wagenpark daalt de opbrengst van de Motorrijtuigenbelasting naar verwachting in het meerjarenperspectief verder tot € 6,4 mln in 2022.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
€ 0,8 mln (v)	Ja	FR	Dit betreft een voordeel op de kapitaallasten door vrijval van bestaande investeringskredieten in verband met de aanstaande renovatie van het bestuursgebouw (C) van het provinciehuis.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
€ 4,3 mln (n)	Nee	FR	Zie de onttrekking aan de reserve van € 23,5 mln.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
€ 2,5 mln (v)	Ja	FR	Dit betreft een vrijval van € 2,5 mln uit de reserve Groot Onderhoud MJOP Gebouwen in verband met de aanstaande renovatie van het bestuursgebouw C.
€ 23,5 mln (v)	Ja	FR	Per saldo wordt € 19,2 mln onttrokken aan de algemene reserve (€ 4,3 mln toevoeging en € 23,5 mln onttrekking aan de algemene reserve). Deze € 19,2 mln bestaat uit € 12,9 mln vanuit de jaarrekening en € 6,3 mln van de mutaties die ten laste van het begrotingssaldo worden gebracht. Zie voor een toelichting op deze mutaties de toelichting op het mutatie-overzicht Voorjaarsnota 2019 – Kadernota 2020-2023.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
AR Algemene reserve	73.684	4.306	77.989	79.557	77.258	73.322	61.441
PR 1 Apparaatslasten DLG	3.250	0	3.250	3.250	1.090	0	0
PR OMO Begrotingssaldo 2024-2030	69.354	0	69.354	0	0	0	0
Totaal toevoeging aan reserve	146.288	4.306	150.593	82.807	78.348	73.322	61.441
AR Algemene reserve	74.613	23.457	98.069	56.546	40.461	32.168	12.664
PR 1 Apparaatslasten DLG	3.398	0	3.398	3.398	0	0	0
PR 3 Overcommitting OP-West	1.400	0	1.400	0	0	0	0
PR OMO Groot onderhoud MJOP gebouwen	0	2.473	2.473	0	0	0	0
PR OMO Egalisatiereserve afschrijvingslst.	75.687	0	75.687	0	0	0	0
PR OMO Alertheidsbudget	2.735	0	2.735	0	0	0	0
PR OMO Begrotingssaldo 2024-2030	0	0	0	0	0	0	5.000
PR OMO Egal.kaplast Nota IWA Bedrijfsvoer.	1.483	0	1.483	109	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	159.315	25.929	185.244	60.052	40.461	32.168	17.664
Saldo reserves	-13.027	-21.624	-34.651	22.755	37.887	41.154	43.777

Overzicht Overhead

Exploitatie

Bedragen x € 1.000	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
Lasten	93.573	5.913	99.486	103.624	104.793	103.517	104.553
Baten	2.227	331	2.558	2.558	2.558	2.558	3.158
Totaal saldo baten en lasten	91.346	5.582	96.929	101.066	102.236	100.960	101.396
Toevoeging aan reserves	0	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	250	0	250	150	50	0	0
Subtotaal reserves	-250	0	-250	-150	-50	0	0
Resultaat	91.096	5.582	96.679	100.916	102.186	100.960	101.396

Toelichting bijstelling

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Lasten			
€ 0,2 mln (v)	Nee	PS	Deze wijziging betreft een administratieve mutatie. Bij de Begroting 2019 is het budget voor databeleidsanalyse om administratieve redenen in Overzicht Overhead opgenomen. Bij deze voorjaarsnota wordt het budget ad € 0,2 mln naar Programma 3, afdeling Ruimte, Wonen en Bodem teruggezet.
€ 3,5 mln (n)	Nee	FR	Op 28 februari 2019 is in IPO-verband een onderhandelaarsakkoord bereikt over de CAO 2019 – 2020. De uitwerking van dit akkoord is in de Voorjaarsnota 2019 verwerkt, evenals de effecten van de mutaties in de sociale- en pensioenpremies. Dit leidt tot een toename van de loonkosten in 2019 met € 3,5 mln.. Met de Begroting 2019 was reeds rekening gehouden met een stijging van de sociale- en pensioenpremies. Hiertoe was een bedrag van € 1,2 mln opgenomen in Programma 5 Overzichten en Middelen. Met deze voorjaarsnota wordt nu ook de stijging van de CAO verwerkt. Het additionele bedrag van € 2,3 mln wordt gedekt vanuit de algemene middelen in Overzicht Overhead.
€ 1,1 mln (v)	Nee	FR	De financiële verwerking van de aanstaande Renovatie van het C gebouw wordt in deze voorjaarsnota verwerkt conform het GS besluit van 17 oktober 2018. Als gevolg van bovengenoemd besluit kan uit eerder beschikbaar gestelde budget voor de verbouwing van het C gebouw n jaarschijf 2019 per saldo € 1,1 mln aan exploitatiegelden worden teruggegeven aan de financiële ruimte.
€ 0,5 mln (n)	Nee	FR	Voor het Beheer van Provinciaal Onroerend Goed zijn er niet-beïnvloedbare lasten (belastingen, zakelijke lasten onderhoud/beheer) betreffende onroerend goed in bezit van de provincie. Hiervoor wordt een budget van € 0,5 mln geraamd. Het gaat om onroerend goed dat geen doel meer heeft voor de beleids- en bedrijfsvoering en wordt zo mogelijk verkocht dan wel verhuurd.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
€ 1,8 mln (n)	Nee	FR	De kosten voor informatiebeveiligingsmaatregelen (privacy en security) nemen jaarlijks toe. Om adequate informatiebeveiliging te bieden worden jaarlijks diverse externe tests en audits uitgevoerd. In de voorjaarsnota wordt een extra bedrag ad € 0,8 mln geraamd ten laste van de financiële ruimte. Business Intelligence en data gedreven werken zorgt voor een toegenomen vraag. Het gebruik van "cloud" oplossingen neemt toe. Het vernieuwde datawarehouse is begin 2019 overgedragen aan de afdeling I&A. De benodigde kwaliteitsslag voor beheer, de toegenomen werkzaamheden en de doorontwikkeling van het datawarehouse brengen extra, nog niet begrote, kosten met zich mee. De geraamde kosten bedragen € 1 mln en worden ten laste van de financiële ruimte gebracht.
€ 0.9 mln (n)	Nee	FR	Diverse ontwikkelingen leiden ten opzichte van de Begroting 2019 tot aanpassingen op het gebied van de arbeidscapaciteit. Loonkosten PZH formatie wordt opgehoogd voor de volgende onderdelen: <ul style="list-style-type: none"> • Representatief Personenvervoer € 0,3 mln • Arbeidskosten mobiliteit € 0,6 mln
€ 0,4 mln (v)	Ja	PS	Deze wijziging betreft een administratieve mutatie. Bij de Begroting 2019 is het budget voor arbeidskosten om administratieve redenen in Overzicht Overhead opgenomen. Bij deze voorjaarsnota wordt het budget ad € 0,4 mln naar Programma 3 teruggezet.
€ 0,4 mln (n)	Nee	FR	Dit betreft de toegerekende rente op de kapitaallasten in Overzicht Overhead. De kosten ad € 0,4 mln worden ten laste van de financiële ruimte gebracht.
€ 0,3 mln (n)	Nee	PS	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget ten aanzien van de openbaar vervoerabonnementen. In deze voorjaarsnota worden de lasten met € 0,3 mln verhoogd. Zie ook de toelichting bij de baten.
€ 0,2 mln (n)	Nee	FR	De kapitaallasten zijn € 0,2 mln hoger dan in de begroting geraamd. Het bedrag van deze afschrijvingslasten ad € 0,2 mln wordt ten laste van de financiële ruimte gebracht.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Baten			
€ 0,3 mln (v)	Nee	PS	Deze wijziging betreft een bijstelling van budget ten aanzien van de openbaar vervoerabonnementen. In deze voorjaarsnota worden de baten van de eigen bijdragen in de vervoerskosten van de medewerkers ad € 0,3 mln geraamd.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Toevoeging aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Financiële mutaties	Eenmalig Ja/Nee	Bron	Toelichting / onderbouwing op mutatie
Onttrekking aan reserve			
			Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Overzicht reserves

(bedragen x € 1.000)	Primaire Begroting 2019	Bijstelling Voorjaarsnota 2019	Bijgestelde Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2023
PR OMO Reserve Vitaliteit	100	0	100	50	50	0	0
PR OMO Jonge ambtenaren	100	0	100	100	0	0	0
PR OMO Kickstart	50	0	50	0	0	0	0
Totaal onttrekking aan reserve	250	0	250	150	50	0	0
Saldo reserves	-250	0	-250	-150	-50	0	0

Paragraaf Bedrijfsvoering

Doel 1: De omvang en kwaliteit van de organisatie van de provincie Zuid-Holland moet in overeenstemming zijn met het door ons voorgestane takenpakket. Wij werken aan een innovatieve, lerende en op de uitvoering gerichte organisatie die effectief en efficiënt is.

Effectenindicator 1.1: Werken aan een op de uitvoering gerichte organisatie die effectief en efficiënt is						
Prestatie-indicator		Nulmeting	2019	2020	2021	2022
1.1.1	Percentage overhead	38	38	38	38	38

Toelichting

1.1.1 Percentage Overhead

De overhead betreft het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Een laag overheadpercentage is een indicatie van een effectieve en efficiënte organisatie.

In de CAO is een aantal afspraken gemaakt die van invloed zijn op de verhouding indirecte en directe fte. Zo is afgesproken dat structureel werk door eigen medewerkers moet worden uitgevoerd. Met name binnen de bedrijfsvoeringsafdelingen vindt een aantal werkzaamheden plaats die binnen deze categorie vallen. Dit leidt tot een toename van het aantal indirecte functies en daarmee tot een stijging van de overhead. Gelet op de Organisatiekoers, waarin opgavegericht werken leidend is, zullen medewerkers uit de bedrijfsvoering en managers steeds meer integraal onderdeel zijn van de uitvoering van de primaire taken. Op taak- en functieniveau wordt-hierdoor minder onderscheid mogelijk tussen primair proces en overhead. Het percentage overhead wordt hierdoor onvoldoende betrouwbaar om uitspraken te kunnen doen over de efficiëntie en effectiviteit van de organisatie. De verwachting is dat het onderscheid tussen primair proces en overhead steeds verder zal vervagen als gevolg van de verregaande flexibilisering van de opgave. Dit jaar zal onderzocht worden of het naar de toekomst toe relevant is dit onderscheid te blijven maken.

Effectenindicator 1.2: Kwaliteit dienstverlening						
Prestatie-indicator		Nulmeting	2019	2020	2021	2022
1.2.1	Afhandeling facturen binnen 30 dagen in %	85	85%	90%	90%	90%
1.2.2	Doorlooptijd bezwaar- en beroepsprocedures (niet zijnde belastingen) en klachten (percentage binnen termijn) in %	74	75	75	75	75
1.2.3	Doorlooptijd advisering bezwaren en klachten in %	-	85	85	85	85
1.2.4	Doorlooptijd belasting bezwaren in %	-	90	90	90	90
1.2.5	Klanttevredenheid (rapportcijfer op tienpuntsschaal)	6,8	Geen meting	≥7,2	Geen meting	≥7,2
1.2.6	Informatie voor PS is beschikbaar op jaarbasis	99,8%	99,7%	99,7%	99,7%	99,7%
1.2.7	Aantal uitgevoerde onderzoeken naar de informatieveiligheid	9	9	PM	PM	PM

Toelichting

Er hebben geen bijstellingen plaatsgevonden.

Doel 2: We zijn een aantrekkelijk en goed werkgever

Effectenindicator 2.1: We zijn maatschappelijk betrokken en streven naar een divers personeelsbestand						
Prestatie-indicator		Nulmeting	2019	2020	2021	2022
2.1.1	Aantal trainees	20	22	22	22	22
2.1.2	Aantal participatiebanen (in fte)	14	33	38	43	49
2.1.3	Aantal stageplaatsen	50	70	70	70	70
2.1.4	Aantal werkervaringsplaatsen (voor o.a. statushouders & mbo'ers)	12	10	-	-	-
2.1.5	Aantal uitwisselingen van personeel tussen mede-overheden	50	50	50	50	50

Toelichting

2.1.1 Aantal trainees

De provincie investeert de laatste jaren in een divers personeelsbestand. Dat gaat dan niet om één specifieke doelgroep maar een goede mix van man vrouw, jong oud en medewerkers met verschillende culturele achtergronden. Net als vele andere overheden heeft de provincie te maken met vergrijzing. Het aanbieden van traineeprogramma's draagt onder andere bij aan verjonging van de organisatie en het borgen van waardevolle kennis van oudere medewerkers die vertrekken wegens pensioen. Met het aanbieden van traineeprogramma's geeft de provincie ruimte aan jonge afgestudeerde professionals om zich verder te ontplooiën in de provinciale organisatie. Uitgangspunt voor deze indicator is dat conform het Hoofdlijnenakkoord 2015 – 2019 gedurende deze collegeperiode tenminste twee concernbrede WO- traineeprogramma's worden gerealiseerd. In 2018 is een nieuwe groep van 12 WO-trainees geselecteerd. Daarnaast is een pilot-project voor 8 HBO-trainees gestart die worden ingezet op bedrijfsvoeringstaken. Beide groepen zijn in september 2018 van start gegaan. Verder loopt er nog een pilot-project van technische trainees, dat door Zuid-Holland is opgepakt in samenwerking met de provincies Noord-Holland, Utrecht en Flevoland (P-4). Hiervan zijn er 2 in dienst bij de provincie Zuid-Holland. Inmiddels is dit project positief geëvalueerd en is besloten in september 2019 wederom een technisch traineeprogramma op te starten.

2.1.2 Aantal participatiebanen

Op 1 januari 2015 is de Participatiewet van kracht geworden. Deze wet is in plaats gekomen van de Wet werk en bijstand, de Wet sociale werkvoorziening en een deel van de Wet werk en ondersteuning jonggehandicapten. Met de Participatiewet wil de regering ervoor zorgen dat meer mensen met een arbeidsbeperking, participanten genoemd, meedoen op de arbeidsmarkt. In tien jaar tijd moeten er 25.000 banen komen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, bij overheid en bedrijfsleven. Een 'baan' bestaat uit 25,5 verlonde uren, ongeacht het aantal mensen dat dit werk uitvoert en de aard van de arbeidsrelatie. Mensen uit de doelgroep zijn opgenomen in het doelgroepregister van het UWV.

Doordat de sector Overheid als geheel de banenafpraak niet heeft gehaald, heeft het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) met ingang van 2018 besloten om de quotumregeling uit de Participatiewet te activeren. De provincie initieert daarom extra maatregelen om de quotumregeling voor 2019 te realiseren. Zo zijn er twee projecten van ieder 5 medewerkers gestart voor archiefwerkzaamheden en projectondersteuners. Voor de functie van archiefmedewerker zijn de gesprekken gaande. Momenteel zijn er 31 medewerkers uit de doelgroep werkzaam, in totaal 33,93 fte. Over 2019 moet de organisatie 40,5 fte aan medewerkers uit de doelgroep plaatsen. Om dat gemiddelde te halen zullen er ten minste nog 10 medewerkers geplaatst moeten worden.

2.1.3 Aantal stageplaatsen

Uitgangspunt voor deze indicator is dat conform het Hoofdlijnenakkoord 2015 – 2019 gedurende deze collegeperiode een royaal aanbod van stage- en werkervaringsplaatsen voor jongeren wordt aangeboden. Hiermee toont de provincie haar maatschappelijke betrokkenheid én wordt tegelijkertijd een impuls gegeven aan de diversiteit van het personeelsbestand.

Sinds 2015 geeft de provincie actief invulling aan haar stagebeleid. Dit resulteert jaarlijks in het aanbod van tenminste 70 stageplaatsen voor jongeren uit het MBO, HBO als WO. In 2016 is gestart met het experiment voor het aanbod van maatschappelijke snuffelstages voor klassen uit het basisonderwijs. Daarnaast wordt stagiaires de mogelijkheid geboden om een afstudeeropdracht bij de provincie te realiseren. Momenteel zijn er 42 medewerkers uit de doelgroep werkzaam.

De provincie geeft de komende jaren verder vorm aan deze ambitie als onderdeel van de opgave 'Goed Werkgeverschap'.

2.1.4 Aantal werkervaringsplaatsen (voor o.a. statushouders & mbo-ers)

Uitgangspunt voor deze indicator is dat conform het Hoofdlijnenakkoord 2015 – 2019 gedurende deze collegeperiode een royaal aanbod van stage- en werkervaringsplaatsen voor jongeren wordt aangeboden.

Met het innovatieve project Kickstart streeft de provincie deze collegeperiode naar een aanbod van werkervaringsplaatsen voor jongeren met een afstand tot de arbeidsmarkt. Het project Kickstart is bedoeld om in de collegeperiode tenminste 32 maatschappelijke werkervaringsplaatsen voor jonge statushouders en recent afgestudeerde mbo-ers te creëren. In 2018 is vanwege het succes van Kickstart, en vanuit maatschappelijke overwegingen, ingestemd met het beschikbaar stellen van 10 extra werkervaringsplaatsen voor statushouders. Voor de jonge mbo-ers is vanaf 2018 geen budget meer beschikbaar gesteld aangezien de arbeidsmarkt voor hen op dat moment was aangetrokken. Daardoor is het voor hen eenvoudiger geworden een reguliere baan op de arbeidsmarkt te vinden. Die ontwikkeling blijven we volgen.

De provincie geeft de komende jaren verder vorm aan deze ambitie als onderdeel van de opgave 'Goed Werkgeverschap'. In 2019 betekent dat 6 nieuwe werkervaringsplaatsen. De focus is daarbij breder en we schenken, naast statushouders, ook aandacht aan andere kwetsbare doelgroepen op de arbeidsmarkt. Denk aan kansarme jongeren en 55-plussers.

2.1.5 Aantal uitwisselingen van personeel tussen mede-overheden

Het stimuleren van kennisuitwisseling tussen mede-overheden, bedrijven en instellingen is één van de speerpunten uit het Hoofdlijnenakkoord 2015 - 2019. Kennisuitwisseling draagt bij aan de diversiteit van ons personeelsbestand. Door de realisatie van detacheringen haalt de provincie kennis van andere organisaties op een efficiënte en effectieve wijze naar het provinciehuis en/of wordt door de provincie vergaarde kennis verder gebracht bij andere organisaties. Het is de intentie om de uitwisseling van personeel meer en meer te benutten als een effectief strategisch instrument voor het aanvullen van ontbrekende (specialistische) kennis in onze organisatie.

Het aantal uitwisselingen is per april 2019 reeds 41 en zal toenemen als gevolg van de vergroting en intensivering van het overheidsbrede mobiliteitsnetwerk.

Effectenindicator 2.2: We doen onderzoek naar en werken actief aan het werkgeversmerk 'provincie Zuid-Holland' bij werkzoekenden en personeel						
Prestatie-indicator		Nulmeting	2019	2020	2021	2022
2.2.1	Rapportcijfer beste werkgever / werkplezier	6,7	-	7,3	-	-

Toelichting

2.2.1 Rapportcijfer beste werkgever / werkplezier

Er wordt geen bijstelling van de meetwaarde van de indicator verwacht. Het eerstvolgende werkbelevingsonderzoek wordt uitgevoerd in 2020.

Doel 3: De provincie voert een duurzaam inkoop- en aanbestedingsbeleid

Effectenindicator 3.1: Bij het voeren van een duurzaam inkoop-en aanbestedingsbeleid gaat provincie Zuid-Holland verder dan alleen het oorspronkelijke uitgangspunt, te weten: de minimumeisen.

Prestatie-indicator		Nulmeting	2019	2020	2021	2022
3.1.1	Aanpak Duurzaam GWW is binnen de ROVK ingenieursdiensten uitgangspunt bij alle uitvragen	100	100	100	100	100

Toelichting

3.1.1 Aanpak Duurzaam GWW is binnen de ROVK ingenieursdiensten uitgangspunt bij alle uitvragen

Partijen, Rijk, provincies, Waterschappen, ProRail en gemeenten als opdrachtgevers, marktpartijen en kennisinstututen hebben afgesproken om de komende jaren een duurzame aanpak in de GWW te bevorderen. Het motto is: Duurzaamheid is in 2020 een integraal onderdeel van alle spoor-, grond-, water-, en wegenbouwprojecten (duurzaamheid is "business as usual").

De ROVK Ingenieursdiensten 2019-2023 is gesloten om snel te kunnen reageren op een behoefte aan ingenieurs- en adviesdiensten, de (wettelijke) rechtmatigheid van de uitvragen van ingenieurs- en adviesdiensten zeker te stellen en daarbij ook een optimale samenwerking en partnerschap met de markt te creëren waarin innovatie en duurzaamheid een belangrijke plaats innemen om goede kwaliteit te waarborgen. Instrumenten die gehanteerd worden om de kansen en ambities voor duurzaamheid in kaart te brengen zijn onder andere de Omgevingswijzer en het Ambitieweb.

Investeringsbudgetten

Programma 2 Bereikbaar en Verbonden

Op basis van het Kaderbesluit Infrastructuur 2020 zijn voor de volgende mobiliteitsprojecten de investeringskredieten gewijzigd:

Bedragen x € 1 mln	Was	Wijziging	Wordt
B120935 N209 Geluidschermen Lansingerland	2	0,9	2,9
B122246A N222a Verdubbeling LBW	26,5	0,5	27
EN2150501 N215 Melissant – Dirksland	14,3	1,1	15,4

Overzichten en Middelen

In het najaar 2018 heeft Provinciale Staten het besluit genomen om het Bestuursgebouw (gebouw C) te renoveren. Er is hiervoor een krediet beschikbaar gesteld van € 48,6 mln. Tevens is in dit besluit aangegeven dat de financiële gevolgen in een volgend P&C product worden verwerkt. Dit is geëffectueerd in deze voorjaarsnota. Hieronder wordt in de tabel weergegeven op welke wijze het krediet ad € 48,6 mln is begroot zowel in de exploitatie en als in het investeringskrediet en het daarbij behorende eindjaar van de investering.

Soort rekening (bedragen x € 1 mln)	2019	2020	2021	2022	Totaal
Exploitatie	0.8	0	0	0.4	1.2
Investeringskrediet	2.7	0	0	44,7	47.4
Totaal	3.5	0	0	45,1	48,6

Arbeidskosten (loonkosten en Inhuur)

Inleiding

In dit deel van de paragraaf Bedrijfsvoering wordt ingegaan op de arbeidskosten. De hieronder opgenomen bedragen voor loonkosten en kosten van inhuur betreffen de wijzigingen op de door de Provinciale Staten toegekende budgetten die zijn opgenomen in de meerjarenramingen van de Begroting 2019.

De middelen voor arbeidskosten bestaan uit:

- loonkosten voor de formatie van de provincie Zuid-Holland;
- loonkosten voor medewerkers in dienst van de provincie welke worden gedekt vanuit materiële budgetten;
- kosten voor de inhuur van externen.

Totaalbeeld arbeidskosten

In de onderstaande tabel zijn voor de totale arbeidskosten de beginstand, mutaties en eindstand voor het jaar 2019 opgenomen.

Totaalbeeld arbeidskosten

Omschrijving (bedragen x 1 mln)	Begroting 2019	Mutatie 2019	Na Voorjaarsnota 2019
A. Loonkosten formatie	121,3	4,4	125,7
B. Loonkosten M voor P	6,6	0	6,6
C. Kosten voor inhuur van externen	17,4	0,4	17,8
Totaal arbeidskosten	145,4	4,7	150,1
Percentage inhuur	11,97%		11,86%

Toelichting op de onderdelen van de arbeidskosten

A: loonkosten voor de formatie van de provincie Zuid-Holland

Stijging loonkosten vanuit cao en mutaties sociale – en pensioenpremies

Op 28 februari 2019 is een onderhandelaarsakkoord bereikt over de cao 2019 – 2020. De uitwerking van dit akkoord is in de Voorjaarsnota 2019 verwerkt, evenals de effecten van de mutaties in de sociale – en pensioenpremies. Dit leidt tot een toename van de loonkosten in 2019 met € 3,5 mln. Met de Begroting 2019 was reeds rekening gehouden met een stijging van de sociale- en pensioenpremies. Hiertoe was een bedrag van € 1,2 mln opgenomen. Met de voorjaarsnota wordt nu ook de stijging van de cao verwerkt. Het additionele bedrag van € 2,3 mln wordt gedekt vanuit de algemene middelen.

De cao stijging in 2020 leidt tot een toename van de loonkosten in 2020 met € 3,6 mln. Doordat de tweede cao stijging ingaat op 1 juli 2020 heeft dit ook een gevolg voor de loonkosten in 2021 van € 0,6 mln.

Stijging loonkosten vanuit toename formatie

De vaste loonkosten stijgen in 2019 ten opzichte van de begroting doordat binnen de afdeling Facilitaire Zaken een toename van de formatie is 5 fte (ingående 1 juni 2019) om het representatieve personenvervoer met eigen medewerkers te kunnen uitvoeren. Dit leidt tot een stijging van de loonkosten in 2019 met € 0,2 mln.

Stijging loonkosten door structurele inzet materieel budget

Binnen de afdeling Mobiliteit en Milieu is er een toename van de formatie met 6,5 fte vanuit het omzetten van materiële middelen naar loonkostenbudget. Deze omzetting heeft een budgetneutraal effect en vindt plaats om de financiering van werkzaamheden met een structureel karakter te waarborgen. Voor 2019 betreft het een bedrag van € 0,6 mln.

Mutaties Voorjaarsnota loonkosten formatie

Omschrijving (bedragen x 1 mln)	2019	2020	2021	2022	2023
Formatie (fte)	10,5 fte	10,5 fte	10,5 fte	10,5 fte	10,5 fte
Plus in werkgeverslasten	3,5	7,1	7,7	7,6	7,6
Plus in formatie	0,2	0,4	0,4	0,4	0,4
Inzet materieelbudget	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Totale mutatie loonkosten formatie	4,4	8,1	8,7	8,6	8,6

B: Loonkosten voor medewerkers in dienst van de provincie welke worden gedekt vanuit materiële budgetten

Geen bijstellingen op deze loonkosten.

Omschrijving (bedragen x 1 mln)	2019	2020	2021	2022	2023
Materieel budget voor personele inzet	0,3	1,4			

C: Kosten voor de inhuur van externen

Naast de omzetting van materieel budget voor loonkosten (zie onderdeel A) is budget beschikbaar gesteld voor externe inhuur. Het gaat om € 1 mln voor het in beheer nemen en doorontwikkelen van het datawarehouse binnen de afdeling Informatisering en Automatisering.

Omschrijving (bedragen x 1 mln)	2019	2020	2021	2022	2023
Materieel budget voor externe inhuur	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Kijklijnen

Extra investeringen in een slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland

In de bestuurlijke inleiding van de Begroting 2017 is aangegeven dat de provincie ruimte en vertrouwen heeft om de ambities verder te versnellen, te verdiepen en te versterken door middel van incidentele en structurele inzet van middelen. Hierbij is welbewust naar kansen gekeken die nog in de resterende collegeperiode kunnen worden uitgevoerd (of verplicht). In de Begroting 2017 zijn 12 voorstellen benoemd, waarover bij de Voorjaarsnota 2017 een afweging is gemaakt. In deze kijklijn wordt een totaaloverzicht gegeven van de 12 voorstellen gevolgd door een toelichting op de stand van zaken en een eventuele afwijking ten opzichte van hetgeen in de Begroting 2019 is opgenomen.

Totaaloverzicht extra investeringen in slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland

Nr.	Onderwerp (bedragen in €)	Besluit Voorjaarsnota 2017	I/S	R/B	Doel	Actualisatie t.o.v. de Najaarsnota 2018
Versnellen transitie naar innovatieve en duurzame toekomst						
1	Fonds ter financiering kleinschalige, maatschappelijke energieprojecten	2.000.000	I	R	3.2	Nee
2	Bijdrage aan de transitie van het chemiecluster in de Rotterdamse haven	7.500.000	I	R	3.1	Afgerond
3	Nieuwe impuls voor verduurzaming mobiliteit	6.000.000	I	B	2.1	Nee
		4.000.000	I	B	2.2	Nee
4	Accez	5.000.000	I	B	3.1	Afgerond
Versterken Zuid-Hollandse economie						
5	Reservering voor de uitvoering van 'Investeren in vernieuwing'	5.000.000	I	R	3.1	Afgerond
6	Bijdrage aan de modernisering van het glastuinbouwcluster in het Westland	4.000.000	I	R	3.1	Afgerond
7	Extra bijdrage t.b.v. cofinanciering van de innovatiestimulering MKB	1.000.000	I	R	3.1	Afgerond
8	Ophoging budget voor regionale gebiedsgerichte werken	5.000.000	I	R	3.1	Afgerond
Verdiepen van bestaande ambities						
9	Behoud aanbod en verbetering van het openbaar vervoer (m.i.v. 2018 € 1,5 mln)	3.000.000	S	B	2.2	Afgerond
10	Oplossen knelpunten openbaar vervoer	1.500.000	I	B	2.2	Afgerond
11	Beperkte verlaging opcenten op de MRB (m.i.v. 2017 € 1 mln)	3.000.000	S		5	Afgerond
12	Extra impuls om Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving versneld te versterken	500.000	I	R	1.6	Afgerond
		500.000	I	B	1.6	Afgerond
Totaal		48.000.000				

I/S = Incidenteel / Structureel

R/B = toevoeging aan Reserve of Budget

1. Fonds ter financiering kleinschalige, maatschappelijke energieprojecten

De extra middelen voor kleine Verenigingen van Eigenaren (VvE's) en particulieren worden volgens planning toegekend, nu volgens geldende regeling al aan kleine VvE's. Om ook particulieren te kunnen helpen, moet de regeling gewijzigd worden. Daarvoor wordt aangesloten bij een experiment microsubsidies in het kader van Transparante en Open Provincie (TOP), gereed laatste kwartaal 2019. Voor energiematregelen achter de voordeur zijn de eerste projecten gestart, overzicht resultaten volgt in het 3de kwartaal.

2. Bijdrage aan de transitie van het chemiecluster in de Rotterdamse haven

In de Voorjaarsnota 2017 is een bedrag van € 7,5 mln gereserveerd voor een bijdrage aan de transitie van het chemiecluster in de Rotterdamse haven. Het project Waste to Chemistry is aan deze transitieopgave gekoppeld. Het gaat hierbij om de realisatie van een fabriek in de Rotterdamse haven die afvalstoffen zal omzetten naar duurzame chemische bouwstenen (methanol). De provincie werkt in de projectuitwerking naast de private initiatiefnemers samen met andere publieke partijen (zoals de gemeente Rotterdam en Rijksoverheid). Doordat de subsidie wordt verstrekt in de vorm van een lening is er een (grote) kans dat het leningbedrag wordt terugbetaald. Er is voor het risico rond deze lening een risicoreserve ingesteld van 40% (dus € 3 mln) van de lening. Mocht blijken dat het risicoprofiel na verloop van tijd is veranderd, dan zal de risicoreserve worden aangepast.

3. Nieuwe impuls voor verduurzaming mobiliteit

Met de investeringen van de "Nieuwe Impuls Verduurzaming Mobiliteit" is het de afgelopen jaren gelukt om, met de realisatie van proeftuinen ("living labs"), de nodige innovatie en vernieuwing op gang te brengen binnen het terrein van mobiliteit en infrastructuur. Hierdoor is het concept "weg van de energietransitie" gerealiseerd op de provinciale wegen N211 en N470. Samen met het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is een SBIR (Small Business Innovation Research)-competitie in gang gezet. Het SBIR-traject wordt een proeftuin voor natte infrastructuur waar vooral ook MKB bedrijven van profiteren. Daarnaast is de impuls gebruikt om via de Subsidieregeling Mobiliteit innovaties van andere wegbeheerders mogelijk te maken. Een groot deel van de middelen is inmiddels gebruikt of bestuurlijk toegezegd. De combinatie van gebiedsgericht werken en het koppelen aan innovaties, samen met onze Zuid-Hollandse kennisinstututen, leidt tot een succesvol innovatie impuls met relatief beperkte middelen. Het is een vorm van stimulering die zeker in de volgende jaren navolging verdient.

4. Bijdrage aan een Zuid-Hollandse transitiecampus - echt groene groei (ACCEZ)

Bij Voorjaarsnota 2017 is een bedrag van € 5 mln vanuit de extra investeringen in een slimmer, schoner en sterker Zuid-Holland beschikbaar gesteld en toegevoegd aan Versterking economie. Dit bedrag is middels vaststelling van de Begroting 2018 op 8 november 2017 ingezet op exploitatie. In de Voorjaarsnota 2018 is het kasritme opgenomen ter besteding van de middelen voor de komende jaren. Het meerjarig programma is in april 2018 onder de naam ACCEZ (Accelerating Circular Economy Zuid-Holland) van start gegaan. Ongeveer 70% van de middelen wordt besteed aan funderend en kort cyclisch onderzoek, 30% aan organisatiekosten, inclusief PR. De activiteiten binnen de investeringsimpulsen zijn uitgevoerd binnen de reguliere arbeidscapaciteit. In de Voorjaarsnota 2019 is een lichte aanpassing in de activiteitenplanning doorgevoerd.

5. Reservering voor de uitvoering van 'Investeren in vernieuwing'

In de Jaarrekening 2017 stond dat het SMITZH-programma (smart manufacturing) vergroot moet worden met meer publieke en private middelen. Er is in 2018 een voorstel voorgelegd aan PS, waarbij ook de inzet werd betrokken van de € 3,5 mln vanuit de investeringsimpuls Investeren in vernieuwing die voor de Fieldlabs bestemd was. Met de € 2 mln die reeds in de Begroting 2018 voor Fieldlabs was opgenomen, is daarmee in 2018 een budget van maximaal € 5,5 mln vrij gemaakt voor SMITZH. In het najaar van 2018 is het voorstel m.b.t. SMITZH goedgekeurd door PS. De gesubsidieerde activiteiten lopen naar huidige opgave door tot en met 2022. De overige € 1,5 mln die onder Investeren in vernieuwing was vrij gemaakt zal in 2019 worden besteed aan de 'Campusregeling' voor de TU Delft en Universiteit Leiden.

6. Bijdrage aan de modernisering van het glastuinbouwcluster in het Westland

De vrijgemaakte middelen ad € 4 mln zijn volledig in de regio besteed. De gesubsidieerde activiteiten lopen bij de subsidieontvangers conform huidige planning nog door tot en met 2021.

7. Extra bijdrage t.b.v. cofinanciering van de innovatiestimulering MKB

Deze impuls van € 1 mln is in 2017 extra geïnvesteerd in het subsidieplafond van de regeling MKB Innovatiestimulering Topsectoren Zuid-Holland (MIT ZH). Er zijn met deze middelen meer MIT R&D samenwerkingsprojecten gefinancierd in 2017 en daarmee is deze impuls al enige tijd afgerond.

8. Verhoging budget voor regionale gebiedsgerichte economische werken

Op 14 december 2017 hebben Gedeputeerde Staten het Maatregelenpakket gebiedsgericht werken Zuid-Holland 2017 vastgesteld, waarmee een bedrag van in totaal € 6.085.000 in de vorm van subsidies zal worden verstrekt aan de gebieden Hoeksche Waard, Alblasserdam- Vijfheerenlanden, Goeree Overflakkee, Alphen aan den Rijn – Midden-Holland – Woerden, en de Leidse Regio voor het realiseren van dragende gebiedsopgaven. Het budget restant ad € 915.000 is inmiddels ingezet als onderdeel van de door Dordrecht gevraagde cofinanciering voor de Maakfabriek Dordrecht, als onderdeel van de Campusontwikkeling Drechtsteden in het kader van de Groeiagenda Drechtsteden (looptijd t/m 2031).

9. Behoud aanbod en verbetering van het openbaar vervoer

De structurele middelen voor behoud aanbod en verbetering van het openbaar vervoer worden deels ingezet voor de exploitatiesubsidie van het veer Maassluis - Rozenburg. Het restantbedrag is gereserveerd voor versterking van het personenvervoer over water. Daarmee zijn de middelen van deze impuls volledig ingezet.

10. Oplossen knelpunten openbaar vervoer

Middelen van de investeringsimpuls voor "Oplossen knelpunten openbaar vervoer" worden in 2017 t/m 2019 ingezet voor projecten om een aantal buslijnen langer door te laten rijden in de avonden en om een aantal rustigere buslijnen te behouden die anders zouden zijn opgeheven. Hiermee is de leefbaarheid en bereikbaarheid van met name het landelijk gebied verbeterd. Het budget is inmiddels uitgeput, waardoor voor 2020 geen middelen meer beschikbaar zijn en deze investeringsimpuls is afgerond.

11. Beperkte verlaging opcenten op de MRB (m.i.v. 2017 € 1 mln)

De inkomsten uit opcenten zijn opgebouwd uit de omvang van het wagenpark en het door de provincie vastgestelde tarief. Het tarief is in de collegeperiode als volgt ontwikkeld:

- In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is vastgelegd dat het opcententarief is verlaagd van 95 naar 92 opcenten.
- De intensiveringsimpuls voor een "Slimmer, schoner, sterker Zuid Holland" in 2016 bevat een kleine verlaging naar 91,7 opcenten in 2017.
- In de Kadernota 2016, naar aanleiding van het amendement 'Tijdelijke verlaging opcenten', is het tarief verder verlaagd naar 91,4 opcenten.
- Tot slot is in de Begroting 2018 het tarief voor twee jaar (2018 en 2019) vastgesteld op 90,4 opcenten.

12. Extra impuls om Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving versneld te versterken

De Impuls heeft op verschillende opgaven een lerend effect gehad en een bijdrage geleverd aan het ontwikkelen van de kennis en expertise bij zowel de provincie als de omgevingsdiensten. Dit wordt geborgd en doorgezet in de trajecten die buiten de Impuls verder gebracht worden zoals de (programmatische) aanpak van Zeer Zorgwekkende Stoffen, de sturing op de omgevingsdiensten en het risicogericht toezicht. De resultaten van het programma Impuls VTH zijn beschreven in de [eindrapportage](#).

Bijlagen

Bijlage 1 Voordracht en Besluit

Bijlage 2 Amendementen en Moties

Bijlage 3 Subsidie-overzichten

Begrotingssubsidies 2019 in vergelijking met 2018

Doel	Naam instelling (bedragen in €)	Maximaal te subsidiëren bedrag in 2018	Opgenomen in de Begroting 2019	Voorstel Voorjaarsnota 2019	Maximaal te subsidiëren in 2019 en op te nemen in de begroting voor 2019
Programma 1					
1.1	Gemeente Westland	147.000	147.000	116.606	263.606
1.1	Gemeente Den Haag	140.000	140.000		140.000
1.1	Waterschap Rivierenland t.b.v. klimaatdijk Streefkerk	150.000	0	0	0
1.2	Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden t.b.v. het project Klimaat-slimme landbouw	0	0	1.600.000	1.600.000
1.3	Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid (IVN) t.b.v. het project Tiny Forest	0	0	500.000	500.000
1.3	Stichting Goede Waar t.b.v. het project GO3D market	0	0	50.000	50.000
1.3	Stichting Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland t.b.v. het project Groenste familie van Zuid-Holland	0	0	50.000	50.000
1.3	Stichting Nationaal Park Hollandse Duinen t.b.v. o.a. het verkrijgen en behouden van het Nationaal Park	0	0	181.500	181.500
1.3	Parkschap De Biesbosch t.b.v. beheer recreatiegebied	400.670	412.000	0	412.000
1.3	Gemeente Pijnacker-Nootdorp t.b.v. het beheer recreatiegebied de Dobbepas en Groene Keijzer	270.888	278.000	0	278.000
1.3	Natuur- en recreatieschap IJsselmonde t.b.v. het beheer recreatiegebied	407.400	418.000	0	418.000
1.3	Natuur-recreatieschap Midden Delfland t.b.v. het beheer recreatiegebied	148.700	153.000	0	153.000
1.3	Natuur- en recreatieschap Groenalliantie Midden- Holland	1.827.426	1.875.000	0	1.875.000
1.3	Natuur- en recreatieschap Voorne-Putten- Rozenburg t.b.v. het beheer recreatiegebied	974.700	1.001.000	0	1.001.000
1.3	Natuur- en recreatieschap Zuidwestelijke Delta t.b.v. het beheer recreatiegebied	2.000.000	0	0	0
1.3	Stichting Wandelnet	51.990	0	0	0
1.3	Stichting Landelijk Fietsplatform	59.672	0	0	0
1.3	Prins Bernhard Cultuurfonds t.b.v. het fonds groenblauwe schoolpleinen	0	500.000	0	500.000
1.3	Gemeente Dordrecht t.b.v. Nationaal Park programmamanagement Nieuw Stijl NLDelta-gebied	0	0	65.000	65.000
1.3	Gemeente Dordrecht t.b.v. opzet en organisatie Nationaal Park Nieuw Stijl NLDelta-gebied	0	0	85.000	85.000
1.3	Gemeente Goeree Overflakkee t.b.v. expeditie Haringvliet (recreatieve vaarverbinding op het Haringvliet)	0	0	50.000	50.000
1.4	Voet en fietsveren gemeente Kaag en Braassem, gemeente Krimpenerwaard en gemeente Ridderkerk	69.000	69.000	0	69.000
1.4	Gemeente Gouda t.b.v. de afkoop beheer Steinse groen	0	0	50.000	50.000
1.4	Gemeente Gouda t.b.v. de inrichting Steinse groen	0	0	200.000	200.000

Doel	Naam instelling (bedragen in €)	Maximaal te subsiëren bedrag in 2018	Opgenomen in de Begroting 2019	Voorstel Voorjaarsnota 2019	Maximaal te subsiëren in 2019 en op te nemen in de begroting voor 2019
1.4	Stichting natuurmonumenten t.b.v. deelgebied Meijengraslanden	270.000	0	1.060.000	1.060.000
1.4	BoerenNatuur Zuid-Holland t.b.v. het project m.b.t. agro-biodiversiteit en natuur	0	0	385.000	385.000
1.4	Coöperatie Collectief De Groene Klaver	0	0	89.255	89.255
1.4	Coöperatie Collectief Hoeksche Waard	0	0	70.000	70.000
1.4	Coöperatie Collectief Krimpenerwaard	0	0	48.000	48.000
1.4	Coöperatie Collectief Midden Delfland	0	0	74.500	74.500
1.4	Coöperatie Collectief Alblasserwaard Vijfheerenlanden	0	0	320.000	320.000
1.5	Agrarische Natuurvereniging Vockestaert t.b.v. weidevogelkerngebied Commandeurspolder	750.000	0	0	0
1.5	Stichting voedsel families Zuid-Holland	200.000	0	500.000	500.000
1.5	Programma "Jong Leren Eten"	300.000	0	0	0
1.5	Coöperatie Hoeve Biesland BA	139.422	139.422	0	139.422
1.4	Faunabeheereenheid Zuid Holland	405.000	440.000	0	440.000
1.5	Gemeente Midden-Delfland duurzaam boer blijven	695.000	0	0	0
1.5	F Franzen t.b.v. Akkerbouw Innovatie en Kenniscentrum	780.000	0	0	0
1.5	Gebiedscoöperatie Buitenland van Rhoon	0	1.500.000	0	1.500.000
	Totaal	10.186.868	7.072.422	5.494.861	12.567.283
Programma 2					
2.1	Metropoolregio Rotterdam Den Haag (MRDH) t.b.v. duurzame bereikbaarheid	0	366.000	0	366.000
2.1	Gemeente Rotterdam t.b.v. verlenging van het spoor naar Hoek van Holland strand.	0	15.100.000	0	15.100.000
2.1	Verkeersonderneming t.b.v. project Logistiek in de stad (Cityhubs en City Logistics lab)	0	0	200.000	200.000
2.1	Verkeersonderneming t.b.v. project Logistiek in de stad (Marktplaats voor mobiliteit, en infrastructuur en werkgeversaanpak)	0	0	200.000	200.000
2.1	Bereik t.b.v. het project Regelaanpak/moving traffic	0	0	98.140	98.140
2.1	VNO-NCW West t.b.v. maatregelen op het gebied van Smart Mobility en smart Logistics	0	0	200.000	200.000
2.1	Ministerie I&W t.b.v. A20 Nieuwerkerk a/d IJssel-Gouda	0	700.000	0	700.000
2.1	Ministerie I&W t.b.v. innovatieve aanpak A15	0	2.600.000	0	2.600.000
2.1	Royal Flora Holland t.b.v. het project beter benutten goederenvervoer	0	0	590.000	590.000
2.2	Rijkswaterstaat t.b.v. aansluiting A16 en de N3	17.153.000	0	0	0
2.2	Rijkswaterstaat t.b.v. rijksweg A15 tussen Papendrecht en Sliedrecht	5.350.000	0	0	0
2.2	Fietsersbond	43.000	43.000	0	43.000
	Totaal	22.546.000	18.809.000	1.288.140	20.097.140

Doel	Naam instelling (bedragen in €)	Maximaal te subsiëren bedrag in 2018	Opgenomen in de Begroting 2019	Voorstel Voorjaarsnota 2019	Maximaal te subsiëren in 2019 en op te nemen in de begroting voor 2019
Programma 3					
3.1	Stichting Space Campus Noordwijk t.b.v. inrichting Campus-ontwikkeling	0	0	255.000	255.000
3.1	TNO t.b.v. SMITZH-3 blok 1	0	0	3.200.000	3.200.000
3.1	Innovation Quarter t.b.v. SMITZH-3 blok 2	0	0	2.025.000	2.025.000
3.1	Innovation Quarter	2.772.250	2.272.000	75.250	2.347.250
3.1	Stichting Kenniscentrum Plantenstoffen	200.000	175.000	0	175.000
3.1	Stichting Biobased Delta	242.000	242.000	0	242.000
3.1	Stichting Nederlandse Wetenschappelijk Onderzoek Instituten t.b.v. SRON-gebouw	7.000.000	0	0	0
3.1	Gemeente Rotterdam t.b.v. Global Centre of Excellence Climate Adaption	250.000	0	0	0
3.1	W2C i.o. KvK 1355022 t.b.v. transitie chemiecluster	7.500.000	7.500.000	0	7.500.000
3.1	Regmed XB t.b.v. ontwikkelen regeneratieve geneeskunde	0	125.000	0	125.000
3.1	Stimuleren in de Bouw 2030 (STIB)	0	0	75.000	75.000
3.2	Stichting i-Tanks t.b.v. onderzoek energiebesparing industrie	0	0	200.000	200.000
3.2	Deltalings t.b.v. fase 3 van H-Vision project Blauwe waterstof	0	0	100.000	100.000
3.2	Netverder B.V. t.b.v. de realisatie van een open netwerk voor stoom	0	2.000.000		2.000.000
3.3	Germeente (wordt later bekend) t.b.v. pilot verstedelijkingsbeleid en opheffen PDV-locaties	0	0	1.250.000	1.250.000
3.5	Greenport West-Holland	0	0	100.000	100.000
3.5	Gemeente Alphen aan de Rijn t.b.v. project tussen de Kerken	0	0	200.000	200.000
3.5	Gemeenschappelijke regeling Nieuw Reijerwaard t.b.v. project Groene inpassing Nieuw Reijerwaard	9.000.000	0	0	0
3.6	Erfgoedhuis Zuid-Holland	1.675.273	1.675.273	0	1.675.273
3.6	Stichting molenviergang Aarlanderveen	22.058	22.500	0	22.500
3.6	Kunstgebouw	1.222.200	1.222.200	0	1.222.200
3.6	Stichting Educatie Orkest Projecten (SEOP)	30.555	30.555	0	30.555
3.6	Zuid-Hollandse Popunie	127.313	127.313	0	127.313
3.6	Bevrijdingsfestival	23.648	23.648	0	23.648
3.6	Stichting Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland	203.700	203.700	0	203.700
3.6	Stichting Restauratie Opleidingsprojecten Zuid-West	20.000	20.000	0	20.000
3.7	Gemeente Rotterdam inzake bodemsanering Kralingse Plas	500.000	0	0	0
	Totaal	30.788.997	15.639.189	7.480.250	23.119.439
Programma 4					
4.2	Probiblio	5.042.640	5.042.640	0	5.042.640
	totaal	5.042.640	5.042.640	0	5.042.640
	Totaal programma 1 t/m 4	68564505	46563251	14263251	60826502

Subsidieplafonds 2019 voor boekjaar- en projectsubsidies

Doel	Subsidie regeling nummer	Titel van regeling	Door PS in 2017 of 2018 vastgesteld subsidie plafond m.b.t. 2018 (in €)	Maximaal te subsidiëren in 2019 (in €) en opgenomen in de Begroting 2019	Voorstel Voorjaarsnota 2019	Maximaal te subsidiëren in 2019 (in €) en op te nemen in de begroting voor 2019	Aanvraag-periode 2019
1.4	1.6.21	Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL)	13.000.000	30.000.000	0	30.000.000	Afhankelijk van het openstellingsbesluit
1.4	1.6.60	Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2013	160.000	150.000	0	150.000	Afhankelijk van het openstellingsbesluit
1.4	1.6.68	Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer Zuid-Holland 2016	18.410.000	8.150.000	0	8.150.000	Afhankelijk van het openstellingsbesluit
1.5	1.6.69	Subsidieregeling Plattelands Ontwikkeling Programma 2014-2020 (POP3)	20.900.000	7.000.000	14.500.000	21.500.000	Wordt in de loop van 2019 bekend
1.3, 1.4 en 1.5	1.6.76	Subsidieregeling Groen Zuid-Holland 2016	4.845.000	12.020.000	2.490.000	14.510.000	
1.3	1.6.75	Subsidieregeling Gebiedsprogramma's Groen Zuid-Holland	1.195.000	0	0	0	
1.6	1.6.81	Subsidieregeling Opruiming drugsafval Zuid-Holland 2016	43.049	41.036	0	41.036	Als het bedrag niet is besteed komt dit ten goede van 2019
1.6	1.6.79	Subsidieregeling Asbest eraf? zon er op! Zuid-Holland 2017	850.000	500.000	0	500.000	Meerjaren subsidieplafond 2017-2023
2.1, 2,2 en 2,3	1.6.74	Subsidieregeling Mobiliteit Zuid-Holland 2017 (SRM)	14.707.000	14.563.080	0	14.563.080	2019
3.1	1.6.65	Subsidieregeling MKB innovatiestimulering topsectoren Zuid-Holland	13.440.000	13.440.000	0	13.440.000	wordt bekend in de loop van 2019
3.1	1.6.86	Subsidieregeling Campussen Zuid-Holland	0	1.500.000	2.500.000	4.000.000	2019
3.2	1.6.78	Subsidieregeling Lokale initiatieven energietransitie 2017	4.500.000	0	0	0	Meerjaren subsidieplafond 2017-2019
3.4	1.6.47	Subsidieregeling planvorming bedrijventerreinen Zuid-Holland 2017	500.000	500.000	0	500.000	
3.4	1.6.62	Subsidieregeling regionale netwerken topsectoren Zuid-Holland	1.000.000	0	0	0	
3.1	1.6.64	Subsidieregeling Cofinanciering EFRO Zuid-Holland (interreg)	4.999.923	3.000.000	1.000.000	4.000.000	meerjarensubsidieplafond

Doel	Subsidie regeling nummer	Titel van regeling	Door PS in 2017 of 2018 vastgesteld subsidie plafond m.b.t. 2018 (in €)	Maximaal te subsidiëren in 2019 (in €) en opgenomen in de Begroting 2019	Voorstel Voorjaarsnota 2019	Maximaal te subsidiëren in 2019 (in €) en op te nemen in de begroting voor 2019	Aanvraag-periode 2019
3.1	1.6.90	Subsidieregeling Cofinanciering EFRO Zuid-Holland (Kansen voor West II)	0	12.850.000	3.305.000	16.155.000	meerjarensubsidieplafond
3.1	1.6.85	Subsidieregeling regionale netwerken voor innovatie Zuid-Holland	750.000	2.500.000	0	2.500.000	1-11-2018 t/m 31-12-2019
3.5	1.6.84	Subsidieregeling Energie op bedrijventerreinen Zuid-Holland	1.000.000	0	0	0	
3.1	1.6.82	Subsidieregeling Planvorming Detailhandel Zuid-Holland	500.000	500.000	0	500.000	1-3-2019 t/m 1-7-2019
3.5	1.6.88	Subsidieregeling Spreiding Sociale Woningbouw Regio Rotterdam	0	0	5.000.000	5.000.000	2019 t/m 2022
3.6	1.6.36	Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten Zuid-Holland 2013	4.821.000	3.302.602	0	3.302.602	
3.6	1.6.42	Subsidieregeling Erfgoedlijnen Zuid-Holland	4.579.058	3.220.050	0	3.220.050	3 mnd na publicatie maatregelen pakket
3.6	1.6.46	Subsidieregeling molens Zuid-Holland 2013	4.800.000	1.440.000	580.000	2.020.000	
3.6	1.6.73	Subsidieregeling publieksbereik Archeologie Zuid-Holland 2016	365.000	350.000	0	350.000	
4.1	1.6.77	Subsidieregeling bevorderen intergemeentelijke samenwerking Zuid-Holland 2017	200.000	200.000	0	200.000	1-1-2019 t/m 31-12-2019
4.1	1.6.87	Subsidieregeling 75jaar vrijheid in Zuid-Holland	0	0	600.000	600.000	31-8-2019 t/m 1-5-2020
4.1	1.6.83	Maatregelenpakket gebiedsgericht werken Zuid-Holland 2017	6.342.000	0			meerjarenplafond
		Totaal (€)	121.907.030	115.226.768	29.975.000	145.201.768	

Begrotingssubsidies 2020 in vergelijking met 2018 en 2019

Doel	Naam instelling	Maximaal te subsidiëren bedrag in 2018	Maximaal te subsidiëren in 2019 en opgenomen in de begroting van 2019	Voorstel voorjaarsnota 2019 t.b.v. 2020	Maximaal te subsidiëren in 2020 en op te nemen in de begroting voor 2020
3.1	Stichting Biobased Delta	242.000	242.000	242.000	242.000
3.6	Erfgoedhuis Zuid-Holland	1.675.273	1.675.273	1.675.273	1.675.273
3.6	Stichting molenviergang Aarlanderveen	22.058	22.500	22.058	22.058
3.6	Kunstgebouw	1.222.200	1.222.200	1.222.200	1.222.200
3.6	Stichting Educatie Orkest Projecten (SEOP)	30.555	30.555	30.555	30.555
3.6	Zuid-Hollandse Popunie	127.313	127.313	127.313	127.313
3.6	Bevrijdingsfestival	23.648	23.648	23.648	23.648
3.6	Stichting Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland	203.700	203.700	203.700	203.700
3.6	Stichting Restauratie Opleidingsprojecten Zuid-West	20.000	20.000	20.000	20.000
4.2	Probiblio	5.042.640	5.042.640	5.042.640	5.042.640
	totaal	8.609.387	8.609.829	8.609.387	8.609.387

Subsidieplafonds 2020 voor boekjaar- en projectsubsidies

Doel	Subsidie regeling nummer	Titel van regeling	Door PS in 2017 of 2018 vastgesteld subsidie plafond m.b.t. 2018 (in €)	Maximaal te subsidiëren in 2019 (in €) en opgenomen in de Begroting 2019	Voorstel Voorjaarsnota 2019 t.b.v. 2020	Maximaal te subsidiëren in 2020 (in €) en op te nemen in de Begroting 2020	Aanvraag-periode 2020
3.1	1.6.65	Subsidieregeling MKB innovatiestimulering topsectoren Zuid-Holland	13.440.000	13.440.000	13.440.000	13.440.000	wordt bekend in de loop van 2020
3.6	1.6.36	Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten Zuid-Holland 2013	4.821.000	3.302.602	2.266.942	2.266.942	Par 2. Van 1-12-2019 t/m 29-2-2020
3.6	1.6.46	Subsidieregeling molens Zuid-Holland 2013	4.800.000	1.440.000	336.000	336.000	2020 wordt later gepubliceerd
		totaal	23.061.000	18.182.602	16.042.942	16.042.942	